

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı



PANDEMİ DÖNEMİ ACİL UZAKTAN EĞİTİMDE BİLİŞİM ETİĞİNE İLİŞKİN
BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETMENLERİNİN ALGILARI

Yüksek Lisans Tezi

Göknur TEKİN

Danışman: Prof. Dr. Ahmet TEKİN

Elazığ, 2024

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Yüksek Lisans Tezi

Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları

KABUL VE ONAY
Tez Yazarı: Göknur TEKİN

İlk Teslim Tarihi:

Savunma Tarihi:

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Yönetim Kurulunun .../.../ 20.... tarih ve ... sayılı kararı ile oluşturulan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık olarak yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ahmet TEKİN

.....

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Oğuzhan ÖZDEMİR

.....

Üye: Doç. Dr. Pınar ERTEN

.....

O N A Y

Bu tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../ 20.... tarih ve ... sayılı kararıyla tescillenmiştir.

Prof. Dr. Ahmet TEKİN

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları” başlıklı yüksek lisans tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../20...

Göknur TEKİN

ÖNSÖZ

Pandemi döneminde, dünyada ve ülkemizde eğitim alanında sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla uzaktan eğitime zorunlu geçiş yapılmıştır. Hiçbir hazırlık olmadan geçilen bu süreç alanyazında acil uzaktan eğitim olarak adlandırılmıştır. Dijitalleşme ile birlikte doğru bilgiye erişim, kişisel verilerin gizliliği konularının önemi artmıştır. Bu çalışmanın amacı pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine ilişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin deneyimlerini incelemek ve algılarını ortaya koymaktır. Öğrencilere bilişim etiği bilincini aşılacak olan öğretmenlerin bilişim etiğine yönelik algılarının ve etik olmayan kullanımların sebeplerinin ortaya konmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tez çalışmam süresince bilgi, tecrübe ve desteğini eksik etmeyen değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Ahmet TEKİN'e teşekkürlerimi sunuyorum. Tez öneri sürecinde fikirleri ve öğretileriyle yardımcı olan, katkıda bulunan değerli hocam sayın Doç. Dr. Sezgin DEMİR'e teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırmaya katılım gösteren, sorularımı içtenlikle yanıtlayan değerli meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Motivasyon ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen her daim beni yüreklendiren, sabırla yanımda olan aileme, arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Göknur TEKİN

Elazığ, 2024

ÖZ

Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları

Göknur TEKİN

Yüksek lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı

2024, Sayfa: X+85

Pandemi nedeniyle eğitimin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla birçok ülke uzaktan eğitime zorunlu olarak geçiş yapmıştır. Bu süreçte zorunlu olarak geçilen uzaktan eğitim alanyazında acil uzaktan eğitim olarak yerini almıştır. Eğitim öğretim sürecine dâhil edilen dijital araçların veri güvenliği bakımından risk oluşturabilecek olması insanları endişeye sürüklemiştir. Bu bakımdan gelecekte karşılaşılabilecek etik sorunların önlenmesi amacıyla bilişim etiği eğitimi önem taşımaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin etik temellerini geliştirerek, gelecekte bilişim etiği ile ilgili yaşanabilecek problemlere karşı hazırlıklı olmalarını sağlayabilir.

Bu tez çalışmasının amacı, pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine ilişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin deneyimlerini incelemek ve algılarını ortaya koymaktır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseninde yürütülmüştür. Araştırma verilerini toplamak için sekiz sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin güneyinde bir ilçede pandemi döneminde aktif görev yapan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 13 Bilişim Teknolojileri Öğretmeni oluşturmuştur. Elde edilen veriler içerik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde her bir görüşme ardından görüşme verileri analiz edilerek veriler kodlanmış ve kodlar yorumlanmıştır.

Araştırma sonucuna göre Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğinin fikri mülkiyet ve gizlilik boyutlarında ihlaller konusunda yeterince dikkatli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler, pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde öğrencilerin doğruluk, fikri mülkiyet ve gizlilik alanlarında ihlallerde bulunabildiğini, öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında veli, arkadaş çevresi ve öğretmen davranışlarının etkili olduğunu ifade etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, Acil uzaktan eğitim, Etik, Bilişim etiği, Bilişim teknolojileri öğretmenleri.

ABSTRACT

Perceptions Of Information Technology Teachers Regarding Information Ethics In Emergency Remote Teaching During The Pandemic Period

Göknur TEKİN

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Institute of Educational Science

Department of Computer and Instructional Technologies Education

Division of Computer and Instructional Technologies Education

2024, P: X+85

Due to the pandemic, many countries have made a mandatory transition to distance education in order to ensure the sustainability of education. Distance education, which was compulsory during this process, was referred to as emergency remote teaching in the literature, and digital access within the scope of education without testing may pose a risk to data security, which has made people worried. Therefore, informatics ethics education is critical in order to follow the ethics that may be encountered in the future. Teachers should ensure that they are prepared for the unknowns that may occur in the future. This can only be done by ensuring that people develop their own ethical foundations.

The purpose of this thesis is to distribute the experiences and reveal the perceptions of Information Technologies teachers regarding information ethics in emergency remote teaching during the pandemic period. The research is conducted in the phenomenology pattern, one of the qualitative research methods. There is a semi-structured interview consisting of eight questions to collect data. The participants of the study consisted of 13 Information Technologies teachers who worked actively during the pandemic period in schools located in the south of Turkey. The data obtained was analyzed using the content analysis method. The data collection process consisted of analyzing the interview data after an interview, coding the data, and then interpreting the codes.

It was found that Information Technologies teachers did not have sufficient caution regarding violations of intellectual property and confidentiality aspects of IT ethics. In addition, in emergency remote teaching during the pandemic period, teachers reported that students may violated accuracy, intellectual property and confidentiality and their IT ethics behaviours are influenced by parents, friends and teachers.

Key Words: Distance learning, Emergency remote teaching, Ethic, IT ethics, IT teacher.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BEYANNAME	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	x
EKLER LİSTESİ.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sayılırları (Varsayımları).....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ALAN YAZIN	7
2.1. Uzaktan Eğitim.....	7
2.2. Acil Uzaktan Eğitim.....	8
2.2.1. Türkiye’de Acil Uzaktan Eğitim	9
2.3. Etik	10
2.4. Bilişim	11
2.5. Bilişim Etiği	11
2.6. Bilişim Etiğinin Boyutları	12
2.6.1. Fikri Mülkiyet	14
2.6.2. Gizlilik.....	15
2.6.3. Erişilebilirlik.....	16
2.6.4. Doğruluk.....	16
2.7. Bilişim Etiği Eğitimi	17
2.8. Bilişim Etiği Alanında Yapılan Çalışmalar	19
2.8.1. Yurt İçi Çalışmalar	19
2.8.2. Yurt Dışı Çalışmalar.....	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	29

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	29
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	29
3.2. Çalışma Grubu.....	29
3.3. Veri Toplama Araçları.....	30
3.4. Araştırma Süreci.....	31
3.5. Verilerin Analizi.....	32
3.6. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	34
IV. BULGULAR.....	34
4.1. Öğretmenlerin Bilişim Etiği Kavramı İle İlgili Tanımlamaları.....	34
4.2. Öğretmenlerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Deneyimleri.....	35
4.3. Öğretmenlerin Bilişim Etiğine Yönelik Etik Olmayan Davranışları ve Bu Davranışların Sebeplerine Yönelik Düşünceleri.....	38
4.4. Öğrencilerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine Yönelik Davranışları.....	42
4.5. Öğrencilerin Bilişim Etiği Eğitimi Almalarına Rağmen Etik Olmayan Davranışlarda Bulunmalarının Sebepleri.....	46
4.6. Öğrencilerin Bilişim Etiği Tutum ve Davranışlarında Velinin Rolü.....	49
4.7. Öğretmenlerin Bilişim Etiği Eğitiminin Yeterliliği Hakkındaki Düşünceleri.....	52
4.8. Öğretmenlerin Görüşme Soruları Dışında Bilişim Etiğine Yönelik Belirtmek İstedikleri Hususlar.....	56
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	57
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	57
5.1.1. Birinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	57
5.1.2. İkinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	57
5.1.3. Üçüncü Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	59
5.1.4. Dördüncü Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	60
5.1.5. Beşinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	61
5.1.6. Altıncı Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	61
5.1.7. Yedinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	62
5.1.8. Sekizinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	63
5.2. Öneriler.....	63
KAYNAKLAR.....	65
EKLER.....	80
İZİN BELGELERİ.....	81
ÖZ GEÇMİŞ.....	86

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Katılımcı Öğretmenlere Ait Demografik Bilgiler	30
Tablo 2 Öğretmenlerin Bilişim Etiği Kavramı İle İlgili Tanımlamalarına İlişkin Kodlar	34
Tablo 3 Öğretmenlerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine Yönelik Deneyimlerine İlişkin Kodlar	35
Tablo 4 Öğretmenlerin Bilişim Etiğine Yönelik Etik Olmayan Davranışlarının Sebeplerine İlişkin Kodlar	39
Tablo 5 Öğrencilerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine Yönelik Davranışlarına İlişkin Kodlar	43
Tablo 6 Öğrencilerin Bilişim Etiği Eğitimi Almalarına Rağmen Etik Olmayan Davranışlarda Bulunmalarının Sebeplerine İlişkin Kodlar	46
Tablo 7 Öğrencilerin Bilişim Etiği Tutum ve Davranışlarında Veli Rollerine İlişkin Kodlar	49
Tablo 8 Öğretmenlerin Bilişim Etiği Eğitiminin Yeterliliği Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Kodlar	52
Tablo 9 Öğretmenlerin İdeal Bir Bilişim Etiği Eğitiminin Nasıl Olması Gerektiği Yönündeki Düşüncelerine İlişkin Kodlar	54
Tablo 10 Öğretmenlerin Görüşme Soruları Dışında Bilişim Etiğine Yönelik Belirtmek İstedikleri Hususlara İlişkin Kodlar	56

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Uzaktan Eğitimin Küresel Bağlamda Dönem ve Evreleri	7
Şekil 2 Uzaktan Eğitimin Türkiye Bağlamında Donem ve Evreleri.....	8
Şekil 3 Veri Analiz Süreci	322



KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ

BİT: Bilgi ve İletişim Teknolojileri

BÖTE: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

IEA: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (Uluslararası Eğitim Başarısını Değerlendirme Derneği)

ISTE: The International Society for Technology in Education (Uluslararası Eğitimde Teknoloji Topluluğu)

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MIT: Massachusetts Institute of Technology (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü)



EKLER LİSTESİ

Ek 1 Görüşme Kılavuzu	80
Ek 2 İzin Belgeleri.....	81
Ek 3 Etik Kurul Değerlendirmesi	83
Ek 4 Etik Kurul Kararı	84
Ek 5 Lisansüstü Tez Benzerlik Raporu	85



BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

2019 Aralık ayında Çin’de ortaya çıkan ve daha sonra tüm dünyaya hızla yayılan Koronavirüs (Covid-19) nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020’de pandemi ilan etmiştir (World Health Organization, 2020). Pandemi döneminde eğitim alanında yaşanabilecek olumsuzlukları en aza indirebilmek amacıyla ülkeler uzaktan eğitim faaliyetleri ile eğitimin sürdürülebilirliğini sağlamaya çalışmışlardır (Bozkurt vd., 2020). Mekâna ve zamana bağımlılığı ortadan kaldıran, yeni iletişim teknolojileri ile desteklenen, kapsamlı ve planlı öğrenim süreci olan uzaktan eğitim (Kırık, 2014) sunmuş olduğu fırsatlar nedeniyle pandemi döneminde sürdürülebilir eğitim açısından en uygun seçenek olarak görülmüştür (Özer ve Suna, 2020). Pandemi döneminde yaşanan kriz anında öğrenci ve öğretmeni teknoloji aracılığı ile bir araya getirme çabasında olan eğitim faaliyetleri ise acil uzaktan eğitim olarak tanımlanmıştır (Bozkurt vd., 2020; Hodges vd., 2020; Sezgin, 2021). Pandemi döneminde acil uzaktan eğitime geçiş ile birlikte bilişim teknolojileri araçlarının ve internetin kullanımı artmıştır.

“We Are Social” 2019 Ekim ayı verilerine göre dünya nüfusunun %58’ i internet kullanıcısı, %48’i aktif sosyal medya kullanıcısı iken (We Are Social, 2019) 2023 Ekim ayı verilerine göre dünya nüfusunun %65,7’si internet kullanıcısı, %61,4’ ü aktif sosyal medya kullanıcısıdır (We Are Social, 2023). 2019-2023 Yılları arasında aktif internet kullanıcıları %7,7’lik, sosyal medya kullanıcıları %13’lük bir artış göstermiştir. Türkiye İstatistik Kurumu araştırma sonuçlarına göre 2019 yılında bireylerin internet kullanım oranları %75,3 (Türkiye İstatistik Kurumu, 2019) iken, 2023 verilerine bakıldığında bu oranın % 11,8’lik artışla %87,1 olduğu görülmektedir. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Teknoloji ve internetin dünyada ve ülkemizde bu kadar yaygın kullanımıyla birlikte bir takım etik sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Bireylere bilişim teknolojileri araçlarının kullanımında tabi olmaları gereken kuralları açıklayan bilişim etiği kavramı sadece öğretmen ve öğrencileri değil bilişim teknolojileri kullanıcısı olan herkesi yakından ilgilendirmektedir. Bilişim teknolojileri araçlarının kullanımı, bilginin doğruluğu, fikri mülkiyet, mahremiyetin ihlal edilmesi ve erişim gibi bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir (Leymun, 2018). Bu sorunlar; erişilebilirlik, bilginin doğruluğu, mahremiyet, kişisel haklar, bilgisayar suçları, iletişim

ve sosyal etki, gizlilik ve güvenlik, fikri mülkiyet (lisans-telif hakları-patent) ve siber zorbalık boyutları altında sınıflandırmıştır (Dedeoğlu, 2006; Fidan, 2016; Mason, 1986). Toplumlarda insanların ihtiyaç duyduğu beceriler teknolojik gelişmelerle birlikte çeşitlenmiş ve farklılaşmıştır. Teknolojide yaşanan tüm bu gelişmeler dijital vatandaşlık kavramını ortaya çıkarmıştır. Dijital iletişim, dijital etik, dijital güvenlik, dijital okuryazarlık, dijital ticaret, dijital hukuk, dijital haklar ve sorumluluklar, dijital erişim ve dijital sağlık olmak üzere dokuz boyutu (Ribble, 2015) bulunan dijital vatandaşlık; çevrimiçi ortamda bilişim teknolojileri araçlarını etik, güvenli ve sorumlu bir şekilde kullanmak (ISTE, 2021) olarak tanımlanmıştır. Pandemi döneminde öğretmen ve öğrencilerin dijital yeterlilik ve becerilere yeterince sahip olmadıkları görülmüştür (Bozkurt vd., 2020). Acil uzaktan eğitimde öğretmen ve araştırmacıların deneyim ve gözlemleri sonucunda öğrencilere internet etiği eğitimi (Akbulut, 2020), dijital okuryazarlık becerileri (Akbulut, 2020; Özer ve Suna, 2020) ve dijital adabımuaşeret (Yıldırım, 2020) becerilerinin kazandırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yanlış bilginin yayılma hızı ve doğuracağı sonuçlar gözlemlenmiş (Depoux vd., 2020), doğru bilgiye ve doğru kaynaklara ulaşmanın (Siemens, 2005) teknoloji çağında önemli bir beceri olduğu ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2020). Gearhart (2001) kişilerin birbirleri ile yüz yüze etkileşime geçtiklerinde etik olmayan davranışlarının sonuçları ile yüz yüze kalacaklarını ancak uzaktan eğitim döneminde yüz yüze olunmadığı için davranışların daha az kişisel hale geldiği ve bilişim teknolojilerinin başkalarına zarar verecek biçimde kullanımının kolaylaştığını ifade etmiştir. Bu bağlamda toplumsal olarak uyulması gereken kuralların çoğu zaman dijital ortamlarda göz ardı edilebildiği ve zaten yüz yüze olunmadığı için normalde uygun olmadığı düşünülen birçok davranışın dijital ortamlarda yapılabildiği söylenebilir.

Yapılan araştırmalarda öğretmen adaylarının bilişim etiğinin fikri mülkiyet (Beycioğlu, 2009; Uysal, 2006), telif hakları (Çelik, 2018), gizlilik (Mısırlı ve Kuzu, 2019) boyutlarında etik olmayan davranışlarda bulunabildikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Bilişim teknolojilerinin etik kullanılmaması nedeniyle ortaya çıkan sorunların önlenmesi ancak bilişim etiğini içselleştirmiş, etik sorumluluklarının farkında olan öğretmenler aracılığı ile sağlanabilecektir. Öğretmenlerin etik olmayan davranışlarda bulunması öğrencilerin bu tür davranışları normal olarak görmesine neden olabilmektedir (Leymun, 2018). Ancak yapılan araştırmalar Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin

bilgisayar etiği kavramını tam ve doğru bir şekilde tanımlayamadıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır (Kuzu, 2009; Güngör ve Yıldırım, 2014). Dolayısıyla Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğine yönelik algıları önemli görölmüştür.

1.1.Araştırmanın Problemi

Pandemi dönemi dünyada ve ölkemizde eğitim, sağlık, ekonomi gibi birçok alanda sorunlara neden olmuş ve insanların alışkanlıkları, yaşam biçimleri bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Çiçek vd., 2023). Bu süreçte eğitimin sürekliliğinin sağlanması amacıyla ölkeler bilişim teknolojileri kullanımına yönelmiş ve acil uzaktan eğitim (Hodges vd., 2020) sürecinde bilişim teknolojileri araçlarının kullanımı artmıştır. Pandemi dönemi ve acil uzaktan eğitim süreci birtakım etik sorunları beraberinde getirmiştir (Levent ve Şallı, 2022). Öğretmenler acil uzaktan eğitimde birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Baran ve Sadık 2021; Karaca ve Kelam 2020; Kurt ve Aydın, 2021). Acil uzaktan eğitim sürecine yönelik yapılan çalışmalarda telif ile ilgili kaygılar, bilgi güvenliği, dijital okuryazarlık öne çıkan kavramlar arasındadır (Sezgin, 2021). Ayrıca günümüzde teknoloji kullanımı noktasında bilişsel olarak yeterli olan bazı bireyler duyuşsal olarak eksiklikler yaşayabilmekte ve bunun ortadan kaldırılması için bilişim teknolojisi ile ilgili sanal ahlak, güvenlik, düşünceye saygı, telif haklarına saygı vb. etik değerler konusunda bireylerin bilgilendirilmesi ve etik değerlerin benimsetilerek davranışa dönüştürölmesi gerekmektedir (Çelik ve Gündoğdu, 2019).

Öğrencilerin yeterli bilgiye sahip olmama, yasal sorumluluklarını bilmeme gibi nedenlerle etik olmayan davranışlarda bulunabildikleri (Çelen, 2012), bilişim etiğinin fikri mülkiyet, ifade özgürlüğü ve mahremiyet boyutlarında bilgi düzeylerinin düşük olduğu (Biber ve Biber, 2020) sonuçlarına ulaşılmıştır. BÖTE bölümü öğretmen adayları ile yapılan çalışmalar BÖTE bölümü öğretmen adaylarının etik dışı davranışlarda bulunabildiğini ortaya koymaktadır (Beycioğlu, 2009; Çelik, 2018; Erdem, 2008). ISTE standartlarında eğitimcilerin öğrencilerine dijital ortamda fikri mülkiyet, gizlilik gibi etik konularda da rehberlik etmesi gerektiği ifade edilmiştir (ISTE, 2020). MEB (2017) tarafından, Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin özel alan yeterlilikleri arasında Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin etik kurallara uyması, güvenli ve doğru teknoloji kullanımına öncülük etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle öğretmenlerin bilişim etiği konusundaki bilgileri ve farkındalıkları ne kadar yüksek olursa eğitim vermiş

oldukları öğrenciler de o oranda bilinçli birer kullanıcı olabileceklerdir. Etik değerleri içselleştirmiş bireylerin herhangi bir kontrol mekanizmasının bulunmadığı ortamlarda da etik davranışlar sergileyecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin etik konusunda eğitim verirken etik değerleri öğrencilerinin içselleştirmesini sağlamaları önemlidir. Pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin deneyimlerinin incelendiği bu çalışmanın Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğine yönelik algılarını ortaya koyarak alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine ilişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin deneyimlerini incelemek ve algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Öğretmenler bilişim etiği kavramını nasıl tanımlamaktadır?
2. Pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine yönelik Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin deneyimleri nelerdir?
3. Öğretmenler, bilişim etiğine yönelik etik olmayan davranışlarının sebeplerinin neler olduğunu düşünmektedir?
4. Öğretmenler, pandemi dönemi acil uzaktan eğitimin öğrenci davranışlarında bilişim etiği bakımından ne gibi değişikliklere neden olduğunu düşünmektedir? Acil uzaktan eğitim ve örgün eğitimde öğrenci davranışlarında bilişim etiği bakımından ne tür farklılıklar gözlemlemişlerdir?
5. Öğretmenler, öğrencilerin etik olmayan davranışlarının nedenleri hakkında ne düşünmektedir?
6. Öğretmenler, öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında velilerin rollerinin neler olduğunu düşünmektedir?
7. Öğretmenler bilişim etiği eğitiminin yeterliliği hakkında ne düşünmektedir? Öğretmenler ideal bir bilişim etiği eğitimini nasıl tanımlamaktadır?
8. Öğretmenlerin bilişim etiği ile ilgili belirtmek istedikleri diğer hususlar nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Teknolojinin gelişimi ve bilgiye erişimin kolaylaşması (Yalçın vd., 2023) ile birlikte bilişim teknolojileri araçlarının etik ve sorumlu kullanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Etikten bağımsız bir şekilde ilerleyen dijitalleşme ahlaki değerler ve etik değerlerin yapısını bozmaktadır (Güney, 2022). Yaşanan dijitalleşme ile birlikte doğruluk ve bilginin güvenliği (Dedeoğlu, 2006), telif hakları (Johnson ve Simpson, 2005), gizlilik ve güvenlik (Fidan, 2016) gibi birtakım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bir yandan çağın nimetlerinden faydalanırken diğer yandan da etik değerler sistemi geliştirmek önemlidir (Aydın, 2023).

Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile bilişim etiğinin dürüstlük ve telif hakları boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirten Özdemir (2017) sınıf seviyesi arttıkça dürüstlük ve telif hakkı boyutlarında etik kullanımlarının arttığını ifade etmiştir. Ortaokul öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerinin öğrencilerin; sınıf, yaş, cinsiyet, Bilişim Teknolojileri dersi alma süresi ve ailenin öğrenim durumu değişkenleri ile ilişkisinin incelendiği çalışmada kız öğrencilerin daha etik davrandığı sonucuna ulaşılmıştır (Gökçearslan vd., 2015). Söylemez ve Balaman (2015)'ın yapmış oldukları çalışmada bilişimin etik kullanım durumunun yaş ve günlük ortalama bilgisayar kullanım süresi değişkenlerinden etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bozok vd. (2020) bilişim etiği eğitiminin öğrencilerin bilişim etiği tutumlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde çoğunlukla öğrenciler (Johansen vd., 2022; Paksoy, 2015; Tofan, 2023) ve öğretmen adaylarına (Gudmundsdottir vd., 2020; Mısırlı ve Kuzu, 2019; Özbay vd., 2021) yönelik çalışmalar yapıldığı; yaş (Söylemez ve Balaman, 2015), cinsiyet (Torun, 2007; Özdemir, 2017), sınıf seviyesi (Gökçearslan vd., 2015; Doğan, 2023; Mısırlı, 2016), internet kullanım süresi (Erdoğan vd., 2017; Kurt ve Teker, 2017), okunan bölüm (Çelik, 2018; Özdemir, 2019), bilişim etiği eğitimi alma durumları (Yanar vd., 2021) değişkenlerinin etik davranışlar üzerindeki etkisinin incelendiği görülmektedir. Bilişim etiği bilincini öğrencilere aşılacak olan ve öğrencilerin sorumlu davranışlar geliştirmesine öncülük edecek olan Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğine yönelik algılarının derinlemesine incelendiği çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Ayrıca, ülkemizde bilişim etiğine yönelik farkındalık oluşturma sorumluluğu Bilişim Teknolojileri öğretmenlerinin görevi olduğu benimsenmektedir (Erdoğan vd., 2017). Bu nedenle öğrencilere bilişim etiği

bilincini aşılayacak olan öğretmenlerin bilişim etiğine yönelik algılarının ortaya konması ve etik olmayan kullanımların sebeplerinin ortaya konmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıltıları (Varsayımları)

- Katılımcıların görüşlerini objektif olarak ortaya koyduğu varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Çalışma araştırmacı tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme sorularından elde edilen veriler ile sınırlıdır.
- Çalışma pandemi döneminde Türkiye'nin güneyinde bir ilçede aktif görev yapan 13 Bilişim Teknolojileri Öğretmeni ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ALAN YAZIN

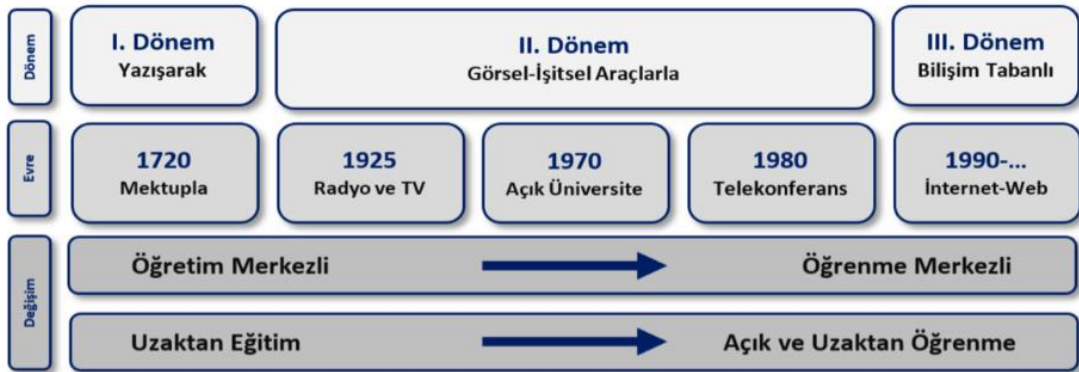
2.1. Uzaktan Eğitim

Dinamik bir süreç olan eğitim, gelişen teknolojiler ile birlikte zamandan ve mekândan bağımsızlaşmıştır. Teknolojideki gelişmeler uzaktan eğitimin tarihsel gelişiminde belirleyici olarak rol almıştır (Çekerol, 2023). Zamandan ve mekândan bağımsız olarak eğitimin sürdürülebilirliğini sağlayan uzaktan eğitimin başlangıcının Boston Gazetesi'nde 1728 yılında steno derslerinin uzaktan eğitimle verileceği ilanı ve İsveç Gazetesi'nde 1833 yılında yayımlanan mektup ile yazılı anlatım dersinin verileceği ilanları olduğu kabul edilmektedir (Çoban, 2013). Puanlandırma sisteminin olduğu ilk planlı uzaktan eğitim ise 1840 yılında Isaac Pitman'ın sterograf eğitimidir (Kırık, 2014).

Uzaktan eğitim öğrenci ve öğretmenlerin ayrı mekânlarda iken, öğretmenin çeşitli iletişim yöntemlerini kullanarak eğitsel materyalleri öğrenciye ulaştırabilmesini esas alan ve planlı gerçekleştirilen öğrenme ve öğretme deneyimleridir (Adıyaman, 2002; Akdemir, 2011; Fallatah, 2021). Uzaktan eğitim, sanal öğrenme, e-öğrenme, harmanlanmış öğrenme kavramlarını içeren (Khatsrinova vd., 2021), teknolojideki gelişimleri içselleştiren ve uygulayan bir eğitim alanıdır (Çekerol, 2023). Bozkurt (2016), uzaktan eğitimin tarihsel gelişiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin baskın bir şekilde kullanıldığı, uzaktan eğitimin merkezinin öğretmenden öğrenmeye doğru olduğu ve uzaktan eğitimin açık ve uzaktan öğrenmeye doğru bir değişim gösterdiğini belirtmiştir. Şekil 1' de uzaktan eğitimin küresel bağlamda dönem ve evreleri verilmiştir.

Şekil 1

Uzaktan Eğitimin Küresel Bağlamda Dönem ve Evreleri (Bozkurt, 2016)



Uzaktan eğitim sürecinde her dönem bir önceki dönemin teknolojisini içererek ilerleme göstermektedir (Bozkurt, 2016). Gelişim dönemleri her ülke için farklılık gösteren uzaktan eğitim, Türkiye’de ilk olarak 1927’de gündeme gelmiştir (Özbay, 2015). Bozkurt (2017), uzaktan eğitim sürecinin Türkiye’de kuluçka, olgunlaşma ve ana akım olmak üzere üç aşamada gerçekleştiğini ifade etmiştir. Türkiye bağlamında uzaktan eğitimin evreleri yaygın olarak kullanılan teknolojiler ve alanı etkileyen olaylar dikkate alınarak belirlenmiştir. Şekil 2’de uzaktan eğitimin Türkiye bağlamında dönem ve evreleri verilmiştir.

Şekil 2

Uzaktan Eğitimin Türkiye Bağlamında Dönem ve Evreleri (Bozkurt, 2017)



2.2. Acil Uzaktan Eğitim

Mart 2020’de ilan edilen pandemi döneminde (World Health Organization, 2020) salgının yayılmasının önlenmesi amacıyla ülkeler sosyal mesafe, sokağa çıkma yasakları vb. birtakım katı tedbirler almışlardır. Bu durumdan eğitim de etkilenmiş ve dünya genelinde 188 ülkede okulların ülke çapında kapatılmasıyla birlikte her yaş grubundan yaklaşık 1,6 milyar kayıtlı öğrencinin eğitimi kesintiye uğramıştır (UNESCO, 2023; UNICEF, 2020). Geçmişte eğitimin farklı sebeplerle kesintiye uğradığı süreçler olmuş ancak ilk defa bu şekilde küresel boyutta deneyimlenmiştir (Williamson vd., 2020). 2020 Yılında yaklaşık olarak 500 milyon çocuk uzaktan eğitime erişememiştir (UNICEF, 2020). Pandemi döneminde eğitimin devam edebilmesi için teknolojinin olanaklarından faydalanmaktan başka çere kalmamıştır (Hodges vd., 2020).

Pandemi döneminde yapılan eğitimi acil uzaktan eğitim olarak tanımlamak daha uygundur (Bozkurt vd., 2020; Hodges vd., 2020). Acil uzaktan eğitim, eğitimin aksammasını engellemek için acil ve geçici çözümler oluşturan (Sezgin, 2021) tamir sürecidir (Hodges vd., 2020). Uzaktan eğitim ve acil uzaktan eğitim kavramları her ne kadar benzer kavramlar olarak görülse de iki kavram arasında farklar vardır (Bozkurt vd., 2022; Bozkurt ve Sharma, 2020; Sezgin, 2021). Bu farklar aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (Bozkurt vd., 2022);

- Uzaktan eğitim ve acil uzaktan eğitimde kullanılan uzaklık Türkçede aynı kelime ile ifade edilmekte ancak İngilizcede acil uzaktan eğitimdeki uzaklık sadece fiziksel uzaklık olarak değil aynı zamanda psikolojik ve etkileşimsel uzaklık olarak ifade edilmektedir.
- Uzaktan eğitim bir seçim iken acil uzaktan eğitim zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır.
- Uzaktan eğitim kalıcı çözümler sunmaya odaklanmış iken acil uzaktan eğitim mevcut duruma yönelik geçici tedbirler üzerine çalışmaktadır.
- Uzaktan eğitim planlı ve sistematiktir. Acil uzaktan eğitim ise kriz durumlarında eğitimi ayakta tutmaya çalışır.

Acil uzaktan eğitimde çevrim içi teknolojilerin yanı sıra dijital uçurumlara ve erişim sorunlarına çözüm olabilmek amacıyla basılı materyallerin yanı sıra TV, radyo vb. uzaktan eğitim teknolojileri de kullanılmıştır (Bozkurt vd., 2020). Acil uzaktan eğitim çevrimiçi eğitim, mobil öğrenme, gibi uzaktan eğitimin bir dalıdır (Bozkurt vd., 2020).

2.2.1. Türkiye’de Acil Uzaktan Eğitim

10 Mart 2020’de Türkiye’de ilk vakanın görülmesinin ardından ülke çapında bir dizi önlemler alınmıştır. 16 Mart 2020 tarihinde üniversiteler de dâhil olmak üzere okullar yeni bir duyuruya kadar tatil edilmiştir. Pandemi döneminde Türkiye’nin hâlihazırdaki eğitim politikaları öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmiştir (Eren, 2020). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ile işbirliği yapılmış ve TRT EBA televizyon kanalı aracılığı ile okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri için ders yayınları gerçekleştirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020a). İlerleyen süreçlerde sınav hazırlığında olan sekizinci sınıf ve on ikinci sınıf öğrencileri için “EBA canlı sınıf” uygulaması ile eş zamanlı derslere başlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020b).

Sekizinci sınıf, lise hazırlık sınıfları ve 12 sınıflara yönelik yapılan canlı derslerin öğrencilere ait kişisel verilerin farklı platformlara verilmemesi amacıyla sadece EBA canlı ders uygulaması üzerinden yapılması gerektiği belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020c). Ayrıca henüz EBA canlı ders uygulamasına geçemeyen diğer kademe öğrencileri için farklı platformlarda canlı dersler yapılması durumunda kişisel veri güvenliğinin sağlanması amacıyla öğrencilerin zorunlu haller dışında kameralarını açmaması ve ders esnasında öğretmen ve öğrencilerin görüntü olarak farklı platformlarda paylaşmaması konusunda uyarılarda bulunulmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020c). Ülkece hazırlıksız bir şekilde öğretmen ve öğrenciler kendilerini uzaktan eğitim süreci içinde bulmuş ve bu durum teknolojik cihazlara erişim, internet erişimi, altyapı problemleri gibi birtakım problemleri beraberinde getirmiştir (Gedik ve Şahan, 2023). Acil uzaktan eğitimde sürece adapte olmakta zorlanan öğretmenler hem etik hem de teknolojik açıdan birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Bozkurt vd., 2020).

2.3. Etik

Etik Yunanca “ethos” sözcüğünden türemiştir ve “alışkanlık, gelenek ve görenek” anlamlarına gelmektedir (Haçerlioğlu, 1975). Etik, iyi ve kötünün ayrılabilmesi için ölçütler koyan, ahlak üzerine akıl yürütürken bilgi üreten, ahlakı gerçekliğe dayandırarak temellendiren kendine özgü bir bilimdir (Güçlü ve Uzun, 2002; Haçerlioğlu, 1975). Cevizci (2005) ise etik kavramını, ahlak ve ahlaklılık konularındaki felsefi düşünce olarak tanımlamıştır. Tanımlar göz önünde bulundurulduğunda etiğin ahlaki kuralları sorgulayıp yorumlayarak iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış birbirinden ayırmayı sağlayan bir kavram olduğu söylenebilir.

Etik ve ahlak kavramları birbirlerinin yerine kullanılan fakat birbirinden farklı olan kavramlardır (Arslan, 2023). Ahlak toplumsal yapıdaki bireylerin uymalarının beklendiği kurallardır. Bir toplumun belirli tarihsel dönemlerde hayatına girerek eylemlerini yönlendiren değerler ve inançlar olarak da tanımlanabilir. Etik ise ahlaki kuralları körü körüne kabul etmez, sorgular ve akıl süzgecinden geçirerek yorumlar. Etik yol gösterici bir pusulaya da benzetilebilir (Yeşilkaya, 2023). Etik, bir davranışın ahlaki olup olmadığını gösterir ancak karar verme durumu kişiye bırakılmıştır (Pieper, 1999).

2.4. Bilişim

Bilişim, bilgisayarlarla bilgiyi işleme ve iletişim kurma sürecini ifade eden bir kavramdır. Enformatik kavramı ile eş anlamlı olan bilişim, bilginin elektronik araçlar aracılığı ile işlenmesi bilimidir (Türk Dil Kurumu, 2023). Aktay (2010) bilişimi, bilginin bilgisayar aracılığı ile üretilmesi, işlenmesi, depolanması, kişilerin erişimine açılması bilimi olarak tanımlamıştır. Bilişim bir bilim dalıdır ve bilgisayara göre daha kapsayıcıdır. Bu nedenle bilgisayar bilişim sistemi için zorunlu bir araç değildir (Aktay, 2010). Tanımlar incelendiğinde bilişim ile ilgili olarak, elektronik araçlarla bilginin işlenmesi, depolanması ve paylaşılması kavramları öne çıkmaktadır.

2.5. Bilişim Etiği

Bilgisayar Etiği alanında ilk çalışmalar 1940'lı yıllarda MIT Profesörü Nobert Wiener tarafından yapılmıştır. Sibernetik bilimini oluşturan Wiener bilgisayar etiği sorunlarını o yıllarda öngörmüş ve 1950 yılında yayınlanmış olan “The Human Use of Human Beings” kitabında bilgisayar etiği hakkındaki ön görüşlerine yer vermiş ancak direkt bilgisayar etiği kavramını kullanmamıştır (Wiener, 1950). 1960 yılında ise Donn Parker etik dışı bilgisayar kullanımını incelemiştir. Wiener'den sonra bilgisayar etiğinin dönüm noktası Parker'dır ve 1970 yılına kadar bilgisayar etiği kavramı kullanılmamıştır. Bu kavramı ilk kullanan Walter Maner olmuştur. Maner, bilgisayar etiğinin de bir etik dalı olması gerektiğini savunmuştur (Bynum, 2001). Moor 1985 yılında “What is computer ethics?” isimli makaleyi yazmış ve ödül almıştır. Moor bu makalesinde bilgisayar etiğini “Sürekli gelişen bilgisayar teknolojileri ile ilişkili olarak gerçekler, kavramsallaştırmalar, politikalar ve değerler arasındaki ilişkileri içine alan dinamik ve karmaşık bir çalışma alanı” olarak tanımlamıştır (Moor, 1985). Pieper (1999), etiğin bilim etiği, ekoloji etiği, sosyal etik gibi alt basamaklarda incelenmesi gereken uygulamalı bir bilim olduğunu ve alt dallara ayrılarak incelenmesinin etik sorunlara yönelik kriterler oluşturma açısından önemli olduğunu belirtmiştir.

Bilgisayar etiği, internet etiği, siber etik gibi etik kavramları altına alan şemsiye kavramdır (Ming vd., 2015). Van den Hoven (2000) internet etiğini “Bireysel çevrimiçi davranışın ahlaki değerlendirmesini” olarak tanımlamaktadır (akt. Lau ve Yuen, 2014). Fox (2003) internet etiğini, internet üzerinden yapılan davranışların doğruluğu ve yanlışlığının kapsamlı araştırılması olarak tanımlamıştır. Bu tanımlardan anlaşılacağı

üzere internet etiği, internette gezinirken dikkat edilmesi gereken davranışlar olarak ifade edilebilir. Türk Bilişim Derneği bilişim etiğini bilişim alanında hizmet sunan ve alan kişilerin davranışlarını inceleyen etiğin uygulamalı bir alt alanı olarak tanımlamıştır (Türk Bilişim Derneği, 2010).

İnternet ortamında iletişim, eğitim, sağlık, ticaret gibi birçok alanda iş ve işlem yapabilmek için paylaşılan bilgiler, zaman zaman yaşanan arıza veya kişisel verilerin izinsiz bir şekilde üçüncü şahıslarla paylaşılması gibi istenmeyen durumlarla karşı karşıya kalınmasına neden olabilmektedir. Teknolojik araçların doğru kullanılmaması hem fiziki hem de ruhsal olarak insanlarda sorunlara neden olacağı gibi toplumun birliği ve bütünlüğünü dahi etkileyebilmektedir (Cerrah, 2001).

Yaşanan bilişim etiği sorunların önüne geçebilmek için birtakım çalışmalar yapılmıştır. 1992 yılında Bilgisayar Etik Enstitüsü yaptığı ve 24 dilde çevirisinin yayınlandığı etik değerler şunlardır (Computer Ethics Institute, 1992);

- Bilgisayarı başkalarına zarar vermek için kullanmamalısınız.
- Başkalarının bilgisayar çalışmalarına müdahale etmemelisiniz.
- Size ait olmayan bilgisayar dosyalarını incelememeli/karıştırmamalısınız.
- Bilgisayarı hırsızlık yapmak için kullanmamalısınız.
- Bilgisayarı yalancı şahitlik yapmak için kullanmamalısınız.
- Ücretini ödemediğiniz lisanslı bilgisayar programlarını kullanmayınız ve/veya kopyalamayınız.
- Başkalarının bilgisayar kaynaklarını izinsiz ya da karşılıksız kullanmamalısınız.
- Başkalarının bilgisayar çıktılarını kendinize mal etmemelisiniz.
- Yazdığınız programların ya da dizaynını yaptığınız sistemlerin toplumsal sonuçlarını göz önünde bulundurmalısınız.
- Bilgisayarınızı her zaman saygı kuralları çerçevesinde kullanmalı ve diğer insanlara saygı duymalısınız.

2.6. Bilişim Etiğinin Boyutları

Dedeoğlu (2006), daha önce var olan ancak bilişim teknolojilerinin etkisiyle artış gösteren sorunlarla birlikte, bireylerin ve toplumun bugününü ve geleceğini tehdit eden yeni etik sorunların ortaya çıktığını ifade etmiş ve ortaya çıkan etik sorunları:

- Bilginin doğruluğu,
- Mahremiyet, kişisel haklar,
- Bilgisayar suçları,
- Fikri mülkiyet hakları,
- Sanal ortam, sanal ilişkiler,
- Sayısal bölünme,
- Yapay zeka

başlıkları altında toplamıştır. Dedeoğlu (2006), BT araçlarının insanların faydasına kullanılmasının öncelikli olarak bireysel ahlaka bağlı olduğunu ve bunun için küçük yaşlardan itibaren etik anlayışının benimsenmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır.

Fidan (2016) bilişim etiğini, temel ilkeler, iletişim ve sosyal etki, gizlilik ve güvenlik, bilişim suçları, fikri mülkiyet (lisans-telif hakları-patent) ve siber zorbalık olmak üzere altı boyutta incelemiştir.

Mason (1986) bilişim etiğinin dört boyutunu fikri mülkiyet, erişilebilirlik, doğruluk ve gizlilik ortaya koymuştur. Peslak (2006), Mason (1986)'un ortaya koyduğu bu dört boyutun hala geçerli olup olmadığını görmek amacıyla bir çalışma yapmış ve bu dört boyutun geçerliliğinin devam ettiği, fikri mülkiyet boyutunun en az önem verilen boyut olduğu, gizlilik boyutunun ise en çok önem verilen boyut olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Mason (1986)'un bilişim etiğinin boyutlarıyla ilgili cevaplandırılmasını gerekli gördüğü sorular şunlardır;

Fikri mülkiyet: Bilginin sahibi kimdir? Bu bilgi için adil olan ücret nedir?

Bilgi iletişiminin sağlandığı kanallar kime aittir?

Gizlilik: Kişinin kendisi veya grubuna ait bilgiler, hangi şartlar altında hangi önlemlerle hangi düzeyde ortaya çıkarılmalıdır?

Erişilebilirlik: Bir kişi veya kuruluş hangi bilgileri, hangi koşullar altında ve hangi önlemlerle erişme hakkına sahiptir?

Doğruluk: Bilginin doğruluğu, aslına uygunluğu ve bu doğruluktan kim sorumlu olacaktır? Bilgilerden kim sorumlu olmalı?

Bu bölümde Mason (1986)'un ortaya koymuş olduğu dört boyut incelenmiştir.

2.6.1. Fikri Mülkiyet

Fikri mülkiyet, devlet otoritesi tarafından belirli zihinsel çaba ve yaratıcılık ürünleri için verilen haklardır. Bu haklar, parlamentolar veya diğer devlet otoriteleri tarafından çıkarılan belirli yasalara (tüzüklere) tabidir (OECD, 1997). Hukuki olarak fikirlerimizi korumak amacıyla patent alma, telif hakkı gibi birtakım önlemler alınmaktadır (Uysal ve Şendağ, 2010). Fiziksel bir ürünün kopyalanıp çoğaltılması dijital bir ürüne göre çok daha zordur. Dijital ortamdaki ürünler, fiziki ürünlere göre telif hakları bakımında daha kolay ihlal edilebilecek ürünler olarak görülmektedir (Friedman, 1997). Dedeoğlu (2006)'na göre ürünler için adil olmayan ücretin talep edilmesi ve ürünü almak isteyen tüketicilerin kullanımını imkânsız hale getirmesi fikri mülkiyetin korunmasında önemli bir sorun olabilmektedir. Sosyal medya platformlarındaki paylaşımların kamusal ve anonim bilgiler olduğu düşüncesi en çok karşılaşılan fikri mülkiyet ihlalidir (Binark ve Bayraktutan, 2013).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte elektronik ortamda verilerin hızlı ve kolay bir şekilde kopyalanıp dağıtılması fikri mülkiyet haklarının korunmasını güçleştirmektedir (Öcal, 2010). Yasal boşluklar, maliyet, kolay kopyalama ve bilgisizlik telif hakları konusunda ihlallere neden olmaktadır (Johnson ve Simpson, 2005). Paksoy (2015) çalışmasında öğrencilerin internette karşılaşmış oldukları bilgilere şüpheli yaklaştıkları sonucuna ulaşmış ancak öğretmenler, öğrencilerin internet ortamında edinmiş oldukları bilgilere güvendiği ve onları sorgulamadan ödevlerini yaptıklarını ifade etmişlerdir. İnsan hakları evrensel beyannamesinin (1948) 27. Maddesine göre, “Herkesin yarattığı, her türlü bilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit manevi ve maddi menfaatlerin korunmasına hakkı vardır.” Teknolojide ve ekonomide ilerlemenin sağlanabilmesi amacıyla ülkemizde sınai haklar 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (2017) ile korunmaktadır. Ülkemizde 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun (2017) 82. maddesinde belirtildiği üzere bilgisayar programları tek başına patent ile korunamamaktadır. Bu nedenle 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (1951) ile korunmaktadır. Dünya genelinde de fikri mülkiyet hakların korunması için bir takım önlemler alınması zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü 1967 de kurulmuştur. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü dünyada tarafsız bir fikri mülkiyet politikası oluşturmayı amaçlamıştır. Örgüte üye 193 ülke bulunmaktadır. Türkiye

1976'dan itibaren örgütte yerini almıştır. Örgütün amacı dünya genelinde fikri mülkiyet haklarının korunmasını sağlamaktır (World Intellectual Property Organization, 2023).

2.6.2. Gizlilik

“Bireyler kendisine ya da kendi grubuna ait bilgiyi hangi koşullar altında, hangi güvence ile ne ölçüde paylaşmalıdırlar?” sorusunu sorarak gizlilik kavramını açıklayan Mason dijital ortamda kişisel bilgilerin toplanarak kişilerle ilgili detaylı bilgi sahibi olunmasının birçok olumsuz durumla sonuçlanacağını belirtmiştir (Mason, 1986). Yaşanan teknolojik gelişmeler alanyazına “büyük veri” (Doğan ve Arslantekin, 2016), “veri madenciliği” (Kalikov, 2006) gibi kavramların girmesine neden olmuştur. Akıllı ev sistemlerinden güvenlik sistemlerine, giyilebilir teknolojilerden sağlık uygulamalarına kadar her platformda kişisel verilere erişim sağlanabilmektedir (Eroğlu, 2018). Tüm bu verilerin ne amaçla toplandığı, kimler tarafından bu verilere erişim sağlandığı ve kişisel verilerin gizliliğinin nasıl sağlanacağı soruları insanları veri gizliliği konusunda endişeye sürükleyebilmektedir. Dijital ortamlarda bırakılan tüm bilgiler her ne kadar tek başlarına bir anlam ifade etmeseler de bu bilgiler bir araya getirildiğinde anlamlı hale gelmektedir. Geliştirilen bilgisayar programları büyük veri içerisindeki gerekli bilgileri bir araya getirmekte ve bu bilgilerin işe yarar hale gelmesini sağlamaktadırlar (Savaş vd. 2012). Bu durumda kişisel verilerin güvenliğinin korunması hayati önem taşımaktadır. Verilerin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi maddi zararlar birlikte psikolojik sorunlara da neden olmaktadır (Civelek, 2011). Sosyal ağların giderek yaygınlaşması ve kişilerin rahatlıkla bu ağlar üzerinde kişisel verilerini paylaşması büyük verinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır (Eyüpoğlu vd., 2017). Topbaş ve Gazi (2016) lisans öğrencileri ile yaptıkları çalışmada sosyal medya kullanan kişilerin takip edilme oranının ve sosyal medyada geçirdikleri sürenin artmasıyla sosyal medyada gizliliklerine daha az önem vermeye başladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Ülkemizde kişisel verilerin ve dolayısı ile bireylerin güvenliğini sağlamak amacıyla 2016 yılında “Kişisel Verileri Koruma Kanunu” çıkmıştır. Verilerin işlenmesinde aşağıdaki ilkelere uyulması zorunludur (Kişisel Verileri Koruma Kanunu, 2016):

- “Hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma.
- Doğru ve gerektiğinde güncel olma.
- Belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenme.

- *İşlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma.*
- *İlgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme.”*

Verilerin gizliliği ve güvenliği kapsamında birçok önlem alınsa da alınan tüm bu önlemler yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle kişilerin bilişim etiği, kişisel verilerin gizliliği ve güvenliği konusunda bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır.

2.6.3. Erişilebilirlik

Bilgiye ulaşabilmenin yolu okuryazar olmaktır. Bilgi toplumunda yaşamını sürdüren bir kişinin okuryazar olabilmesi için aşağıda belirtilen niteliklere sahip olmalıdır (Mason, 1986):

- Analitik düşünme yetisine sahip olmalıdır.
- Bilişim teknolojilerine erişebilmelidir.
- Bilgiye erişebilmelidir.

Mason (1986), teknolojik cihazların daha fazla erişilebilir olduğunu ancak günümüzde veri tabanlarında saklanan verilere herkesin ulaşamadığı bunun için ücret taleplerinin olabildiği ve bazı insanların bu ücreti karşılayamadığı, bazılarının ise karşılamak istemediğini bu nedenle bilgiye erişim sağlayamadıklarını belirtmiştir. Erişim kavramı kişilerin erişmelerinin uygun olduğu bilgilere ulaşması durumudur. Bilgiye erişim için yaş, gelir düzeyi, cinsiyet gibi birtakım koşulların da sağlanması gerekmektedir. Bu konuda Mason (1986) *“Bütün koşullar sağlansa bile, bazı veri tabanlarına erişim ücretli olduğu için bu bedeli ödeyemeyeceklerin toplum içinde tam katılımının sağlanamayacağını, bu durumun da uzun vadede sosyal sorunların kaynağı olacağını”* ifade etmiştir.

Dedeoğlu (2006), bilişim toplumlarında yaşanan en önemli sorunlardan birisinin; kişisel haklar ve bilgiye erişim hakkı arasındaki çelişki olduğunu ifade etmiş ve bilgiye erişimin kişisel bir hak olduğunu ancak, başka kişilere ait bilgilere erişimin kişisel hakları zedelediğini belirtmiştir.

2.6.4. Doğruluk

Günümüzde insanlar eğitimden sağlığa, ulaşımdan alışverişe her alanda internetten edindiği bilgilere güvenerek kararlar alabilmektedirler. Bilginin yayılmasının ve bilgiye

ulaşının son derece kolay olduğu günümüz teknolojisinde edinilen bilgilerin doğruluklarından bireyler doğrudan sorumludur (Harris, 2007). Teknolojinin gelişmesi, forum, sosyal medya ve blog gibi ortamların kullanımlarının artması ile bu ortamlarda bilgilerin doğruluğunun kontrol edilmeden paylaşılması durumları yanlış bilgilerin de hızlıca yayılmalarına neden olabilmektedir. Sosyal medya araçları bilginiz hızlı paylaşmasını sağlamakta ancak bununla birlikte yanlış bilginin oluşmasını ve yayılmasını da kolaylaştırmaktadır (Eroğlu ve akmak, 2020). Yanlış bilgiler kurum ve kişileri zor duruma düşürebilmekte ve olumsuz birtakım olayların yaşanmasına neden olabilmektedir. Sosyal medya kullanıcıları karşılarına çıkan bilgilerin doğruluğunu kontrol etmeden paylaşabilmekte bu durum bilgi kirliliğine neden olmaktadır ( zt rk, 2015). İnternette paylaşılan bilgiler doğruluk ve güvenilirlik bakımından farklılık göstermektedir. Bilgiler paylaşılmadan önce herhangi bir kurum/kuruluştan onay alma durumu olmadığı için kullanıcılar internetten edindikleri bilgilerin doğruluk ve g venilirliklerinden kendileri sorumludur (Harris, 2007). Lipson (2002), gerçeğin kasten gizli tutulması, gerçeğe dayalı bilginin değiştirilmesi ve denetimi elinde tutanların çıkarlarına uygun inançların aşılanması durumlarının iletişim araçlarının k tu kullanım örnekleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bunların amacının  zg r ve eleştirel düşünebilen insanı, propagandacıların verdiği uyaranlara belirlenmiş tepkileri vermeye koşullanmış bir robota dönüştürmek olduğunu da vurgulamıştır.

2.7. Bilişim Etiği Eğitimi

Yaşamımızın önemli bir parçası haline gelen ve geniş kitlelere ulaşan teknoloji getirdiği yeniliklerle birlikte hayatımızda birçok alanda değişikliğe neden olmuştur. Toffler (1980), “  nc  Dalga” adlı eserinde insanların tarihsel olarak geçirdikleri süreçleri dalgalara benzetmiştir. Birinci dalga tarım toplumu, ikinci dalga endüstri ve sanayi toplumu üçüncü dalga ise bilgi toplumdur. Toffler (1980), bilgi toplumu olarak adlandırdığı üçüncü dalganın büyük devrimlere neden olduğu ve bu durumun değerlerimizi etkileyerek bir kaos oluşturacağı görüşündedir. Toffler’ın da öngördüğü gibi üçüncü dalga ile birlikte bilgi ve teknoloji hiç olmadığı kadar önemli hale gelmiş ve hayatımızın merkezine yerleşmiştir. İnternetin hayatımızın her alanında yer almaya başlaması ile birlikte bilginin paylaşımı kolaylaşmıştır. İnternetin cep telefonları gibi mobil cihazlarla bir araya gelmesi etki gücünü artmıştır (Castells, 2007). Teknolojide

yaşanan gelişmelerle birlikte öğrenme artık sınıfların dışına doğru genişlemektedir (Kong vd., 2014). Teknolojide yaşanan gelişmelerle birlikte toplumun sosyal bakımdan başarılı bir süreç geçirmesi için günümüzdeki bilgisayar bilimi eğitimi yeterli olmayacaktır (Touretzky vd., 2019). Wang vd. (2022), müfredatın öğrencilerin internet etiği davranışlarını etkilediğini, internet etiği eğitimi alan öğrencilerin almayan öğrencilere göre daha fazla etik davranma eğiliminde olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu nedenle yetiştirilen bireylerin çağa ayak uydurabilmesini sağlamak amacıyla çağın gereklerini karşılamaya yönelik öğretim programları oluşturmak önem taşımaktadır. Bilişim teknolojileri ekipmanı temin etmek öğrencilerde dijital okuryazarlık becerisinin gelişimini sağlamaz. Bunun için bu ekipmanların etkili kullanımının öğretilmesi gerekmektedir (ICILS, 2018). International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) İcra Direktörü Dr Dirk Hastedt dijital araçların kullanımında yetkin olmanın önemli olduğunu ve okullarda bu becerilerin öğretilmesinin ve öğretmenlerin bu konuda desteklenmesinin önemli olduğunu ifade etmiş ve okullarda bilişim teknolojileri eğitiminin önemine vurgu yapmıştır (ICILS, 2018).

Ülkemizde bilişim etiği ile ilgili bilgiler ortaokul düzeyinde 5. ve 6. sınıflarda zorunlu derslerden olan Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersinde “*Etik ve Güvenlik*” başlığı altında verilmektedir (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018). Ancak lise düzeyinde Bilgisayar Bilimi dersi tüm okullarda ve kademelerde zorunlu ders olarak verilmediği (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2023) için lise düzeyinde her öğrenci bilişim etiği eğitimi alamamaktadır. Öğretim programlarında bilişim etiği konusuna yer verilmesi, öğrencilerin bilişim teknolojilerini kullanırken etik konusunda daha dikkatli olmalarını sağlayabilir (Duymaz, 2013).

Bilinçli öğretmenler bilinçli nesillerin yetişmesini sağlayacaklardır. Öğretmenlerin teknoloji kullanımı ve bilişim etiği konularında gerekli bilgiyi edinmiş olmaları önemlidir. Çünkü bu konuda öğrencilere rehberlik yapacak olan öğretmenlerdir. Ülkemizde Bilişim etiğine yönelik farkındalık oluşturma sorumluluğu Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerine yüklenmiştir (Erdoğan vd., 2017). Öğretmenler öğrenciler için birer rol modeldir. Öğrenciler öğretmenlerinin tutum ve davranışlarını örnek alabilmektedirler. Bu nedenle öğretmenler bilişim etiği konusunda bilinçli olursa bu durum öğrencilere de yansıtılabilecektir.

2.8. Bilişim Etiği Alanında Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde bilişim etiği ile ilgili yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalara yer verilmiştir.

2.8.1. Yurt İçi Çalışmalar

Duymaz (2013) “Bilişim etiği öğretim programı” uygulanmasının ortaokul öğrencilerine etkilerini görmeyi amaçladığı deneysel çalışmasının sonucunda cinsiyetin etik davranışla arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. “Bilişim etiği öğretim programı” uygulanması öğrencilere etik olan ve olmayan davranışlar hakkında farkındalık kazandırmıştır. Arıkan ve Duymaz (2015) ortaokul 6. sınıf öğrencilerine Yoon (2011) tarafından geliştirilmiş olan “Gerçek Yaşam Durum Senaryolarıyla Bilişim Etiği Ölçeği” ni kullanarak yapmış oldukları çalışmanın sonucunda “Bilişim etiği öğretim programı”nın öğrencilerin tutumlarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Gökçearslan vd. (2015) ortaokul öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kız öğrencilerde bilişim etiği düzeylerinin daha yüksek olduğu ve bu durumun kızların etik konusunda daha hassas olmalarından kaynaklanmış olabileceği belirtilmiştir.

Paksoy (2015) 1265 ortaokul öğrencisi ile yapmış olduğu çalışmasında öğrencilerin performans ödevi yaparken fikri mülkiyet konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları için etik kurallara uymayarak “kopyala-yapıştır” şeklinde ödev yaptıkları ancak lisanslı yazılım kullanmaya dikkat ettiklerini tespit etmiştir. Tofan (2023) bilişim etiği eğitiminde kullanılan dijital animasyonların ortaokul öğrencilerinin bilişim etiği tutumlarına etkisini incelemiştir. Kontrol grubu öğrencilerine sunuş yöntemi ile konu anlatılmış deney grubuna ise sunuş yöntemine ek olarak dijital animasyonlarla ders anlatımı gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda dijital senaryoların akılda kalıcılığının yüksek olduğu ve günlük hayata aktarılabilirdiği belirtilmiştir. Doğan (2023) ortaokul öğrencilerinin internet etik ihlali ve çevrim içi risk algılarının ilişkisini incelemiş olduğu çalışmada ortaokul öğrencilerinin internet etik ihlal algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha etik davrandığı, büyük sınıflardaki öğrencilerin küçük sınıftakilere nazaran daha fazla etik dışı davranış sergiledikleri belirtilmiştir. Büyük yaş grubundaki öğrencilerin internette daha fazla

zaman geçirmelerinin kontrolsüz internet kullanımına alışmalarına ve etik olmayan davranışları sergilemelerine ortam oluşturmuş olabileceğini belirtmiştir.

Biber ve Biber (2020) ortaokul öğrencileri ve meslek lisesi öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasını amaçladıkları çalışmaları sonucunda; ortaokul öğrencileri ve meslek lisesi öğrencilerinin bilişim etiği düzeyleri bakımından farklılıklarının olmadığı, öğrencilerin doğruluk alt boyutunda etik bilgilerinin orta düzeyde olması ile birlikte fikri mülkiyet, mahremiyet ve ifade özgürlüğü alt boyutlarında etik bilgilerinin düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda bilgisayar dersi içeriklerinin yeterince faydalı olmadığı ve içeriklerin iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Torun (2007) "İnternet etiği tutum ölçeği" geliştirerek cinsiyet, okul türü, sınıf, internete ayrılan zaman gibi değişkenlerin öğrenci tutumlarını nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçladığı çalışmada, kızların internet etiği tutumunun erkeklerden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kız meslek lisesi ve anadolu imam hatip lisesi türlerindeki okulların diğer türlerdeki okullarla göre tutum puanlarının yüksek olduğu bu okullardaki kız öğrencilerin fazla olmasının bu duruma neden olmuş olabileceği belirtilmiştir. İnterneti kullandıkları ortama göre öğrencilerin tutumları değişebilmektedir. Evde internete bağlananlar daha az etik kaygı göstermişlerdir.

Zeybek (2011) bilgisayar dersi alan lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada bilgisayara ve internet bağlantısına sahip olan ve bilgisayar kullanımı konusunda "çok iyi" olduklarını belirten öğrencilerin bilişim teknolojilerini diğer öğrencilere göre daha fazla etik dışı kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Torun (2014) lise öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin bilişim teknolojileri kullanımındaki etik dışı davranışları bu davranışların doğru olmadığını bildikleri halde yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun öğrencilerin yapmış oldukları etik dışı davranışları kendilerince haklı sebeplerle yaptıklarını düşünmelerinden kaynaklanmış olabileceği belirtilmiştir.

Bozok vd. (2020) bilişim etiği eğitiminin dijital oyunla verilmesinin özel eğitim öğrencilerinin bilişim etiği tutumları üzerindeki etkisini incelemiş oldukları çalışma sonucunda dijital oyunla verilen bilişim etiği eğitiminin öğrencilerin bilişim etiği tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca öğrencilerin eğitimden keyif aldıklarını ve bilişim etiği hakkında bilinçlendiklerini ifade etmişlerdir. Aydoğdu (2022) geliştirmiş oldukları bilgisayar destekli eğitim materyalinin öğrencilerin

bilişim etiği davranışlarına etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda geliştirilen öğretim materyalinin ortaöğretim bilgisayar alanı öğrencilerinin etik olmayan bilgisayar kullanımlarını azalttığı belirtilmiştir. Yanar vd. (2021) spor bilimleri öğrencilerinin etik eğitimi alma durumları ile uzaktan eğitim sürecindeki etik davranışlarını incelemiş oldukları çalışmada etik eğitimi alma durumlarının etik farkındalığı anlamlı derecede etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Bayraktar (2023) geliştirmiş olduğu bilişim etiği ölçeği ile üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerini incelemiştir. Ölçeğin hazırlanmasında Mason'un bilişim etiği boyutları göz önüne alınmıştır. Çalışma sonucunda cinsiyetin bilişim etiği alt boyutlarında farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca günlük internet kullanım süresi ile bilişim etiği düzey ve alt boyutları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Tunçbilek ve Uz (2019) üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırma sonucunda özel hayatın gizliliğinin ihlali, eksik veya hatalı profil oluşturma, paylaşım ve tartışmalarda kötü söz kullanımı, sahte hesap açma gibi etik açıdan hatalı davranışlarda bulundukları ve bu hataları kadınların daha fazla yaptığı sonucuna ulaşmışlardır.

Özdemir (2019) lisans öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin bilişim etiği tutumlarını incelemiş ve okunan bölüm, bilişim teknolojileri kullanım süresi ile bilişim etiği tutumları arasında anlamlı farklılık gözlemlenmemiştir. Durak vd. (2021) pandemi döneminde uzaktan eğitim alan 31 lisans öğrencisi ile yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin etik konusundaki görüşleri alınmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin etik olmayan davranışlarının sebeplerini can sıkıntısı, not kaygısı, zaman yetersizliği olarak ifade etmişlerdir. Öğrencilerin etik olmayan davranışlar sergileme ihtimallerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uysal (2006) yaptığı çalışmada öğretmen adayı kadınların erkeklere göre bilgisayarı daha etik kullandıkları, gelirin etik kullanım konusunda etkisinin olmadığı, bilgisayar kullanım süresindeki artışın aynı zamanda fikri mülkiyet boyutunda etik dışı davranma eğilimini artırdığı sonuçlarına ulaşmıştır. Erdem (2008) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada ailesi büyük şehir veya ilde yaşayanlar, ailesi köyde veya ilçede yaşayanlardan bilişim teknolojilerini daha etik kullanmışlardır. Bilgisayar kullanım düzeylerinin iyi ve çok iyi olduğunu belirten öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha fazla etik dışı davrandıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada en dikkat çekici kısımlardan biri ise bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi öğrencileri ve sosyal

bilgiler öğretmenliği öğrencileri bilişim teknolojilerini fikri mülkiyet, güvenlik ve kalite boyutlarında diğer öğrencilerden daha etik dışı kullanmışlardır.

Beycioğlu (2009) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmasında Namlu ve Odabaşı (2007) tarafından geliştirilen “Etik Dışı Bilgisayar Kullanım Davranışı Ölçeği” ni kullanmıştır. Çalışma sonucunda bilgisayar kullanma konusunda deneyim arttıkça etik dışı davranış gösterme oranının arttığı görülmüştür. Aynı zamanda çalışmada öğretmen adaylarının etik dışı davranışta bulunmalarının nedenlerini ortaya koyabilmek amacı ile görüşme yapılmış ve görüşmeler sonucunda öğretmen adayları fikri mülkiyet boyutunda lisanssız yazılım kullanımlarının nedenini ekonomik imkânsızlıklar olarak belirtmiş ve bir öğretmen adayı da yapılan davranışın etik olmadığını ama normal gördüğünü belirtmiştir. Bilgi bütünlüğü boyutunda, erişilen bilgilerde değişiklik yapmanın kolaylarına geldiği bu nedenle de yanlış bir davranış olduğunu bilmelerine rağmen yaptıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak öğretmen adaylarının birtakım etik dışı davranışları yanlış olduğunu bildikleri halde yaptıkları ve yaptıkları yanlış davranışlar için kolaylarına gitme, maddi imkânsızlıklar, ticari amaçla yapmama gibi bahaneler ürettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada Bilişim Teknolojileri öğretmen adayları ve Fen Bilimleri öğretmen adaylarının, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği bölümü öğrencilerine göre daha fazla etik dışı kararlar verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Akgün ve Özgür (2014) BÖTE bölümü öğrencileri ve bilgisayar programcılığı bölümü öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada, erkeklerin en çok lisanssız yazılım kullanarak etik dışı davranışta bulunduğu, kadınların ise en çok korsan müzik/video indirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadınlar erkeklere oranla bilişim teknolojilerini daha etik kullanmışlardır.

Mısırlı (2016) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmasında sosyal medya etiğine yönelik öğretmen adaylarının görüşleri cinsiyet, sınıf seviyesi, okunulan bölüm, internet kullanım süresi vb. değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda Mason (1986)' un belirtmiş olduğu bilişim etiği boyutlarından özellikle fikri mülkiyet ve erişim boyutunda kadınlar erkeklere oranla daha temkinli davranmıştır. Araştırmacı bu duruma kadın ve erkeklerin toplumdaki rollerinin etkisinin olabileceğini belirtmiştir. Sınıf seviyesinin artması ile birlikte özellikle fikri mülkiyet ve erişim boyutlarında öğretmen adayları daha etik davranma eğilimi göstermişlerdir. Bu duruma yaş ile birlikte öğrencilerin bilişsel olarak da gelişmelerinin etkisinin olabileceği belirtilmiştir. Forum

sitelerinin sık kullanan kişilerin daha etik davranışlar göstermeye meyilli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İnternette geçirilen zamanın uzaması ile birlikte etik dışı davranışlara olan eğilimin arttığı sonucuna ulaşılmış bu duruma ise karşılaşılan etik dışı davranışların zamanla normal görülmesinin neden olabileceği belirtilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan odak grup görüşmelerinde öğretmen adayları kişisel çıkarların doğrultusunda gerekirse etik dışı davranışlarda bulunmaktan çekinmeyebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tosun vd. (2016) yaptıkları çalışmada internet etiği ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaları sonucunda, öğretmen adaylarının internet etik algılarının genel olarak yüksek olduğu, sonucuna ulaşmışlardır. Düşük ve orta düzeyde internet kullananların etik algı düzeylerinin internet kullanımları iyi, çok iyi olanlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İnternet kullanım süresi arttıkça etik tutum puanları düşmüştür. Aynı zamanda bilişim suçları konusunda bilgi sahibi olan öğretmen adaylarının etik tutumlarının bilgi sahibi olamayanlara oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kurt ve Teker (2017) öğretmen adaylarının “Net-etik” davranışlarını inceledikleri çalışmaların da yaş arttıkça net-etik davranış gösterme oranının arttığı, gün içerisinde kullanılan ortalama internet ve internet kullanma yılının net etik davranışlarda anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çelik (2018) öğretmen adaylarının dijital ortamdaki ürünlerin telif haklarının ne kadar farkında olduklarını incelediği çalışmasında aynı zamanda dijital okuryazarlık, cinsiyet gibi değişkenlerin telif haklarının ihlalindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada en çok telif hakkı ihlali yapan öğrencilerin BÖTE bölümü öğrencileri olduğu ve bilgisayar ve internet kullanımlarını “ileri düzeyde” olarak belirten öğrencilerinde telif hakkı ihlali yaptığı görülmektedir. Telif hakkı ihlallerini önleyebilmek için bu konuda öğrenci ve velilerin farkındalıklarının artırılmasının önemine vurgu yapılmıştır. Eğitim programlarının da bu konuda iyi yapılandırılmış olması gerektiğini belirtmiştir.

Mısırlı ve Kuzu (2019) senaryolar aracılığı ile öğretmen adaylarının sosyal medya etiğine yönelik görüşlerini aldığı çalışmada öğretmen adaylarının kendilerine verilen senaryonun fikri mülkiyet boyutunda etik olmayan davranışları normalleştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Gizlilik boyutunu içeren senaryoda tüm öğretmen adayları kişisel değerlerini sosyal medya etiğinin önünde gördüklerini belirterek etik olmayan davranış

seçmişlerdir. Yapılan çalışmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu eğer kişisel bir çıkarları var ise etik dışı davranışlarda bulunabileceklerini belirtmişlerdir. Başka kişilere ait bilgileri paylaşabileceklerini belirtmelerine rağmen kendileri kişisel bilgilerinin paylaşımından rahatsız olacaklarını belirtmişlerdir.

Özbay vd. (2021) öğretmen adaylarının dijital etik düzeylerini incelemiş oldukları çalışmada öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri etik kullanım düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca BÖTE bölümü öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri etik kullanım düzeylerinin Fen Bilgisi, Türkçe, Sınıf ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından daha düşük olduğunu, BÖTE bölümü öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımındaki yeterliliklerinin diğerlerinden daha yüksek olmasının bu duruma neden olmuş olabileceğini belirtmişlerdir. Erdoğan vd. (2017) yaptıkları çalışmada Bilişim Teknolojileri Öğretmen adaylarının çevrimiçi etik dışı davranış gösterme oranlarının az olduğu, günlük ortalama internet kullanım süresinin çevrimiçi etik dışı davranış gösterme durumunu değiştirmede, erkeklerin daha fazla çevrimiçi etik dışı davranış gösterme eğiliminde olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Kopya yazılım ve fotoğrafların izinsiz kullanımı gibi etik ihlallerin yapıldığı görülmüş ve yazılım ürünlerinin fiyatlarının yüksek olmasının buna neden olabileceği belirtilmiştir.

Özdemir (2017) BÖTE bölümü öğrencileri ve yönetim bilişim sistemi öğrencileri ile yapmış olduğu çalışma sonucunda kız öğrencilerin etik davranışta bulunma düzeylerinin erkeklerden fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmasında altı boyuttan oluşan “İnternet etik kullanım ölçeği” kullanmıştır. Öğrencilerin sınıf seviyeleri ve etik kullanımları arasında sağlıklı internet kullanımı, dürüstlük ve telif hakkı boyutlarında anlamlı farklılık gözlenmiştir. Leymun (2018) Bilişim Teknolojileri öğretmen adayları ile yapmış olduğu durum çalışması sonucunda, bilişim etiğinin ayrı bir ders olarak verilmesinin bilişim etiğinin içselleştirilmesini sağlayarak etkili olacağını belirtmektedir.

Sarıkoç (2018) öğretmenlerin etik olmayan davranışları ve bilgisayar öz-yeterliliklerinin ilişkisini incelediği çalışmasında etik davranışların bransa göre değişmediği ancak kadınların erkeklere göre daha etik davranışlarda bulunduğu, yaş ve hizmet yılının artması ile birlikte etik dışı bilgisayar kullanımlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bilişim etiği eğitimi alanların almayanlara göre daha fazla etik olmayan davranış gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bilişim etiği eğitimi alma durumunun bilgisayar öz-yeterlilik algısını artırdığı tespit edilmiştir. Çalışır (2023)

öğretmenlerin bilişim teknolojileri etik kullanım düzeylerini cinsiyet, mesleki kıdem, yaş, bilişim teknolojileri okuryazarlık ön bildirimi, öğrenim durumu, branş, okul türü değişkenleri açısından incelemiştir. Çalışmanın sonucunda branş değişkeninin gizlilik alt boyutunda anlamlı farklılığa neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Levent ve Şallı (2022) pandemi dönemi uzaktan eğitimde yaşanan etik sorunlara yönelik öğretmen görüşlerini inceledikleri çalışmada iletişimsel sorunlar, davranışsal sorunlar, teknik sorunlar ve dijital güvensizlik yaşanan etik sorunlar olarak belirlenmiş, mahremiyet, güven, dürüstlük, eşitlik ve sorumluluk ise etik ihlaller olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin en fazla etik sorun yaşadığı alanın davranışa yönelik sorunlar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenler en fazla doğruluk konusunda etik ihlallerin yaşandığını belirtmişlerdir. Öğrenciler ise en fazla etik ihlalin doğruluk ve kişisel mahremiyet konusunda yaşandığını ifade etmişlerdir.

Yaman vd. (2004) internet kullanımında öğretim elemanlarının etik kurallara uyma seviyeleri hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapmış oldukları çalışmada, cinsiyet, görev yeri ve internet kullanım düzeyi değişkelerinin etik davranışa etkisinin olmadığı, yaşı, unvanı, kıdemi yüksek olanların internet etiğine daha uygun davrandıkları sonucuna ulaşmışlardır.

2.8.2. Yurt Dışı Çalışmalar

Friedman (1997) bisiklet ve yazılım örneği ile öğrencilerin mülkiyet kavramına, günlük ve bilgisayar dosyaları ile de gizlilik kavramına yönelik öğrenci görüşlerini almıştır. Çalışma sonucuna göre öğrenciler yazılım kopyalamayı doğru bulmuşlar ancak bisiklet çalmanın doğru olmadığını belirtmişlerdir. Başkalarının günlüklerinin okunmasını doğru bulmadıkları halde bilgisayar dosyalarını okumuşlardır. Friedman işlenen suçun verdiği zararın anlaşılmamasının ve yüz yüze olunmamasının etik ihlallere neden olabildiğini ifade etmiştir.

Harncharnchai ve Inplao (2015) çalışmalarında Tayland'da öğrenim gören lise öğrencilerinin etik tutumları, bilgisayar ve internet kullanım davranışlarını gizlilik, doğruluk, mülkiyet ve erişilebilirlik açısından incelemiştir. Öğrencilerin bilişim etiği tutumları ve sosyal normlarının, teknolojiyi etik kullanma niyetlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, etik tutumlarının mahremiyet üzerindeki etkisinin düşük iken gizlilik, doğruluk ve erişilebilirlik üzerindeki etkisinin yüksek

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Johansen vd. (2022) 6 Avrupa ülkesinden 51 kurumdaki ortaöğretim öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada akademik dürüstlük ve intihal normlarındaki ihlal durumlarını ve kuralları ne kadar anlayıp uyguladıklarını incelemişlerdir. Öğrenciler kuralları iyi anladıklarını ve dürüst davranabileceklerini düşünmüşler fakat akran baskısı ve kuralların net anlaşılamaması gibi nedenlerle öğrencilerin karmaşık durumlarda nasıl davranacakları konusunda belirsizlik yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Karim vd. (2009) beş kişilik özelliği (açıklık, sorumluluk, dışadönüklük, uyumluluk, duygusal denge) ile bilişim etiği davranışlarının birbiri ile ilişkisini incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada etik dışı davranışlarda bulunma ile uyumluluk, vicdanlılık ve duygusal denge kişilik özellikleri arasında anlamlı ve olumsuz yönde ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Jabbour (2011) Lübnan da üniversite öğrencilerinin siber teknoloji etiğine ve güvenliğe bakış açılarını incelemeyi amaçladığı çalışmasında Lübnanlı öğrencilerin “fıkri mülkiyet hukuku” ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Etik davranışların topluma kazandırılmasında hükümetlere de önemli görevler düştüğünü belirtmiştir. Kim vd. (2013) bilişim okuryazarlığı, etik normlar ve niyet gibi etik davranışı etkileyen değişkenlerin öğrencilerin davranışlarına etkisini incelemek amacı ile üniversite öğrencileri ile çalışma yapmışlardır. Şiddetsizlik boyutunda kadınların erkeklere göre daha hassas olduğu, ahlaki yargının etik davranma üzerinde etkili olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

O'Fallon ve Butterfeld (2012) iki üniversiteden toplam 600 lisans öğrencisi ile yapmış oldukları çalışmada, etik olmayan akran davranışı ile gözlemcilerin etik dışı davranışı arasındaki ilişki incelenmiş ve etik olmayan davranışlarda sosyal öğrenmenin yanı sıra sosyal kimliğin de etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Etik dışı davranışlara tanık olan gözlemcilerin, etik dışı davranışı normalleştirme eğiliminde oldukları belirtilmiştir. Paapa ve Boakye (2017) Gana Üniversitesi'ndeki yüksek lisans öğrencilerinin bilişim etiği hakkındaki farkındalık düzeylerini inceledikleri çalışmada öğrencilerin bilişim etiği temel ilkelerinin farkında oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Hu vd. (2023) 35 üniversite öğrencisi ile yapmış oldukları çalışmada avatar tabanlı dijital işbirliği platformunun öğrencilerin etik karar verme ve öğrenme motivasyonları üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Avatar tabanlı dijital işbirliği platformunun

öğrencilerin öğrenme motivasyonu ve etik kararlar almaları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gudmundsdottir vd. (2020) İspanyol ve Norveçli öğretmen adayları ile yapmış oldukları çalışmada Norveçli öğretmen adayları gizlilik konusunda yeterli olduklarını belirtirken, İspanyol öğretmen adayları telif hakları konusunda kendilerini yeterli hissetmediklerini belirtmişlerdir. Starkey vd. (2010) öğretmen ve öğrencilerin fikri mülkiyet hakkındaki bilgilerini öğrenmek istediği çalışmada öğretmen ve öğrencilerin fikri mülkiyet hakları konusundaki bilgilerinin sınırlı olduğu ve telif hakları, tescilli tasarım ve patent kavramlarını katılımcıların çoğunluğunun tanımlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin fikri mülkiyet konusunda bilgisinin sınırlı olmasının öğrencilerin bilgilerinin sınırlı olmasına neden olmuş olabileceği belirtilmiştir. Patent süreci hakkında derinlemesine bilgi sahibi olan bir öğretmenin öğrencilerinin patent konusunda bilgi sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lin (2005) çalışmasında öğretim teknolojisi uzmanlarının karşılaştıkları sorunları incelemiş ve uzmanlar en çok telif haklarının ihlali ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Uzmanlar karşılaştıkları etik ihlalleri engellemek için “takım iletişimi, yasalar ve politikalar, yönetim danışmanlığı, profesyonel bütünlük ve teknik çözümler” kullanmışlardır.

Drevin (2008) bilişim teknolojileri uzmanları ve öğrencilerin BİT etiği konusundaki tutum ve görüşlerini incelemek amacı ile bilişim teknolojileri uzmanları ve öğrenciler ile yapmış oldukları çalışmada; bilişim teknolojileri uzmanlarının öğrencilere göre daha etik bir tutum içinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı bilişim etiği ile ilgili politikaların güncellenmesi ve gençlere bu konuda rehberlik edilmesi, ders olarak müfredatta yer almasını önermiştir.

Skirpan vd. (2018) yapmış oldukları çalışmada geleneksel etik eğitiminin bilgisayar bilimi dersinden ayrı verilmesinin öğrencilerin karşılaştıkları etik ikilemlerle yüzleştirmede yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Etik eğitiminin önemli olduğunu ve bilgisayar bilimi müfredatına entegre olmasının gerektiğini vurgulamaktadır.

Fiesler vd. (2020) farklı disiplinlerden 115 müfredatın incelendiği çalışmalarında etik eğitiminin hukuk ve politika (fikri mülkiyet, telif hakları), gizlilik ve gözetim (kişisel veriler, mahremiyet), yapay zekâ ve algoritmalar (otonom sistemlerin etik etkileri), mühendislik etiği ve sosyal medya etiği alanlarında yoğunlaştığı sonucuna ulaşmışlardır.

Tribelhorn ve Nuxoll (2023), çalışmalarında öğrencilerin geleceğe hazırlanması amacıyla etik eğitiminin önemli olduğundan bahsetmiş ve etik eğitime yönelik bir ders modeli geliştirmiştir.

Muhammad vd. (2023) etik ve ahlaki değerlerin aşılmasında önemli rol oynayan faktörleri belirleyerek bir model oluşturma amacıyla yapmış oldukları çalışmada e-öğrenme ortamlarında öğretmenin fiziksel yokluğu ve bilgisayarla sürekli etkileşim halinde olunması durumlarının etik sorunlara neden olabileceği belirtilmiştir. Akademik kurumların çevrimiçi ortamda öğrencilerden beklentilerini, yapılmaması gereken davranışların neler olduğunu ve cezai işlem gerektirecek durumları net yönergelerle ortaya koymaları gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca e-öğrenme platformlarına etik ve ahlak konulu video ve oyun benzeri içeriklerin eklenerek öğrenenlerin sürekli olarak bu içeriklere maruz bırakılmasının etik farkındalık oluşturma konusunda etkili olabileceği belirtilmiştir.

Yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelendiğinde yurt içi çalışmaların çoğunlukla öğrenciler ve öğretmen adaylarına yönelik yapıldığı, yurt dışı çalışmaların ise öğrenciler ve bilişim etiği etigini üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Yurt içi ve yurt dışı çalışmaların hedef kitleleri incelendiğinde öğretmenlere yönelik çalışmaların sınırlı kaldığı söylenebilir. Cinsiyet, bilgisayar ve internet kullanım süresi, etik konusunda yeterli bilgiye sahip olup olunmaması, bilgisayar kullanma düzeyleri, okunan okul ve/veya bölüm, internet/bilgisayar başında geçirilen zaman değişkenlerinin etik davranışlar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yapılan araştırmalar insanların kendi değer yargıları ve menfaatleri doğrultusunda zaman zaman etik dışı kararlar verdiği görülmektedir. Çalışmalar sonucunda kadınların erkeklere göre etik konusunda daha duyarlı oldukları söylenebilir. Bilgisayar ve/veya internet başında geçirilen süre arttıkça etik ihlaller artabilmektedir. Çevrimiçi ortamlarda fiziksel yokluğun etik ihlallere neden olabildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Dijital oyunlar kullanılarak verilen bilişim etiği eğitiminin öğrencilerin bilişim etiği tutumlarını olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Mason'un (1986) ortaya koymuş olduğu bilişim etiği boyutlarından en çok ihlal edilen boyutun fikri mülkiyet ve gizlilik olduğu çalışma sonuçlarında görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmalarda araştırılan olgu, durum veya olaylara göre değişiklik gösteren bir araştırma süreci söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmaların tasarım ve yürütülmesinde araştırmacılar esnek bir çalışma alanına sahiptirler (Baltacı, 2019). Nitel araştırmaların araştırmacıya sunmuş olduğu esnekliklerden biri de araştırmanın etkisini artırmaya yönelik araştırmacının araştırma sürecinde yeni yöntem ve yaklaşımlar geliştirmesidir (Merriam, 2018).

Nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni farkında olunan fakat ayrıntılı bilgiye sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Olgubilim araştırmaları bir olgunun anlamlandırılmasına ve tanımlanmasına yardımcı açıklamalar ve örnekler ortaya koyabilir ancak genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Olgubilim desende yürütülen çalışmalarda, bir kavramla ilişkili yaşanan deneyimlerin ortak anlamı keşfedilir (Creswell, 2020). Pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine ilişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin deneyimlerinin incelendiği ve algılarının ortaya konduğu bu çalışma olgubilim desende yürütülmüştür.

3.2. Çalışma Grubu

Olgubilim çalışmalarında çalışma gruplarını araştırmanın odağındaki olguyu yaşayan bireyler veya gruplar oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu sebeple çalışma grubu belirlenirken olgu ile ilgili ölçüt kullanılır (Baker vd., 1992). Bu araştırmanın çalışma grubu ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Ölçüt örneklem yönteminde ölçütler, araştırmacı tarafından belirlenebileceği gibi daha önce oluşturulmuş bir ölçüt listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışma grubunda yer alacak öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda Bilişim Teknolojileri Öğretmeni olarak görev yapmaları, pandemi dönemi ile beraber geçiş yapılan acil uzaktan eğitim döneminde en az bir dönem aktif olarak görev yapmış olmaları ve hizmet sürelerinin en az iki yıl olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu ölçütler belirlenirken Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin yürüttükleri derslerin kazanımlarında bilişim etiği konularının yer alması, uzaktan eğitim dönemini tecrübe

etmesi açısından pandemi döneminde en az bir dönem görev yapması, mesleki tecrübe açısından hizmet sürelerinin en az iki yıl olması göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmaların iç ve dış geçerliğini etkileyen etmenlerden bir tanesi örneklemin uygun ve yeterli olup olamaması durumudur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın odağı, veri miktarı ve kuramsal örnekleme, nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirlerken dikkate alınması gerekli olan ilkelerdir (Cropley, 2002). Veri toplama sürecinde toplanan verilerdeki kavramlar birbirini tekrarlamaya başladığında yeterince veri kaynağına ulaşıldığına karar verilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu kapsamda belirtilen ölçütler doğrultusunda Türkiye'nin güneyinde bir ilçede Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda görev yapan 13 Bilişim Teknolojileri Öğretmeni ile çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın yürütülmesi için ilgili İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır.

Tablo 1

Katılımcı Öğretmenlere Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı Özellikleri	Frekans	
Cinsiyet	Kadın	6
	Erkek	7
Görev Yapılan Kademe	Lise	3
	Ortaokul	10
Hizmet Yılı	7-11	7
	12-16	6

Görüşmeye katılan öğretmenlerin, cinsiyetleri, görev yapmış oldukları kademeler ve hizmet yıllarına ilişkin elde edilen veriler Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı ortaokul kademesinde görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Hizmet yıllarına bakıldığında en az deneyim yedi yıldır. Bu nedenle çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin deneyimli oldukları söylenebilir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Görüşme tekniğinin bir olgu, durum veya olay üzerinde derinlemesine bilgi sağlaması görüşme tekniğini diğer veri toplama tekniklerinden ayıran en önemli özelliklerdendir (Dömbekci ve Erişen, 2022). Görüşme sırasında yeni sorular sorulabilme esnekliğinin bulunması, olası yanlış anlaşılma durumlarında sorunun açıklanarak tekrar

sorulabilmesi görüşme tekniğinin güçlü yönlerindendir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacıya esneklik ve derinlemesine bilgi edinme imkânı tanımaktadır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine ilişkin öğretmenlerin deneyimlerini incelemek ve algılarını ortaya koymak amacıyla alan yazın taranarak 17 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme soruları taslağı hazırlanmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken soruların yönlendirici olmamasına dikkat edilmiştir. Görüşme kılavuzunun kapsam geçerliğinin sağlanması için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Görüşme sorularının araştırma konusunun kapsamını ve anlaşılabilirlik düzeylerini değerlendirmeleri için üç Bilişim Teknolojileri Öğretmeni ve bir Türkçe Öğretmeninin ardından Fırat Üniversitesinde aktif görev yapan iki öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Alınan görüşler doğrultusunda evet/hayır gibi kısa cevap gerektiren ve açıklayıcı olmayan soruların düzeltilmesi ile ilgili dönütler alınmıştır. Ayrıca çıkarılan bazı soruların derinlemesine bilgi almak için sonda soru olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Yapılan düzeltmelerin ardından sekiz sorudan oluşan görüşme kılavuzuna son şekli verilmiştir. Yapılacak görüşmeler sırasında karşılaşılabilecek sorunları tespit edebilmek amacıyla pandemi dönemi acil uzaktan eğitim döneminde eğitim vermiş bir Bilişim Teknolojileri Öğretmeni ile pilot görüşme yapılmıştır.

3.4. Araştırma Süreci

Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri ile yapılacak olan görüşmeler öğretmenlerin okul saatleri dışında yapılmıştır. Patton (2002), “Etik sorunlar kontrol listesi” nde yapılan çalışmanın amacının açıklanması, katılımcıların bilgilendirilerek onaylarının alınması ve mahremiyetin sağlanması gerektiği belirtilmiştir (Akt; Merriam, 2018). Bu doğrultuda görüşmenin amacı, görüşmenin kayıt altına alınması, kişisel verilerinin gizliliği, görüşmenin süresi konularında katılımcılar bilgilendirilerek akıllarındaki sorular giderilmeye çalışılmış ve süreç hakkında detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Merriam (2018), görüşmede elde edilen verilerin kaydedilmesinin tüm görüşmenin analiz için korunmasını sağladığını ve verileri kaydetme yöntemleri arasındaki en elverişli yolun görüşmenin ses kaydının alınması olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada verilerin eksiksiz ve doğru bir şekilde kayıt altına alınabilmesinin sağlanması amacıyla görüşme öncesinde katılımcılara “Gönüllü Olur Formu” verilerek görüşmenin kaydedilmesi için izin

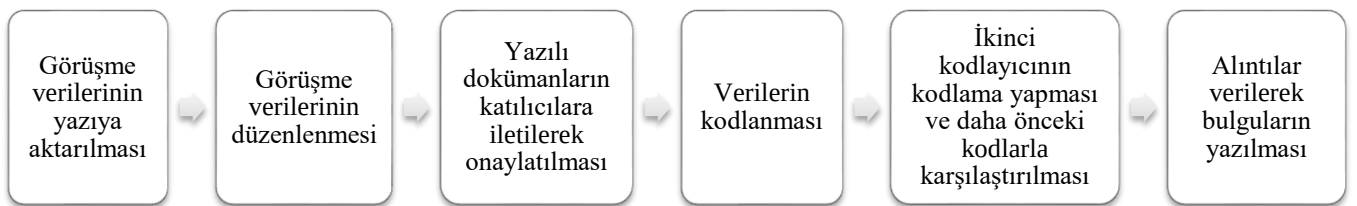
alınmıştır. Ancak ses kaydının alınmasına izin vermeyen katılımcılar ile yapılan görüşmeler yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan görüşmeler yazılı olarak düzenlenerek katılımcıya teyit ettirilmiş, herhangi bir ekleme yapmak veya çıkarmak istediği bölümler olup olmadığı sorularak varsa istenilen değişiklikler yapılmıştır. Açıklamaların doğruluk ve inandırıcılığını sağlamak (Creswell, 2020) amacıyla katılımcılardan elde edilen verilerin analizin ve yorumlanmasının ardından elde edilen sonuçlar tekrar katılımcılara gönderilerek teyit ettirilmiştir. Böylece çalışmanın inandırıcılığı ve geçerliğinin artırılması sağlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler içerik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde toplanan verilerin kavramsallaştırılarak mantıklı bir şekilde düzenlenmesi ve temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Katılımcıların görüşme formunda yer alan sekiz soruyu cevaplandırmaları istenmiştir. Katılımcı öğretmenlerin gizliliklerini sağlamak amacıyla katılımcılar gerçek isimleri yerine “Ö-1, Ö-2, Ö-3...” şeklinde adlandırılmıştır. Veri toplama sürecinde her bir görüşme ardından görüşme verileri analiz edilerek veriler kodlanmış ardından kodlar yorumlanmıştır. Veri analiz süreci Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3:

Veri Analiz Süreci



Kodlama sürecinde araştırmacının yanı sıra Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanında doktora eğitimine devam eden bir öğrenci de kodlama yapmıştır. Kodlamalarda görüş birliğine varılmıştır. Araştırmacı, iç geçerliliği sağlamak için veri toplama süreci ve veri analizi gibi araştırma aşamalarını açık bir şekilde tanımlamalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmanın iç geçerliliğini sağlamak amacıyla görüşme sonuçlarından elde edilen kodlar ile birlikte katılımcıların görüşlerinden alıntılara da yer verilmiştir.

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırılan olgunun araştırmacı tarafından tarafsızca ve olduğu biçimiyle gözlemesi anlamına gelmektedir (Kirk ve Miller, 1986 akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmalarda geçerliğin önemli ölçütleri, araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması ve verilerin ayrıntılı rapor edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yapılan çalışmaların geçerlilik ve güvenilirlikleri önemli ölçüde araştırmacı etiğine bağlıdır (Merriam, 2018).

Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliliği sağlamaya yönelik yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir:

- Kapsam geçerliğinin sağlanması için araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.
- Görüşme sorularının anlaşılabilirliğin sağlanması ve görüşme sırasında yaşanabilecek sorunların önceden tespit edilerek sorunların giderilebilmesi amacıyla bir Bilişim Teknolojileri Öğretmeni ile pilot görüşme yapılmıştır.
- Görüşme sürecinde araştırmacı kendi görüşlerini belirtmekten kaçınmıştır.
- Görüşme verilerinin eksiksiz bir şekilde kaydedilebilmesi amacıyla onay veren katılımcılarla yapılan görüşmelerin ses kaydı alınmıştır.
- Kayıt altına alınan görüşmeler yazılı hale getirilerek katılımcılara teyit ettirilmiştir.
- Veriler ikinci bir kodlayıcı tarafından kodlanmıştır.
- Katılımcılarla yapılan görüşmelerden doğrudan alıntılara yer verilerek iç güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiş olan bulgulara yer verilmiştir. Yapılmış olan analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde bilişim etiğine ilişkin deneyimlerini incelemek ve algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Her probleme yönelik bulgulara ait kodlar tablolarla sunulmuş ardından öğretmenlerin ilgili probleme yönelik olarak vermiş olduğu yanıtlar alıntılanmıştır.

4.1. Öğretmenlerin Bilişim Etiği Kavramı İle İlgili Tanımlamaları

Öğretmenlere bilişim etiği kavramını nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara öğretmenlerin bilişim etiği kavramı tanımlarında ahlaki kullanım ve doğru davranış kavramları öne çıkmıştır. Öğretmenlerin bilişim etiği kavramı ile ilgili tanımlamaları kodlanarak Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Öğretmenlerin Bilişim Etiği Kavramı İle İlgili Tanımlamalarına İlişkin Kodlar

Kodlar	f
Uyulması gereken kurallar	3
İletişimde saygı	2
Ahlaki kullanım	6
Doğru ile yanlış ayırt etme / Doğru kullanım	5

Öğretmenler bilişim etiği kavramını tanımlarken ahlaki kullanım kavramının ön plana çıktığı öğretmen görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

Ö-2: “Çocukların yüz yüze ortamda uymaları gereken toplumsal ve ahlaki kurallara internet ortamında da uymaları, dikkat etmeleri.”

Ö-4: “Bilişim araçlarını ahlaki olarak doğru bir şekilde kullanmak.”

Ö-6: “Bilişim Teknolojileri araçlarını kullanırken ahlaki ilkelere riayet etmek.”

Ö-10: “Normalde uyguladığımız ahlak kurallarını bilgisayar ve dijital ortamda uygulamamız şeklinde düşünüyorum. Doğruyu yanlış ayırma, doğru olanın tarafında olma. Ahlak kuralları olarak da genel hayatta uyguladığımız ahlak kurallarının bilişim ortamında uygulanması.”

Öğretmenlerin bilişim etiği kavramı tanımlamalarında doğru ile yanlış ayırt etme/doğru kullanım kavramlarının ön plana çıktığı öğretmen görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

Ö-5: *“Bilişim etiği, bilgisayar ve bilişim cihazlarını kullanırken doğru olan davranışları sergileme.”*

Ö-11: *“Normal yaşantıda bilişim dışında da etik değerlere, yani doğruyla yanlış birbirinden ayırma içgüdüsüne sahip insanlar aslında bilişimde de etik değerlere uyabiliyor. Bilişimin özelinde de şöyle diyebiliriz, bilgisayar kullanırken ya da bilişim teknolojileri kullanırken yaptığımız herhangi bir hareketin doğruluğunu yanlışlığını ayırt etme.”*

Bilişim etiğinin ülkemizde yeterince bilinmediğini, insanların sosyal medyada farklı kimliklerle bulunduklarını ve özgürlüğü yanlış anladıklarını ifade eden Ö-9 *“...Bizim insanlarımızın bilişimde davranışları sınırsız. Başkalarının özgürlüğü, duyguları, düşünceleri önemli değil. Her şey yazarlar, her şeyi söylerler.”* diyerek ülkemizde insanların sosyal medyada davranışlarının sınırının olmadığını ifade etmiştir.

Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara bir bütün olarak baktığımızda bilişim etiği kavramı tanımlamalarında ahlak ve doğru davranış kavramlarının öne çıktığı söylenebilir.

4.2.Öğretmenlerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Deneyimleri

Öğretmenlere pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine yönelik ne tür deneyimler yaşadığı sorulmuştur. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar kodlanarak Tablo 3’ te sunulmuştur.

Tablo 3

Öğretmenlerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine Yönelik Deneyimlerine İlişkin Kodlar

Kodlar	f
Sorun yaşanmadı	5
Mikrofon açmama, kamera açmama, derse katılmama	5
Farklı isimlerle katılma, dersi sabote etme	5
Başkası yerine derse girme	2
Küfür etme	2
İzinsiz ekran görüntüsü alıp paylaşma	3
Telif haklarına dikkat etmeden kaynak paylaşımı	2

Pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiği bakımından sorun yaşamadığını ifade eden Ö-1, Ö-2 öğrencilerin mikrofon ve kameralarını kapattıklarını, öğrencilerin derste var görünüp ders dışı etkinlikler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Diğer yandan Ö-4 okulunun köy okulu olması nedeniyle derse katılımın az olduğunu bu nedenle de sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. Ö-10 küçük bir köy okulunda çalıştığı için bilişim etiği açısından kendisinin derslerde sorun yaşamadığını ancak bir öğretmenin derisi sırasında veli tarafından görüntüsünün kaydedildiği ve bu kayıt ile idareye öğretmenin ders işleyişi hakkında şikâyetlerde bulunduğunu ifade etmiştir. Ders esnasında kamera açmama, ses açmama ve derse katılmama durumları bilişim etiği sorunu olarak ifade edilmiştir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden örnekler şu şekildedir;

Ö-1: *“Bizim okul lise olduğu için genelde öğrencilerde uzaktan eğitimde çok büyük sıkıntı yaşamadık. En fazla mikrofonlarını açmıyorlardı, derisi dinlemiyorlardı. Sadece derse girmiş gibi gösteriyordu kendini çocuk.”*

Ö-2: *“Ben ciddi anlamda bilişim etiği yönünden çok sıkıntı çekmedim. Böyle küfürdür, argodur canlı derslerde yaşamadım ama bazen kameradır sestir ellerinde olduğu için bunların ikisini de kapatıp derse katılmama olayı olabiliyordu.”*

Ö-3: *“Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler gerçek kimliklerini gizleyebildikleri için işte kamerayı kapatma, ismini isterse değiştirebilme, gerçek kimliklerini gizleyerek dersin akışını bozma gibi durumlarla karşılaştık.”*

Ö-7: *“Uzaktan eğitim sürecinde canlı derslere öğrenciler başkalarının yerine katılma, Zoom üzerinden programların sesini kısma ya da kamera açmama. Yani bu uzaktan eğitim sürecindeki bilişim eğitimiyle alakalı gördüğüm sorunlardı.”*

Ö-9: *“...İsim olarak varlar. Kamera kapalı, ses kapalı, arka planda oyun oynuyor, çok rahat evin içinde dolaşabiliyorlar. Bilgisayarın başında olmayabiliyorlar. Soru sordüğümüzde hocam bilgisayarın başında değildim, kusura bakma gibi cevaplar alabiliyoruz.”*

Öğrencilerin başkaları yerine derse girdiğinin belirten Ö-8 *“Uzaktan eğitim sürecinde çocukları çok fazla kontrol edemiyoruz. Sınıftaki gibi olmuyor tabi ki. Yani derse farklı öğrenciler girdi. Mesela öğrenci yerine velinin izlediği oldu. Hatta bir tane öğrencimiz vardı sürekli devamsız bir öğrenci onun şifresiyle farklı öğretmenler, öğrenciler girebildi.”* diyerek aslında bilişim etiği bakımından sadece öğrenciler nedeni

ile değil aynı zamanda veli ve öğretmenler nedeniyle de sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştir.

Öğrencilerin uzaktan eğitimin başında sürece adapte olmaya çalıştıkları ilk aşamada derse farklı isimlerle katılabildiklerini ayrıca ders esnasında uzaktan eğitim platformunda sürekli yersiz bir şekilde el kaldırdıkları, kaleme ve ekrana müdahalede bulunduklarını veya profil resimlerinde farklılık yaparak dersi sabote eden öğrencilerinin olduğunu ifade eden Ö-11 “...Anlatmak istediğim şeyi anlatmama izin vermiyorlar ama zamanla çocuklar da bunu kullandıkça, anladıkça bizde tabi Zoom’un diğer özelliklerini keşfetmeye başladıkça öğrenciye yetki vermeme, sadece katılabilme özelliklerini devreye alıp sanal ortamı da biraz gerçekçi düşünebilmelerini sağlayınca bu uygunsuz davranışlardan ister istemez vazgeçtiler.” diyerek öğrencilerinin süreç içerisinde doğru davranışları edinerek uygunsuz davranışlarından vazgeçtiklerini belirtmiştir.

Ders esnasında küfür eden kişilerin olduğunu ancak bunların öğrenci mi bir başkası mı olduğunu bilemediklerin belirten Ö-12 bu tarz sorunları özellikle ilk derslerde yaşadığını daha sonra kontrolü ele aldığında bu tarz sorunlarla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde derste küfreden öğrencilerin olduğunu belirten Ö-8 bu durumun chat kısmında yaşandığını ders sırasında chat kısmının kontrolünün yeterince sağlanamadığını ifade etti. Derse giriş bilgilerinin farklı sosyal medya platformlarında paylaşıldığını belirten Ö-13 “Farklı kişilerin derslere girip öğretmenlere hakaret etmesi gibi durumlarla” karşılaştıklarını belirtmiştir.

Uzaktan eğitimde ders esnasında öğrencilerin görüntü kaydı aldığını ve bundan rahatsızlık duyduğunu ifade eden öğretmenler duydukları rahatsızlıkları şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö-7: “Ekran görüntüsü almalarından çok rahatsızdım. Yani mesela izin almadan ya da birinin izni olmadan fotoğrafını çekmenin ötesinde paylaşabiliyorlar.”

Ö-5: “Ekran görüntülerini alanlar oluyordu. Hatta üzerinde çizimler yaparak diğer arkadaşlarına Whatsapp grubundan gönderenler oluyordu.”

Uzaktan eğitimde kaynak paylaşımının ciddi bir sorun olduğunu ifade eden Ö-5 teknoloji kullanımının arttığı ve bu durumda bilişim etiği kurallarına uymama durumunu artırdığını belirtmiştir. Ö-5 ayrıca yapılan soru paylaşımlarının da etik ilkelere uygun olmadığını “Etik olmayan birçok davranış gördüm. İnternette paylaşılan mesela sorular, telif haklarına hiç kimsenin riayet ettiğini düşünmüyorum. Mesela ortalıkta

herhangi bir kaynak kitabın pdf'leri geziyor. Paylaşılan pdf'lerde o kaynağı hazırlayan kişinin izninin alındığını düşünmüyorum.” sözleri ile ifade etmiştir.

İnsanların ahlaki değerleri ile bilişim etiği bakış açılarının da paralel olduğunu belirten Ö-11 *“Mesela bu trafikte de böyle. Yani insan normal hayatında da gerçekten ahlaki değerlerden yoksun olduğu için trafikte de saygı duymuyor, yol vermiyor, anlayış göstermiyor, kurallara uymuyor. Bence bu bilişimde de geçerli. Yani normal yaşantısında nasılsa bilişimde de daha fazlası oluyor. Çünkü görüldüğünü düşünmüyor. Hatta farklı isimler kullanarak bu işin içinden çıkabileceğini düşündüğü için böyle rahat edebilecekleri bir alan gibi geliyor.”* sözleri ile kişilerin değer yargılarının hayatlarının her alanında benzer şekilde etkili olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara bir bütün olarak bakıldığında öğrencilerin kamera açmaması, ses açmaması ve derse katılmaması durumlarını bilişim etiği sorunu olarak ifade ettikleri görülmektedir. Ancak pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde öğrencilerin ses açmama (Şengül, 2021) , kamera açmama (Aşkın, 2021), derse aktif katılmama (Tatlı vd., 2023) durumları bilişim etiği sorunu değil uzaktan eğitim sorunu olarak alanyazında yer almıştır. Bazı okullarda öğrenci katılımının az olması nedeniyle bilişim etiği sorunları ile az ya da hiç karşılaşmadığı ifade edilmiştir. Bazı öğrencilerin ders giriş bilgilerini farklı kişilerle paylaşması nedeniyle derse giren yabancıların dersi sabote etme girişimlerinde bulunduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra başkalarının kişisel bilgilerini kullanarak öğretmen ve velilerinde derslere katıldığı ifade edilmiştir.

4.3.Öğretmenlerin Bilişim Etiğine Yönelik Etik Olmayan Davranışları ve Bu Davranışların Sebeplerine Yönelik Düşünceleri

Öğretmenlere Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğine dikkat edip etmedikleri ve bilişim etiğine yönelik etik olmayan davranışlarının sebeplerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar kodlanarak Tablo 4' te sunulmuştur.

Tablo 4

Öğretmenlerin Bilişim Etiğine Yönelik Etik Olmayan Davranışlarının Sebeplerine İlişkin Kodlar

Kodlar	f
Maddi imkânlar	8
Ücretsiz programların ihtiyacı karşılayamaması	3
Eğitim eksikliği - Bilgisizlik	2
Kolaycılık - Alışkanlık	3
Diğer öğretmenlerin alışkın olmadıkları programları kullanamaması	3
Fotoğraf çekimine izin verenlerin paylaşma da izin vermiş sayılması	1

“Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğine dikkat etmedikleri söyleniyor. Bunun sebepleri neler olabilir?” sorusu yöneltildiğinde öğretmenlerin bazıları ilk etapta Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğine dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerinden örnekler şu şekildedir;

Ö-3: “*Dikkat etmediklerine hiç denk gelmedim.*”

Ö-4: “*Bence öğretmenlerimiz etik kurallara uygun davranıyorlar.*”

Ö-10: “*Bilişim etiğine Bilişim Öğretmenlerimiz kesinlikle dikkat ediyorlardır. Ama hani gözden kaçırdıkları illaki bir şeyler oluyordur.*”

Ancak öğretmenler, görüşmenin ilerleyen aşamalarında öğretmen davranışları ile ilgili sorulan sonda sorulara vermiş oldukları cevaplarla başlangıçtaki düşüncelerinin aksine yapılan etik dışı davranışların farkına vardıklarını ve aslında birtakım hataların yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu konuda Ö-8 “*Etik değerlere dikkat ediyorum. Ahlaki olarak teknolojiyi çocuklara düzgün bir şekilde anlatıyorum. İlk başta ilk aklıma gelen şey ahlak oluyor. Hep o yönde düşünüyorum.*” sözleriyle etik kavramını ahlakla eş değer tuttuğu ve öğretmenlerin ahlaka uygun olmayan davranışlarda bulunmadığını düşündüğü için bilişim etiğine de uygun davrandıkları düşüncesinde olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenlerin birçoğu maddi sebeplerden dolayı öğretmenlerin korsan yazılım kurmak zorunda kalabildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden örnekler şu şekildedir;

Ö-10: “*Ne yapalım hocam yani okulun bütçesi olmuyor mesela yazılım almak istiyorsun ama alamıyorsun çok fazla maliyeti olduğu için.*”

Ö-12: “Yani bana şu programı kuracaksın deyip orijinalini verirse ben de onu kurarım. Yani niye gidip sahtesini kurayım değil mi? Bence tamamen Bilişim Öğretmenlerinin sıkıntısı bütçe.”

Ö-9: “Ben bilişim etiğinin o ayağının hiç düşünmüyorum yani orası biraz aslında şeye giriyor, maddi imkânlara giriyor benim için önemli olan insanların sosyal medya davranışları olsun veya insanların internet kullanırken kişisel bilgilerinin paylaşımı ben buralara çok dikkat ederim.”

Kullanmış oldukları yazılımların ücretsiz versiyonlarının diğer öğretmenler tarafından kullanılamaması, alışkanlıklar, düzgün görüntülenmeme vb. yazılımsal uyumsuzluklar nedeniyle ücretli olan yazılımları kurmaları gerektiğini belirten öğretmen görüşleri şu şekildedir;

Ö-1: “Akıllı tahtalar ilk geldiğinde özellikle okuldaki diğer öğretmenlerin kendi alıştıkları programlar yoktu. Mesela yüklü olan ofis programlarını kullanamıyorlardı. O program çok geç açılıyordu. Bunda çok sıkıntı yaşıyorlardı. Biz de para ödeyerek alabilecek güçte değildik o yüzden onları korsan kurduğumuz oldu.”

Ö-12: “Öğretmen açamadım, uğraştım uğraştım açamadım dediğinde o zaman gidip orijinalini kur demiyor bana muhakkak. Ya da ofis programı kur demiyor ama sonunda sen onu kuruyorsun yani mecbur kalıyorsun. Herhalde yaşadığım deneyimden dolayı sürekli sıkıntı alınca bir yerden sonra ona yöneliyoruz.”

Öğretmen görüşlerine genel olarak bakıldığında, korsan yazılım kullanma konusunda bilişim etiğine uygun davranılmadığı görüşü ağırlıklıdır. Ancak iki öğretmen, yapılan davranışı öğretmenin ticari amaçla yapmadığını bu nedenle bu davranışı etiğe uygun olmayan bir davranış olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durumu Ö-6: “Bizimki eğitim amaçlı olduğu için eğitim amaçlı kullandığımız için yazılımları, ticari bir amaç gütmmediğimiz için etiğe de aykırı bulmuyorum.” sözleri ile ifade etmiştir.

Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin, öğrenci ve/veya diğer öğretmenlerin istekleri ile zaman zaman da kendi sunularında kullanmak üzere video, resim gibi medya araçlarını izinsiz bir şekilde indirilerek kullanılabildikleri ifade edilmiştir. Ayrıca bazı öğretmenlerin indirmiş oldukları sunuyu kendi sunusu gibi isim değiştirerek paylaşabildiği belirtilmiştir. Bu konuya ilişkin öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-11: “Youtube'dan diyelim videoyu istiyorlar, indiriyoruz ama izin almıyoruz indirirken. Onlarla paylaşıyoruz. Aslında biz aracı oluyoruz, daha çok kendi dersimizle de ilgili mesela şu yanlışya düşüyoruz sanki. Bazen ben de bu yanlışya düşüyorum. Mesela bir konu hakkında görsel destekleyici olsun diye küçük bir slayt ya da işte bir resim ya da bir infografik indiriyorum. Yani gerçekten de bazen şey yapıyorum. O hazırlayan kişinin adını yazmıyorum. Bu defa gerçekten işte o saydığımız bilişim etiği kuralları var ya işte onlara aslında uymamış oluyorum. Hani öğretmen olarak öğrencilerden bekliyorum ama öyle yapınca ben de uyumamış oluyorum. Evet, bu defa da hem anlatıyorum, hem uymuyorum gibi bir şeye düşüyor insan. Biraz kolaycılık sanki.”

Ö-3: “Mesela bir paylaşımı yaparken bir yerden alıntı yaptık. O alıntı yaptığında kaynak gösterilmesi gerektiğini bile bilmeyen öğretmenlerimiz var diye düşünüyorum. Bize ait olmayan resimlerin telif hakkı ihlal ediliyordur.”

Fikri mülkiyet boyutunda öğretmen görüşlerine genel çerçevede bakıldığında Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiğinin fikri mülkiyet boyutunda birtakım eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin bilişim etiği konusunda bilgi sahibi olmasına rağmen etik dışı davranışlar sergileyebildiği, anlatılanla ile yapılanların zaman zaman uyuşmadığını Ö-13 “...Söylediğimizle yaptıklarımız tutarsızdır.” sözleri ile ifade etmiştir.

Okulda yapılan etkinliklerin okul web sayfası ve sosyal medya hesaplarında paylaşılırken etkinliği yapan öğrenci fotoğraflarının kullanılması, bilişim etiğinin gizlilik boyutunda ihlal edilen durumlardan biridir. Bazı öğretmenler, velilerden yazılı olarak paylaşım izni alırken bazı öğretmenler öğrencilerden sözlü olarak izin aldıklarını belirtmiştir. Ancak bazı öğretmenler, öğrencilerin fotoğraflarının paylaşılacağını bildikleri ve fotoğraf çekimine izin verdikleri için öğrencilerden paylaşım izni almaya gerek duymadıklarını ve öğrenci fotoğraflarını okul web sayfası ve/veya okula ait sosyal medya hesaplarında paylaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin öğretmen görüşleri aşağıda verilmiştir;

Ö-2: “Mesela bir etkinlik var ve orada resim alınmışsa zaten bir daha sorarak ya ben bunu paylaşıyorum izin veriyor musun gibi bir durum olmuyor. O resmi çektiyorsa izin veriyormuş gibi bir algı oluşuyor yani. O çok sorulmadan haberde veya etkinliklerin sayfalarında kullanabiliyorlar.”

Ö-5: “Kendi okulumda söyleyeyim. Biz öğrencilerden mesela ayın öğrencilerini çekip paylaşıyoruz. Öğrencilere de paylaşmadan önce soruyoruz izni olmayan varsa paylaşmayız diye onlar varsa onları çıkarıyoruz. Yani yazılı bir şey almasak da sözlü olarak bunun yapıyoruz. İstemeyen herhangi birinin fotoğraflarını falan paylaşmıyoruz.”

Ö-10: “İzin belgesi alıyorum. Bir aile mesela çocuğun fotoğrafı paylaşılsın istemiyorum diyorsa onu asla paylaşmıyorum.”

Sosyal medyanın bireylerin hayatında yer almasıyla birlikte fenomen öğretmenlerin ortaya çıktığı ve bu öğretmenlerin öğrencilerine ait fotoğraf ve videoları paylaştıklarını belirten Ö-3 “Sosyal medyanın hayatımızda böyle büyük bir alanı kaplaması ile beraber fenomen öğretmenlerimiz de çoğaldı, öğrencilerini paylaşanlar, öğrencilerin komik hallerini izin almadan paylaşanlar bu şekilde bir ihlal oluyor diye düşünüyorum.” sözleri ile öğretmenlerin bilişim etiğinin gizlilik boyutunda ihlalde bulunabildiğini ifade etmiştir. Ö-7 Fenomen öğretmenlerin bu tarz paylaşımlarının tehlikeli durumlara neden olabileceğini “Olayın bir de gerçek manada pedofili boyutu var. Kesinlikle dikkat edilmesi gerekiyor.” sözleri ile ifade etmiştir.

Öğretmenlerin etik davranışlar sergileyip sergilememe durumlarına bir bütün olarak bakıldığında Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin lisanslı yazılım kullanımı ve fotoğraf paylaşımı konusunda yeterince hassas davranmadıkları ve bazı ihlallerde bulunabildikleri ifade edilmiştir. Bu durumun sebeplerinin maddiyat, kolaycılık ve alışkanlık olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ancak öğretmenlerin öğrencilere ait kişisel bilgilerin paylaşılması konusunda hassas davrandıkları ifade edilmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde bilişim etiğinin erişilebilirlik ve doğruluk boyutlarında etik dışı davranışlara yönelik herhangi bir görüş belirtilmemiştir. Bu konuda yalnızca Ö-5 Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin internetten edinmiş oldukları bilgilerin doğruluğunu araştırmadan paylaşım yapmayacağını ifade etmiştir.

4.4.Öğrencilerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine Yönelik Davranışları

Öğretmenlere pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde öğrencilerde bilişim etiğine yönelik ne tür davranış değişikliklerinin olduğu ve öğrenci davranışlarının örgün eğitim

ve uzaktan eğitimde farklılık gösterip göstermediği sorulmuştur. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar kodlanarak Tablo 5’ te sunulmuştur.

Tablo 5

Öğrencilerin Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine Yönelik Davranışlarına İlişkin Kodlar

Kodlar	f
Uzaktan eğitimde daha dikkatliydim	2
Örgün eğitimde daha dikkatliydim	8
Uzaktan eğitim ve örgün eğitimi kıyaslayamam	2
Örgün eğitim ve uzaktan eğitimde davranış farklılığı yok	1
Sanal ortamlarda daha rahat davranma	6
Telif hakkı ihlali	5

Öğrencilerle uzaktan eğitim sürecinde sadece ders esnasında iletişimde oldukları için örgün eğitim ve uzaktan eğitim sürecindeki davranış değişikliği ile ilgili kıyaslama yapamayacaklarını ancak uzaktan eğitim öncesinde öğrencilerinin bilişim etiğine dikkat etmediklerini belirten öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-1: “Uzaktan eğitimde ders işlerken görüyorduk onları öyle çok sıkıntı yaşamadık ama okul açıkken çok fazla oyun oynuyorlardı. Sosyal medyadan bağlandıkları oyunlar vardı. Tanımadıkları insanları ekleyebiliyorlardı, onlarla kavga da edebiliyorlar, daha uygunsuz yazışmaları da olabiliyordu. Bu konuda etik olmayan davranışları vardı. Oyun için arkadaşlarıyla kavga ediyorlardı. Yani siber zorbalık yapan vardı. Sahte sosyal medya hesabı açıp arkadaşlarını tehdit edenlere, onlara küfür edenlere çok şahit oldum. Onun dışında tabi ödevleri için de telif hakkına dikkat etmeden indirdikleri bilgiler çok oluyordu. Zaten daha fazla da bilgisayar bilgileri olmadığı için yapabileceklerini yapıyorlardı.”

Ö-9: “Pandemiden önce biz öğrencilerle birlikte değildik. Yani Whatsapp grubuna bile ben katılmıyordum. Pandemiyle beraber uzaktan eğitimde öğrencilerle iç içe olma, Whatsapp grupları üzerinden iletişim kurma falan başladığı için pandemiden sonrasını söyleyebilirim. Orada da öğrenciler açısından dikkat etmediklerini görebiliyorum. Yani öğretmenin olduğunu bildikleri halde de bazen zararlı içerikler, kötü içerikler paylaşıyorlar.”

Öğrencilerin bilişim etiğine yönelik farkındalıklarının arttığını ve olumlu yönde değişimlerin olduğunu gözlemleyen öğretmen görüşleri aşağıda verilmiştir;

Ö-11: *“Derste anlattığımız bilişim etiği biraz sanki havada kalıyor işte şunu yapmayın, bunu yapmayın, şunlara dikkat edin vs. ama işin içine girdiklerinde karşılıklı iletişime başladıklarında kendileri de mağdur olunca sanki daha iyi anladılar.”*

Ö-6: *“Şimdi bazı şeylere tabi dikkat etmek zorunda kaldılar. Mesela her mesajı, her rastgele söylenen şeyi yazmayacaklarını veya bu sebeple kendi özel bilgilerini, kişisel bilgilerini paylaşmamaları gerektiğini daha iyi öğrendiler. İşin içine daha fazla girdikleri için yasak sitelere girmemeleri gerektiğini daha iyi öğrendiler. Şimdi bazı öğrenciler zaten biliyor da tüm öğrenciler bu kadar çok interneti kullanmıyordu. Onlar da öğrenmiş oldu. ...Olumsuz örnekler de insanlara bir uyarı gibi, bir ibret gibi bir şey oldu. Bunu görünce çocuklar etik davranışlara uymaya yöneldiler diyebiliriz yani. Bilişim etiğine biraz daha uydular. Çünkü işin içine girince çocuklar bazı şeylerin farkına vardılar. Bazı şeylerin yanlış olduğunu daha iyi gördüler. O yüzden biraz daha bilişim etiği konusunda ilerleme oldu uzaktan eğitim sürecinde.”*

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin başka kimliklere bürünebildikleri için rahat davranışlar sergiledikleri bu bakımdan da etik olmayan davranışları rahatlıkla yaptıklarını, uzaktan eğitim sürecinde teknolojiyi daha sık kullandıkları için öğrencilerin etik ihlallerinin arttığını ifade eden öğretmen görüşleri şu şekildedir;

Ö-12: *“Okulda başkasının adına gidip birine küfür edemezsin durduk yere ama uzaktan eğitimde yapıyorlardı oluyor yani uzaktan eğitimle farkı var.”*

Ö-3: *“Online eğitimde öğrenciler yüz yüze eğitimden daha özgür davranabiliyor. Yani hani yüz yüze olmadığın için daha utanmadan, daha çekinmeden davranabiliyor sanki bir daha hiç yüz yüze gelmeyecekmişiz gibi.”*

Ö-5: *“Pandemi öncesindeki dönemdeki öğrencilerle şu andaki öğrenciler bizim için değişti, öğrenci değişiyor ama davranışsal olarak öğrencileri incelediğimde yani mutlaka olmuş, daha asosyal, daha bireysel takılan, ondan sonra arkadaşlarıyla daha kavgacı olan öğrenciler yani arttı. Uzaktan eğitim sürecinde bilişim etiğinin daha fazla ihlal edildiği muhakkak. Örgün eğitimde bilişim*

cihazlarının kullanımı daha sınırlı olduğu için daha az ihlal edilmiştir ama yani korsan kullanım, telif hakları ihlali ikisinde de var.”

Ö-7: “Bilişim etiğine farkındalık arttı. Yani bilişim etiğinin ne olduğu, nelerin etik dışı olduğu bilişimde buna farkındalık arttı ama bilgisayar kullanımı arttıkça etik yani etik hareketlere uymamak da artmış olabilir. Öğrencinin kullandığı yazılımlar lisanslı değil. Zaten bireysel bilgisayar kullanıcısı olup, lisanslı ürünü olan kaç kişi var? Yani çok nadirdir. Ama özellikle yeni nesil de işte sosyal medya üzerinden gidiyorum hep. Sosyal medya hesaplarında gireyim birden fazla hesap açayım falan bu da arttı. Yani benim şahsi görüşüm bilişim etiğinin ne olduğuyla ilgili farkındalık arttı ama etik dışı hareketler de arttı.”

Ö-8: “Pandemi den önce çocuklar hocam bize şifre kırmayı öğretin, sosyal medya hesaplarını kırmayı öğretin gibi çok fazla sormuyordu. Mesela, bilgisayarda şifre varsa onu nasıl kırarız? Sorularını pandemiden sonra daha çok aldım.”

Öğrencilerin örgün eğitim ve uzaktan eğitim sürecindeki bilişim etiğine yönelik davranışları arasında ne tür farklılıklar gözlemlediniz sorusuna karşı, öğrencilerin ders dinlerken yapmış oldukları kamera açmama, sesi açmama, soru sorulduğunda cevap vermeme gibi durumlar ile aile içi konuşma ve tartışmaların derslere yansıdığını ifade etmişlerdir. Kısacası öğretmenler öğrencilerin bu tür davranışlarını bilişim etiği ile ilişkilendirmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-2: “Örgün eğitimde derse katılım mecburi olduğu için derse geliyorlardı ancak canlı ders olayında bu durum esnetildiği için derse katılmama durumları oluyordu. Derse gelse bile sesini ve görüntüsünü kapatarak derse katılmayabiliyorlardı.”

Ö-10: “Öğrenci seni yatarak dinliyor, sınıfta yatabiliyor mu asla yatamıyor. Ağzında sakız çiğniyor, çay içiyor, oturmuş pasta yiyor örgün eğitimde öğretmenin karşısında normal bir şekilde ders dinleyen çocuk, dijital ortamda ders dinlerken ne yapıyor? Hiçbir ahlak kurallarına uymuyor ve bunu kendinde hak görüyor.”

Öğretmenlerin bilişim etiği sorunu olarak ifade etmiş oldukları kamera açmama, ses açmama, soru sorulduğunda cevap vermeme gibi durumlar ile aile içi konuşma ve tartışmaların derslere yansması uzaktan eğitim sorunudur (Aşkın, 2021; Şengül, 2021; Tatlı vd., 2023). Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara bir bütün olarak bakıldığında sadece bir öğretmen öğrencilerinin hem örgün hem de uzaktan eğitim sürecinde bilişim etiğine uygun davranışlar sergilediklerini ifade etmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin

büyük çoğunluğu öğrencilerin uzaktan eğitim döneminde teknoloji kullanımlarının arttığı ve bu durumda etik dışı davranışları artırdığı görüşündedirler. Ö-6 Uzaktan eğitim döneminin bir farkındalık oluşturduğu ve öğrencilerinin uzaktan eğitimde daha dikkatli olduklarını gözlemlediklerini ifade etmiştir.

4.5. Öğrencilerin Bilişim Etiği Eğitimi Almalarına Rağmen Etik Olmayan Davranışlarda Bulunmalarının Sebepleri

Öğretmenlere öğrencilerin bilişim etiği eğitimi aldıkları halde etik olmayan davranışlarda bulunmalarının sebeplerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara kodlanarak Tablo 6’ da sunulmuştur.

Tablo 6

Öğrencilerin Bilişim Etiği Eğitimi Almalarına Rağmen Etik Olmayan Davranışlarda Bulunmalarının Sebeplerine İlişkin Kodlar

Kodlar	f
Ahlaki değer algılarının yeterince gelişmemesi	3
Aile	7
Sosyal Çevre	4
Ergenlik	1
Rol modeller	2

Bilişim etiği eğitimi almalarına rağmen öğrencilerde etik olmayan davranışlar görülmektedir. Bilişim etiği eğitimi alan öğrencilerin bir kısmı etik davranışlar sergilerken bir kısmı yanlış olduğunu bildikleri halde etik olmayan davranışları sergileyebilmektedirler. Ahlaki değer eğitiminin önemli olduğu, ahlaki değerlerin toplumumuzda içselleştirilmediğinin ifade edildiği öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-2: “Ben derinlemesine bir sıkıntı olduğunu düşünüyorum. Yani bu sadece bilişim etiği ile ilgili değil, toplumsal olarak hazır değiliz bu durumlara. Yani aslında toplumsal olarak şunu söylemek istiyorum. Kuralları, durumları hepsini biliyoruz. Fakat hani eğitim bilimlerinde de evrensel ahlaka ulaşma temelden başlayıp o durumun tam oturmadığını, toplum olarak veli olaraktan oturmadığını bu yüzden de çocukların bir otoriter kişi varken kurallara uyma eğilimi daha fazla otoritenin olmadığı kurallara

uymama eğiliminin daha yüksek olmasından kaynaklandığını düşünüyorum. Ahlak seviyemizin biraz daha gelişmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö-11: “Bunun nedeni aslında yaşadığımız tüm sorunların nedeni bence özetle şu, normal yaşantımızda hiçbir etik değere dikkat etmediğimiz için orada da dikkat etmiyoruz. Yani ailede, mahallede, okulda ciddi anlamda bir doğru ve yanlış birbirinden ayırma kapasitesi mi diyeyim, eğitimi mi diyeyim artık? Yani böyle bir derdimiz yok, gerçekten yok. Çocuğun evdeki davranışının yanlış olduğu çocuğa söylenmiyor. Çocuğun mahalledeki davranışının yanlış olduğu söylenmiyor. Ailesi yanlış davranışlarını destekliyor. Yani çocuğun aslında gördüğü her örnek hep yanlış davranışlar üzerine olduğu için bunu da otomatikman bilişimde de devam ettirmeye çalışıyor. Yani bilgisayar kullanırken, internet kullanırken, sanal ortamda o yaşantısını bilişim yaşantısına yani sanal âleme taşıdığı için hiçbir rahatsızlık, hiçbir sorun hissetmiyor. Çünkü bu onun için kötü bir davranış değil.”

Ailenin bilinçli olup olmaması, çocuğa yeterli ahlaki değerler eğitimi verip vermemesi, aile bireylerinin davranışlarına dikkat edip etmemesi gibi durumların çocukların bilişim etiğine yönelik davranışlarında etkisinin olduğunu ifade eden öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-3 “Biz anlatıyoruz. Öğretmenim bunu anlattı ama babam bu şekilde davranıyor. Yani çocuğa göre doğru olan babasının yaptığı, yapılane odaklanıyor?”

Ö-10: “Çocuk ailede ne aldıysa, ne gördüyse onu istiyor. Şimdi bunu bazen çocuklar bilmiyor. Hani bunun dijital bir suç olduğunu bilmiyorlar. Sen derste anlatıyorsun, bu da mı suç öğretmenim? İşte lakap takmaktır, hesabını çalmaya çalışmaktır tüm bunlar eğlenceli şeylermiş gibi geliyor. Kendilerini masum düşünüyorlar. Ne olacak bunun hesabını çalsam zaten ben şifresini geri verecektim ona diyor. Çocuk bunu eğlence gibi düşünürken sen onu anlatınca çocuk onun suç olduğunu sonradan konuyu öğrendikten sonra algılayabiliyor.”

Ö-6: “Ailesel sebepler, çevresel sebepler bazı kişisel sebeplerden dolayı olmuyor.”

Ö-7: “Ben bunun temelini aile olduğunu düşünüyorum. Ya çocuk zaten azıcık böyle aile etiğini yani günlük hayattaki etiği kavramışsa, bilişim etiğini de çok rahat kavlıyor. Yani bu hiç tartışma gerektirmiyor hakikaten. Yani çocuk mesela izinsiz birinin eşyasını almaması gerektiğini biliyorsa izinsiz birinin telefonunu

kurcalamamayı da biliyor. Yani çok net aslında. Özellikle burada ailelere sonra da okullara çok fazla rol düşüyor. Bir de çocuğun arkadaş çevresi.”

Ö-9: “Yani şöyle söyleyeyim, veliler, öğrencilerin normalde kontrolünü sağlaması lazım. Hani hangi web sitelerine giriyor? Çocuklar ne yapıyor işte ne yazıyor, kimlerle yazıyor, kimlerle konuşuyor gibisine kontrol etmesi lazım ama kesinlikle bu kontrol yok.”

Öğretmenin ders anlatmasından ziyade davranışlarının öğrenciler üzerindeki etkisinin daha fazla olduğunu ifade eden görüşlere aşağıda yer verilmiştir;

Ö-12: “Yani aslında anlattıklarımız değil de yaptıklarımızı yapıyor.”

Ö-13: “Çocuklar daha çok sözlü ifadeleri değil de yapılan davranışları yapıyor?”

Çevresel etkilerin, arkadaş ortamlarının ve ergenliğin öğrenci davranışı üzerindeki etkisinin daha fazla olduğunu belirten öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-8: “Yani çevresindekiler yaptıkça bence normalleşiyor, onlara da normal gibi geliyor. Çevresindeki büyük insanlarda dâhil olmak üzere yani onlardan görüyorlar bence ve arkadaşlarından da görüyorlar ve bunu normalleştiriyor. O da yapıyor benim de yapmam gayet normal. Tamam, hata, suç ama demek ki normal gibi, normalleştiriliyor aslında. Bence çevre faktörü yani.”

Ö-4: “Aile yapısı, ailedeki gördükleri işte ahlaki değerler. Bence önemli burada hani çocuk ailede nasıl yetişiyorsa dışarıda da aynı davranışları sergiliyor işte ergenlik olabilir. Mesela lise dönemi çocukları için söylüyorum, kendini ispat etme, kanıtlama bence bunlar da sebep olabilir. Atıyorum işte ben bunu yapabiliyorum. Bir özgüven olsun ya da ne bileyim popüler olmak için olabilir. Benim düşüncem ama daha çok da ben aileden kaynaklandığını düşünüyorum. Çocuğun sosyal çevresi etkili diye düşünüyorum. İkinci bir sebep olarak ergenliği ekleyebiliriz.”

Ö-12: “Bilişim etiği konusundaki eğitimlerin öğrenci davranışlarına katkısının %25 olduğunu düşünüyorum. Mesela daha çok akranlarından gördüklerini veya aile bireylerinden gördüklerini uyguladığını düşünüyorum. Çünkü mesela eğer ki arkadaş yapıyorsa ve bu etik kurala uymuyorsa öğrenci o etik kuralların çiğnenebileceğini düşünüyor ve tekrardan onu yapmaya devam ediyor.”

Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara bir bütün olarak bakıldığında, öğrenciler üzerinde ailenin etkisinin önemli ölçüde olduğu ifade edilmiş, aynı zamanda sosyal çevrenin önemine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerin çevresindeki kişileri (aile, arkadaş,

öğretmen vb.) rol model aldıkları ve rol model aldıkları kişilerin sözlerinden ziyade davranışlarına baktıkları öğretmen görüşlerinde ifade edilmiştir. Ayrıca ergenlik süreci, popüler olma isteği ve kendini ispat etme isteği gibi durumların da öğrencilerin etik olmayan davranışlarda bulunulmalarının sebebi olabileceği belirtilmiştir.

4.6.Öğrencilerin Bilişim Etiği Tutum ve Davranışlarında Velinin Rolü

Öğretmenlere öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında veli rolünün neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar kodlanarak Tablo 7’ de sunulmuştur.

Tablo 7

Öğrencilerin Bilişim Etiği Tutum ve Davranışlarında Veli Rollerine İlişkin Kodlar

Kodlar	f
Veli rolü düşük	1
Rol model olmalı	7
Veli bilinçsiz	5
Veli kontrol etmeli	2
Doğruyu öğretmeli	2

Öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında veli rolünün ve etkisinin az olduğunu ifade eden bir öğretmen var iken diğer öğretmenler veli rolünün yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ancak öğrenciler üzerinde veli ile birlikte arkadaş ortamlarının ve çevrenin de etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında velinin rol model olmasının önemli olduğunu belirten öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-2: “*Velilere de bu konuda çok sorumluluk düştüğünü düşünüyorum. Yani hani bir söz var çocuğunuza iyi olun, iyi olun demeyin siz kendiniz iyi olun o zaten sizi örnek alacaktır. Yani davranışlarıyla, düşünceleriyle kendileri öğrencilere örnek olurlarsa zaten sıkıntıların zamanla azalıp kaybolacağını düşünüyorum.*”

Ö-10: “*Ailenin kopyasıdır çocuk. Ama gerçi şöyle de olabiliyor, şimdi böyle söylüyoruz ama aile konusunda aile mesela tam teşekküllü çocuk yetiştirdiğini düşünüyor. Ama çocuk sanal ortama girince farklılaşıyor. Hani içte bastırıldığı duyguları orada sanki hiç kimse görmeyecekmiş gibi düşünüp içinde yatan şeyleri de burada yapıp dile getirebiliyor. O konuda aslında hani yarı yarıya gibi çocuğun içsel duyguları da önemli veli de çok önemli*”

Ö-4: “Çocuk yani doğduğu andan itibaren çevresini inceliyor. Anne ve babayı rol alıyor, model alıyor. Anne babanın tutum ve davranışları ahlaki olarak biz iyiyi, doğruyu güzeli gösterirsek öğretirsek çocuk bunu öğreniyor. Tabi daha sonra arkadaş çevresi de etkili olabilir ama bence bu aileden o değerleri alan bir çocuk kolay kolay değişmez gibi geliyor.”

Ö-6: “Çocuğun ahlaki gelişimindeki rolü neyse bence bilişimdeki rolü de odur. Evvela bu işler ailede başlar. Yani velinin de bilinçsiz olduğu noktalar var ama bazı şeyleri de düşünebilirler. Mesela internet üzerinden zorbalık yaptığı zaman rahatsız etmenin yanlış bir şey olduğunu yani akli varsa düşünür. Bu konuda çocuğu engelleme noktasında tedbirler alabilir diye düşünüyorum. Velinin etkisi fazla.”

Öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında velinin bilinçli olmasının önemli olduğunu belirten öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-1: “Veliler de çok bilinçli olmadığı için çocuklarının genelde böyle bir davranışı yaptığını da bizden öğreniyorlardı. Yani çocuğun fake hesabı açıp arkadaşımı rahatsız ettiğini, siber zorbalık yaptığını genelde bizden öğreniyordu veya ödevine yardım eden veli, zaten kendisi telif hakkına dikkat etmeden internette bilgileri indirebiliyordu. Veya görselleri telif hakkı olabilir yazısını hiç dikkat etmeden indirebiliyordu. Velinin kendisi de yapabiliyordu bunu. Veli bilinçsiz zaten veli çok bilinçli olsa öğrenci bu kadar cesaretli olamaz diye düşünüyorum.”

Ö-3: “Veliler bilinçlendikten sonra çocuklarını kontrol edebilirler, çünkü veli kontrol ediyor ama ne yaptığını bilmiyor işte. Mesela müzik paylaşıyor veya bir video paylaşıyor. O müzikte telif hakkını ihlal ediyor. Aslında veli bunun ihlal olduğunu bile bilmiyor. O yüzden video paylaşmış çocuğum diye düşünebiliyor ama orada ihlal ettiğini bilmiyor. Bildiği zaman bunu anlatır, o şekilde kontrol edebiliriz. Çünkü sosyal medyadan falan hep bütün çocukları takip edemeyiz. Yani onlar daha yakın. Hani herkes kendi çocuğunu daha net kontrol edebilir diye düşünüyorum.”

Öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında veli kontrolünün ve çocuğuna doğru davranışları öğretmesinin önemli olduğunu belirten öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-8: “Velinin kontrol etmesi gerekiyor. Yani zaten kontrol edilmeyen, bırakılan bir çocuk bütün şeyleri yapabilir.”

Ö-11: “Çoğu velimiz bizim köyden geliyor. Çoğu yatılı zaten yani akıllı telefonları bile çoğunun yok. Bu anlamda acemilik yaşadıkları için çocuklara da herhangi bir örnek sunamıyorlar işte şu doğrudur, şu yanlıştır şuna dikkat et gibi. Bizim birinci çıkmamız bu. Genel olarak bakarsak da bence ne olursa olsun bir anne, bir baba çocuğuna kesinlikle küçük yaştan itibaren yaptığının yanlış ya da bu yaptığının doğru olup olmadığını ayırt edecek düşünceleri aşılaması lazım.”

Ö-7: “Yani çocuklar etik olmayan şeyi yaptığı zaman aile tarafından ya da çevre tarafından bu yaptığın şey yanlış değil gibi bir tepki alması böyle böyle etik kurallar gelişmiyor yani aile davranışlarıyla örnek olursa çocuk da o gördüklerini yapacak.”

Öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında velinin etkisinin ve rolünün düşük olduğunu, öğrencinin daha çok akranlarının etkisinde olduğunu belirten öğretmen görüşüne aşağıda yer verilmiştir;

Ö-5: “Veli de yani daha düşük, çünkü velinin etik olmayan kuralları söylediğinde yani öğrencinin onu uygulaması daha çok şey yani içselleştirmesi ile alakalı ama içselleştirdiklerini düşünmüyorum zaten... Öğrenci etik kurala uymuyorsa velinin etkisi %10 dur, yani daha çok arkadaşlarından öğrendiği için akranlarından etkileniyor. Ama mesela etik olmayan kuralı şehir efsanesi gibi bak bu yapıyor, herhangi bir şey olmuyor. Bana da bir şey olmaz mantığıyla yaptıklarını düşünüyorum.”

Öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında velinin etkisinin önemli olduğu bununla birlikte çevre ve arkadaş gruplarının etkisinin de önemli olduğu ifade edilmiştir. Akranlarının yapmış olduğu etik olmayan davranışlar sonucunda herhangi bir yaptırıma uğramadığını, başına olumsuz bir durum gelmediğini gören çocukların o tür davranışlarda bulunma eğiliminde olabileceği belirtilmiştir. Veli kontrolünün önemine değinilmiş bunun için velinin de bilinçli olması gerektiği ifade edilmiştir. Çocukların anne ve babalarını rol model olarak aldıklarını ayrıca sözlerden çok davranışlara önem verdikleri belirtilmiştir.

4.7.Öğretmenlerin Bilişim Etiği Eğitiminin Yeterliliği Hakkındaki Düşünceleri

Öğretmenlere bilişim etiği eğitiminin yeterliliği hakkındaki düşünceleri ve ideal bir bilişim etiği eğitiminin nasıl olması gerektiği sorulmuştur. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar kodlanarak Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8

Öğretmenlerin Bilişim Etiği Eğitiminin Yeterliliği Hakkındaki Düşüncelerine İlişki Kodlar

Kodlar	f
İçerik yetersiz	6
Süre yetersiz	6
İçerik yeterli	4
Süre yeterli	3
Eğitim verilen yaş grubu uygun değil	4

Bilişim etiği eğitiminin süresini ve/veya içeriğini yetersiz bulan öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö-5: “Etik ile alakalı konuların verilmesi için iki hafta yeterli. Ama bunun yıl boyunca takip edilmesi gerekiyor. Etik kural yani iki hafta yapılacak, ondan sonra yapılmayacak mı? Yani yıl boyunca yaptığı bütün davranışların etik kurallara uyup uymadığı konusunda sürekli geri bildirim vermek gerekiyor. Uygun olmayan bir davranış varsa da onu tekrardan düzeltmek lazım. Ancak içerik yeterli değil. Yani bilişim etiğiyle alakalı bir içerik sunmak istediğinizde neredeyse yok denecek kadar az.”

Ö-1: “Bizim okulda mesela Bilişim Teknolojileri seçmeli ders olduğu için müfredatta var. Senenin başında bahsediyoruz, anlatıyoruz ama çok da yeterli olduğunu düşünmüyorum.”

Ö-2: “Tam yeterli değil aslına bakarsak sadece bir ünite üzerinde işlenip o da teorik olaraktan işlenip geçiliyor. Süre olarak, yapılan etkinlikler olarak yeterli değil diye düşünüyorum. Etkinliklerin çocuklar üzerinde yaparak yaşayarak öğrenme diyoruz ya onun biraz daha az olduğunu düşünüyorum.”

Ö-10: “Hem içerik hem süresi yetersiz hem de kısa anlatıyoruz hocam. İçerik olarak daha detaylı bilgi versek çocuklar daha iyi kavrayacak.”

Bilişim Teknolojileri dersi ortaokul düzeyinde beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerine verilmektedir. Lise düzeyinde ise bazı okullarda zorunlu, bazı okullarda seçmeli ders olarak verilmektedir. Bilişim etiği eğitiminin verildiği yaş grubunu uygun bulmayan öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö-3: *“12 yaşından önce sosyal medya kullanımını doğru bulmuyoruz diyoruz. Zaten normalde hesap açamıyorlar ama yaşlarını büyük göstererek işte bir şekilde hesap açıyorlar. Bizim verdiğimiz eğitim 12 yaşındakilere. 12 yaş ve altıncı sınıf öğrencileri. Burada bir çelişki var aslında. Biz 12 yaş ve üzeri çocuklara eğitim vermemiz gerekirken bizim derslerimiz beşinci ve altıncı sınıfta zorunlu, orada bilişim etiği var. Çocuğa sosyal medya kullanırken bunu yapmayın diyoruz aynı zamanda siz 12 yaşından küçük olduğunuz için sosyal medya kullanamazsınız diyoruz. Kullanmamaları gereken yaş grubuna niye biz bunu anlatıyoruz? Burada bir çelişki var.”*

Ö-6: *“Aslında ileriki yaş düzeylerinde verilmesi daha uygun bana göre.”*

Bilişim etiği eğitimi hakkındaki öğretmen görüşlerine bir bütün olarak bakıldığında eğitimi süre ve/veya içerik bakımından yeterli gören öğretmenler olduğu gibi içerik ve/veya süreyi yetersiz bulan öğretmenler de bulunmaktadır. Bazı öğretmenler bilişim etiği eğitiminin üst yaş grubu öğrencilerine verilmesi gerektiğini ifade ederken bazı öğretmenler ise küçük yaşlardan itibaren etik eğitiminin verilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Ailenin ve çocukların bilinçsiz olmasının verilen eğitimi önemli ölçüde etkilediğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte verilen eğitimin yeterli olabilmesi için öğrencilerin bu durumu içselleştirmesi gerektiği, öğrencilerin yapmış oldukları etik olmayan davranışların sonucunda ne ile karşılaşacağını bilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Öğretmenlerin bilişim etiği eğitiminin yeterliliği hakkındaki görüşlerinin alınmasının ardından ideal bir bilişim etiği eğitimi nasıl olmalı sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar kodlanarak Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 9

Öğretmenlerin İdeal Bir Bilişim Etiği Eğitiminin Nasıl Olması Gerektiği Yönündeki Düşüncelerine İlişkin Kodlar

Kodlar	f
İçerik artırılmalı/genişletilmeli	3
Ders sayısı/süre artırılmalı	3
Eğitim verilen yaş grubu düzenlenmeli	4
Caydırıcı ceza verilmeli/ yaptırımlar hakkında bilgi verilmeli	1
Aile bilinçlendirilmeli	3
Eğitimde görsel/video//kamu spotu/ simülasyon kullanılmalı	7
Zorunlu ders olmalı/ayrı bir ders olmalı/farlı derslerin-kazanımların içerisinde de bilişim etiğine değinilmeli	5
Öğretmenin tutarlı davranış sergilemesi	1

İdeal bir bilişim etiği eğitiminin nasıl olması gerektiğine yönelik öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö-1: “Eğer zorunlu ders olsaydı, öğrenciler en azından teknolojiyi kullanırken daha dikkatli olurlardı diye düşünüyorum. Ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini düşünüyorum. Bilişim etiği dersi en azından haftada bir gün olsa çok daha faydalı olacağını düşünüyorum.”

Ö-12: “Yani sadece eğitimle olmayacak bir şey. Zihniyetinizin tamamen değişmesi lazım.”

Ö-2: “Müfredatta süre ve bu konudaki örnekler arttırılabilir. Çocukların farkındalığını arttırmak yönünden uyulmaması sonucunda insanların başına gelen olayların anlatılması noktasında biraz daha müfredatta yer ayrılabilir. Çocuklara yapmış oldukları yanlışların karşılığında ufak bir ceza olmalı. Tabi böyle ciddi ruhsal ve sosyal yönden, bedensel yönden cezalandırıcı değil de yani onu etkilediğinin farkına varacak türden.”

Ö-13: “İdeal olanı yaptıklarımızla anlattıklarımızın tutarlı olması. Ne zaman bunu yaparsak o zaman ideal bir bilişim etiği eğitimi vermiş oluruz. Yaptıklarımızla konuştuklarımız birbirini tutmadığı sürece eğitim içeriğini ne kadar geliştirirsek geliştirelim, çocuk hep şuna bakacaktır: Öğretmenim ne yapıyor?”

Ö-4: “İdeal bir bilişim etiği eğitiminde, hem öğrenciye hem ailelere yönelik çalışmalar yapılmalı. Bilgilendirici seminerler verilmeli ve aile katılımlarının da sağlanması lazım.”

Ö-5: “Öncelikle öğrencinin görmesi gerekiyor. Örnek bir olay üzerinden etik kurallarının ihlal edilmesi ne gibi sonuçlar doğurur? Bununla ilgili videoların olması şart. Bilişim etiği konusunda mesela öğrenci sonucun nereye varacağını bilemediği için o davranışı sergileyebilir. O etik ihlal konusunda sonucun nereye varacağını bilse belki hani olmaz ama olduğunda nereye varacağını bilirse o davranışı sergilemesi azalacaktır.”

Ö-6: “Yani ideal bir bilişim etiği eğitimi bence uygulamalı olarak yapılır. Bunu gayriihtiyari olarak uzaktan eğitimde gördük. Bence o şekilde uygulamalı olarak çocuğun görebileceği bir şekilde yapılmalı.”

Ö-7: “Öğrenci, çevre, aile. Çocuk yetmez ki. Mesela aile de bilecek ki bilişim etiğinin ne olduğunu çocuğa bu konuda rehberlik edebilsin.”

Ö-11: “İlkokulda kesinlikle verilmeli daha iyi olur diye düşünüyorum. Daha kalıcı olur. Çocuğun zihni kirlenmeden çevresindeki olumsuz örneklerle beyni dolmadan bu tür şeyler anlatılırsa sanki daha güzel olur diye düşünüyorum.”

Ö-3: “Bilişim etiği önce teorik anlatılır. Daha sonra bu uygulamaya geçirilip uygulamada yapılıp yapılmadığının kontrol edilmesi gerekir diye düşünüyorum. Bu da simülasyon eğitimleri ile olabilir. İhlal bulma oyunu gibi bir oyun eğitsel oyunlar düzenlenebilir. Burada hangi ihlal var burada neden böyle olmuş? Farkındalık yaratmak için bir eğitim verilebilir.”

Öğretmenlerin ideal bir bilişim etiği eğitiminin nasıl olması gerektiğine yönelik görüşlerine bir bütün olarak bakıldığında Bilişim Teknolojileri dersinin zorunlu olması, küçük yaşlardan itibaren bu eğitimlerin verilmesi, bilişim etiğine yönelik içerik ve sürenin artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca derslerde video ve simülasyon kullanılmasının öğrenmeyi kalıcı hale getireceği ifade edilmiştir. Ailenin bilinçlendirilmesi için aile eğitimlerinin verilmesinin önemi vurgulanmıştır.

4.8. Öğretmenlerin Görüşme Soruları Dışında Bilişim Etiğine Yönelik Belirtmek İstedikleri Hususlar

Öğretmenlere bilişim etiği ile ilgili eklemek istedikleri konuların olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar kodlanarak Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 10

Öğretmenlerin Görüşme Soruları Dışında Bilişim Etiğine Yönelik Belirtmek İstedikleri Hususlara İlişkin Kodlar

Kodlar	f
Toplumsal ahlak yapısı	1
Yaptırım uygulanması	1
Velilerin bilgilendirilmesi	2
Veli denetimi	1

Bilgilendirmeler, yaptırımlar ve toplumsal etik kuralların içselleştirilmesinin sağlanmasıyla bilişim etiğine uygun olmayan davranışlarının önüne geçilebileceği belirtilmiştir. Öğretmenlerin eklemek istedikleri görüşler şu şekildedir;

Ö-1: “...Velilerin de çok bilinçli davranması gerektiğini düşünüyorum. En azından sosyal medyada çocuklarının davranışlarına dikkat etmeli. Nasıl ki okuldaki arkadaşlarına dikkat ediyorsa, sosyal medyadaki arkadaşlarına da dikkat etmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö-2: “Genel olarak toplumsal etik kurallara uyulmasının bilişim etiğini doğrudan etkileyeceğini düşünüyorum. Çünkü insan bir bütün.”

Ö-3: “Etik ihlaller konusunda yaptırımlar olmadığı düşünülüyor bu yaptırımlar anlatılmadı Çünkü bizim toplumumuz bir şeyleri yaptırım gördüğü zaman yapıyor.”

Ö-4: “Bilgilendirmelerle etik olmayan davranışların önüne geçilebilir.”

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Elde edilen sonuçları destekleyen veya farklı sonuçlara ulaşılan araştırmalar ile karşılaştırma yapılmış ve elde edilen bulgulara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. Birinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine ilişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin deneyimlerini inceleyerek, algılarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada öğretmenlerin bilişim etiği tanımlamaları incelendiğinde öğretmenlerin bir kısmının etik kavramını ahlak kavramı ile eş değer gördüğü ve sorulan diğer sorulara da bu açıdan yaklaştığı görülmektedir. Bilişim etiği tanımlamalarında; uyulması gereken kurallar, doğru davranışlar ve iletişimde saygı kavramlarının öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin yapmış oldukları tanımlamaların Bilgisayar Etik Enstitüsü tarafından yayınlanan (Computer Ethics Institute, 1992) etik ilkeler ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Alanyazında da Bilişim Teknolojileri Rehber Öğretmenlerinin bilişim etiği ile ilgili sorulan sorulara tam ve doğru yanıt veremedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Güngör ve Yıldırım, 2014).

5.1.2. İkinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda uzaktan eğitim sürecinde bazı okulların köy okulu olması, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması, Bilişim Teknolojileri dersinin önemli görülmemesi vb. durumlar nedeni ile derse katılımların az olduğu ifade edilmiştir. Genellikle uzaktan eğitim sürecinde bilişim etiğine yönelik sorun yaşamadığını ifade eden öğretmenlerin derslerine katılımın az olduğunu belirttikleri görülmektedir. Diğer yandan bazı öğretmenler ise öğrencilerin derse katılmış gibi görünmek için ders yayınını açtığı ancak görüntü ve sesi kapattığı ve verilen sorulara dahi cevap vermediği için bilişim etiği bakımından daha fazla sorun ile karşı karşıya kalmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir kısmının öğrencilerin ses ve görüntülerini kapatmaları, sorulan sorulara cevap vermemeleri, ders esnasında aile içi uygun olmayan tartışma ve seslerin

derse yansıması durumlarını etik sorunlar olarak tanımladığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak öğretmenlerin bilişim etiği sorunu olarak ifade etmiş oldukları ses ve görüntünün kapatılması, sorulan sorulara cevap verilmemesi, aile içi tartışmaların derse yansıması sorunları uzaktan eğitim sorunu olarak alanyazında yer almıştır (Aşkın, 2021; Sezgin, 2021; Şengül, 2021; Tatlı vd., 2023). Zan ve Zan (2020) ev içindeki şartların neden olduğu olumsuzluklar uzaktan eğitim sürecinde eğitimin takibini zorlaştırabildiği, bu durumun derse aktif katılımın olumsuz etkilenmesine neden olduğunu belirtmiştir. Ayrıca MEB (2020c), öğrencilerin kamera açma ve kapatma yetkisinin öğretmende olması gerektiği, zorunlu olmadıkça öğrencilerin kameralarının açılmaması gerektiğini belirtmiştir. Öz vd., (2023) Milli Eğitim Bakanlığının uzaktan eğitim döneminde derslere katılma zorunluluğunun olmadığını belirtmesi ve öğrencilerin kamera açma zorunluluklarının bulunmamasının acil uzaktan eğitim döneminde öğrencilerin derse katılımlarının azalması ve kamera açmama sorunlarına neden olmuş olabileceğini ifade etmiştir.

Araştırma sonucunda öğretmenler günlük hayatta etik değerlere uygun davranan bireylerin bilişim etiği konusunda daha dikkatli olduğunu belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim sürecinin başında öğrencilerin uzaktan eğitim platformuna adapte olamadıkları ve bu süreçte dersin işleyişini bozan birtakım davranışlarda bulunduklarını belirtmişlerdir. Ancak öğretmen ve öğrencilerin sürece adapte olmaları ile birlikte öğretmenlerin daha kontrollü davrandığı, öğrencilerin de uygunsuz davranışlarının azaldığı ifade edilmiştir. Öğretmenler ders esnasında ekran görüntülerinin alındığını ve farklı sosyal medya araçları aracılığı ile paylaşıldığını, kaynak kitap paylaşımları ile telif hakkı ihlallerinin yapıldığını, küfür vb. durumların pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde yaşanan etik sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Alanyazında yapılan çalışmalar araştırma sonucunu desteklemektedir. Bozkurt vd., (2020) pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde materyal paylaşımlarının yapılmasının birtakım telif hakkı ihlallerine de neden olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca Levent ve Şallı (2022) yapmış oldukları çalışmada öğretmenler pandemi dönemi uzaktan eğitimde ekran görüntülerinin alınarak alay konusu yapılması ile ilgili etik sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Aybek ve Göktaş (2022) yapmış oldukları çalışmada çevrimiçi derslerde öğrencilerin argo kelimeler kullanması, derisi sabote etme durumları, yabancı kişilerin derse girmesi gibi etik sorunlarla karşılaşıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca öğretmenlerin tecrübe eksiklikleri, teknolojiyi

kullanamama durumlarının yaşanan etik dışı durumlarda öğretmen kaynaklı sebeplerden bazıları olduğu ifade edilmiştir.

5.1.3. Üçüncü Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmada Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilginin doğruluğunu kontrol etmeden paylaşımlarda bulunmadıkları ancak öğretmenlerin fikri mülkiyet ve gizlilik boyutlarında etik ihlallerde bulunabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında yapılan araştırmalarda öğretmen adaylarının bilişim etiğinin fikri mülkiyet (Uysal, 2006; Beycioğlu, 2009), telif hakları (Çelik, 2018), gizlilik (Mısırlı ve Kuzu, 2019) boyutlarında etik olmayan davranışlarda bulunabildikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Mısırlı (2016) öğretmen adaylarının çoğunun kendi menfaatleri söz konusu ise etik olmayan davranışlarda bulunmaktan çekinmeyebilecekleri ve verilen senaryolar içerisinde en fazla doğruluk boyutunda etik davranma eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Starkey vd. (2010) yapmış oldukları çalışmada fikri mülkiyet konusunda öğretmenlerin bilgilerinin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmış ve öğretmenlerin verecekleri eğitimin etkili olabilmesi için eğitim verecekleri alanlarda pedagojik yeterliliklerin olması gerektiğini ifade etmiştir.

Araştırmada fikri mülkiyet konusunda yapılan ihlallerin bir kısmının sebebinin kolayca kaçma olduğu, lisanssız yazılımlara yönelmelerinin sebebinin maddi imkânsızlıklar olduğu, lisanssız yazılım kullanmanın kişinin ticari amacı olmadığı sürece etik bir ihlal olduğunu düşünmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca maddi olarak yazılımların ücretini karşılayacak imkânın olmaması sebebiyle ticari amaç olmaksızın lisanssız yazılım kullanımına yönelen öğretmenlerin, öğrencilerini de yönlendirebildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında yapılan çalışmalar araştırma sonucunu desteklemektedir. Beycioğlu (2009) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada bilgi bütünlüğü boyutunda erişilen bilgilerde değişiklik yapmanın kolaylarına geldiği bu nedenle de yanlış bir davranış olduğunu bilmelerine rağmen yaptıklarını belirtmiştir. Öğretmen adayları fikri mülkiyet boyutunda lisanssız yazılım kullanımlarının nedenini ekonomik imkânsızlıklar olarak belirtmiş ve bir öğretmen adayı yapılan davranışın etik olmadığını ama normal gördüğünü belirtmiştir. Sezgin (2021) acil uzaktan eğitim döneminde ekonomik yetersizliklerin çevrimiçi araçların lisans ve kullanım hakları konusunda dijital uçuruma neden olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonucundan farklı

olarak Canipek (2022) öğretmenlerin bilişim etiğine uygun davrandığı sonucuna ulaşmıştır. Çelik (2018) öğretmen adaylarının telif hakkı ile korunan eserleri dağıtmadıkları, telif hakkı ihlallerinin çoğunlukla kişisel kullanım amacıyla yapıldığı sonucuna ulaşmıştır.

5.1.4. Dördüncü Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmada pandemi dönemi acil uzaktan eğitimde öğrencilerle sadece ders esnasında iletişimde oldukları için örgün eğitim ve uzaktan eğitim sürecindeki davranış değişikliği ile ilgili kıyaslama yapamayacaklarını belirten öğretmenlerin, öğrencilerin uzaktan eğitim döneminde teknoloji kullanımlarının artmasının etik dışı davranışları artırdığı düşüncesinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Uzaktan eğitim döneminde öğrencilerin farklı kimliklere bürünebildikleri için rahat davranışlar sergiledikleri bu bakımdan da etik olmayan davranışları rahatlıkla yaptıkları ve uzaktan eğitimle birlikte öğrencilerin şifre kırma, hesap çalma vb. etik olmayan davranışlara yönelik meraklarının ve telif hakları ihlallerinin arttığını belirten öğretmenlerin bu durumun sebebini teknoloji kullanımının artması olarak ifade ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca uzaktan eğitim dönemi ile birlikte bilişim etiğine yönelik farkındalığın da arttığı ancak bununla birlikte ihlallerinde arttığı ifade edilmiştir. Alan yazında Uysal (2006) bilgisayar kullanım süresindeki artışın bilişim etiğinin fikri mülkiyet boyutunda etik dışı davranma eğilimini artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Mısırlı (2016), internette geçirilen sürenin artması ile birlikte öğretmen adaylarının gözlemledikleri ve maruz kaldıkları etik olmayan davranışları normalleştirmiş olma durumlarının etik dışı davranma eğilimlerini artırmış olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Aybek ve Göktaş (2022) yüzyüze eğitim ve çevrimiçi eğitimde yaşanan etik olmayan davranışlardan bazılarının benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Çakırel vd. (2009) yapmış oldukları çalışmada ise öğrencilerin çıkarları olduğu durumlarda bile kendileri için etik bulmadıkları davranışları başkaları için de etik bulmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bayraktar (2023) üniversite öğrencilerinin günlük internet kullanım sürelerinin bilişim etiği düzeyleri ile alt boyutları arasında anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşmıştır. Muhammad vd. (2023) e-öğrenme ortamlarında öğretmenin fiziksel yokluğunun ve öğrencilerin bilgisayarla sürekli etkileşim halinde olmasının etik sorunlara neden olabileceğini belirtmiştir.

5.1.5. Beşinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmada öğretmenler, öğrencilerin bilişim etiği eğitimi almalarına rağmen öğrencilerde etik olmayan davranışların sebebinin ahlaki değer eğitiminin yeterince edinilmemiş olmasından kaynaklanabileceği düşüncesinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin etik olmayan davranışlarda bulunulmalarına ergenlik süreci, popüler olma isteği ve kendini ispat etme isteği gibi durumların sebep olduğu belirtilmiştir. Alanyazında çevresel etkilerin, arkadaş ortamlarının (Özpınar vd., 2010) ve ergenliğin öğrenci davranışı üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu belirtilerek sosyal çevrenin önemine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerin yapmış oldukları etik ihlaller ile arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını normalleştirmeleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır (O'Fallon ve Butterfeld, 2012). Johansen vd. (2022) karmaşık durumlarda öğrencilerin belirsizlik yaşayarak etik olmayan davranışlarda bulunabilmesinin sebebinin etik kuralların net anlaşılmaması ve akran baskısı gibi nedenlerin olabileceğini belirtmiştir. Yılmaz ve Çelebi (2022) kişisel, ahlaki ve toplumsal değerlerin bilişim etiği değerleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Leymun (2018) araştırmasında, öğretmenlerin etik olmayan davranışlarda bulunmasının öğrencilerin bu tür davranışları normal olarak görmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin bilgi vermekle yetinmeyip öğrencilere rehber ve rol model olması önemlidir (Kim ve Choi, 2018).

5.1.6. Altıncı Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda öğrenciler üzerinde ailenin etkisinin önemli ölçüde olduğu ifade edilmiş, aynı zamanda sosyal çevrenin önemine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerin çevresindeki kişileri (aile, arkadaş, öğretmen vb.) rol model aldıkları ve rol model aldıkları kişilerin sözlerinden ziyade davranışlarına baktıkları, velilerin bilişim etiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları öğretmen görüşlerinde ifade edilen sonuçlardır. Elde edilen bulgular alanyazındaki araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Velilerin bilişim etiğine yönelik yeterli bilgilerinin olmaması dikkate alındığında çocuklarına örnek olma noktasında uygun davranışlar sergileyemedikleri söylenebilir (Ribble, 2015). Gökçearslan vd. (2015) ebeveyn tutumunun öğrencilerin internet etiği tutumunu etkilediği, ebeveynlerin öğrenim düzeylerinin öğrencilerin bilişim etiği düzeyini değiştirmediği sonucuna ulaşmışlardır. Mitchell vd. (2015) ebeveynlerin Y kuşağının etik tutumları üzerindeki etkisinin düşük olduğu ancak koruyucu ebeveyn

tutumlarının çevrimiçi korsanlık ve intihal konularında Y kuşağının etik davranışları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.7. Yedinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucuna göre öğretmenler, etik eğitimini süre ve içerik bakımından yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin eğitim verilen kademelerin artırılması gerektiği, verilen eğitimin yeterli olabilmesi için öğrencilerin bu durumu içselleştirmesi gerektiği, öğrencilerin yapılan yanlışların karşılığında ne ile karşılaşacağını bilmesi gerektiği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu bilişim etiği eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğini görüşündedir. Alanyazında Fidan (2016), bilişim etiği konusunda kazanımların nicel olarak yeterli olduğu fakat bilişim etiğinin boyutlarına yönelik detaylı açıklamaların olmadığını ifade etmiştir. Durak vd. (2021) etik derslerin öğrenciler için yetersiz olduğu ve etik eğitiminin erken yaşlarda verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Biber ve Biber (2020) Bilişim dersi içeriğinin bilişim etiği konusunda öğrencilere yeterince faydasının olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin fikri mülkiyet, ifade özgürlüğü ve mahremiyet boyutlarında etik bilgilerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırma sonucunda öğretmenler ideal bir bilişim etiği eğitiminde videolar, uygulamalar ve simülasyonların kullanılarak öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlamanın önemli olduğu vurguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular alanyazındaki araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Tribelhorn ve Nuxoll (2023), öğrencilerin geleceğe hazırlanmasında etik eğitiminin önemine vurgu yapmıştır. Arıkan ve Duymaz (2015) bilişim etiği eğitiminde öğrenenin etkin olduğu tekniklerin ve oyun yaklaşımının kullanılması durumunda uygulamaların niteliğinin artabileceğini ifade etmişlerdir. Günlük yaşamla uyumlu olan ders içerikleri öğretim sürecini kolaylaştırarak derse olan ilgiyi artırmaktadır (Kadioğlu, 2019). Muhammad vd. (2023) bilişim etiği ile ilgili video ve oyun tarzında içeriklerin e-öğrenme platformlarına eklenerek öğrencilerde etik farkındalık oluşturma gerektiğini ifade etmiştir. Avatar tabanlı dijital işbirliği platformunun öğrencilerin öğrenme motivasyonu ve etik kararlar almaları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hu vd. 2023). Aydoğdu (2022) geliştirmiş oldukları bilgisayar destekli eğitim materyalinin öğrencilerin bilişim etiği davranışlarına etkisini incelemiş olduğu çalışma sonucunda geliştirilen öğretim materyalinin ortaöğretim

bilgisayar alanı öğrencilerinin etik olmayan bilgisayar kullanımlarını azalttığı belirtilmiştir. Tofan (2023) bilişim etiği eğitiminde kullanılan dijital animasyonların ortaokul öğrencilerinin bilişim etiği tutumlarına etkisini incelediği çalışmanın sonucunda dijital senaryoların akılda kalıcılığının yüksek olduğu ve günlük hayata aktarılabildiğini belirtilmiştir.

5.1.8. Sekizinci Araştırma Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmada öğretmenlerin, etik dışı davranışların önüne geçebilmek için veli bilgilendirmelerinin yapılmasının önemli olduğu, velilerin çocuklarını denetlemesi gerektiği, etik olmayan davranışlara yaptırım uygulanması gerektiği ve etik kuralların içselleştirilmesinin sağlanması gerektiği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında Çalapkulu ve Alp (2020) ebeveynlerin çevrimiçi ortamda çocuklarını kontrol etmesi gerektiğini belirtmiştir. Güngör ve Yıldırım (2014)'ın yapmış oldukları çalışmada Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri bilgisayar etiği sorunlarının çözümü için hukuki yaptırımların olması gerektiği ve fikri mülkiyet konusunda farkındalığın artırılmasının gerektiğini ifade etmişlerdir. Jabbour (2011) topluma etik davranışların kazandırılabilmesinde hükümetlere önemli görevler düştüğünü belirtmiştir.

5.2 Öneriler

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

- Öğretmenlerin telif hakları konusunda etik olmayan davranışlara yönelmesinin sebeplerinden birinin maddi yetersizlikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okullara lisanslı yazılımların temin edilebilmesi için MEB tarafından gerekli çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında önemli etkiye sahip olan velilerin bilinçlendirilmesi gerekliliği öne çıkmıştır. Okullarda velilere yönelik bilişim etiği konusunda seminerlerin düzenlenmesi, bilişim etiği konusunda bilinçli davranışların artmasını sağlayabilir.
- Araştırma sonucunda bilişim etiği eğitimi için öğretim programında ayrılan süre ve eğitim içeriğinin yeterli olmadığı belirtilmiştir. Öğretim programında bilişim etiğine yönelik içerik genişletilebilir ve daha fazla süre verilebilir.

- Bilişim etiği eğitimi ilkokuldan başlayarak tüm kademelere zorunlu olarak verilebilir.

Çalışmanın araştırmacılara yönelik önerileri şu şekildedir;

- Bilişim etiğine yönelik farkındalık oluşturma sorumluluğu olan Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin bilişim etiği tutum ve davranışlarını etkileyen faktörler derinlemesine araştırılabilir.
- Öğrenciler bilişim etiği eğitimi aldıkları halde etik olmayan davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu durumun nedenleri derinlemesine araştırılabilir.
- Bilişim Teknolojileri öğretmenlerinin bilişim etiği tutum ve davranışlarının öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarına etkisinin olup olmadığı araştırılabilir.
- Çocuklarına rol model olan velilerin bilişim etiği konusundaki yeterliliğini tespit etmek ve gerekli önlemlerin alınabilmesini sağlamak amacıyla velilerin bilişim etiği farkındalıkları konusunda araştırma yapılabilir.
- Öğretmenler ideal bir bilişim etiği eğitiminde görsel, video, kamu spotu ve simülasyon kullanımına dikkat çekmiştir. Buradan hareketle bilişim etiği eğitimine yönelik eğitim içeriğinde görsel, video, kamu spotu ve simülasyon bulunduran deneysel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Adıyaman, Z. (2002). Uzaktan eğitim yoluyla yabancı dil öğretimi. TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology,1(1), 92-97.
- Akbulut, M. Ş. (2020). Dijital teknolojilerin eğitimde etkin kullanımı. Bilim ve Teknik, (Haziran), 49, 55.
- Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2(1), 69- 71.
- Akgün, F., & Özgür, H. (2014) BÖTE ve Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Bilgisayar ve İnternet Kullanımına İlişkin Etik Dışı Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumları. Cert And Distance Education Students'computer And Internet Use Related To Exposure Of Unethical Conduct İn The Existing And.
- Aktay, E. (2010). Bilişim etiği ve mobil iletişim için küresel sistem (gsm) sektöründe bir uygulama. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Arıkan, Y. D., & Duymaz, S. H. (2015).Bilişim etiği öğretimi uygulaması. Elementary Education Online, 14(1).
- Arslan, A. (2023). *Örgütlerde Etik Ve Etik Dışı Davranış*. Güncel Örgütsel Davranış Yaklaşımları, 23.
- Aşkın, D. (2021). Covid-19 Pandemisi Döneminde Akademisyenlerin Online/Uzaktan Eğitim Deneyimleri: Öğrencilerin Görünmezliği ve Kişisel Veriler Sorunu. *Turkish Studies Educational Sciences*, 16(3).
- Aybek, B., & Göktaş, D. (2022). Çevrim İçi Canlı Derslerde Öğrencilerin Etik Dışı Davranışlarının Ve Bu Davranışlara Yönelik Çözüm Önerilerinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(235), 2669-2690.
- Aydın, İ. (2023). Teknoloji Etiği: Teknolojinin Karanlık Yüzü Üzerine Tartışmalar. *Felsefe Dünyası*, (77-Ek), 5-37
- Aydoğdu, F. (2022) Bilişim Etiği Konusunda Geliştirilen Bilgisayar Destekli Öğretim Materyalinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- Baker, C., Wuest, J. ve Stern, P. N. (1992). Method slurring: The grounded theory/phenomenology example. *Journal of advanced nursing*, 17(11), 1355-1360.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Baran, A., & Sadık, O. (2021). Covid-19 Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Acil Uzaktan Öğretim Tecrübelerinin ve Görüşlerinin İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 813-854.
- Bayraktar, N. (2023). Mason Modeline Göre Oluşturulan Bilişim Etiği Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Tokat.
- Beycioğlu, K. (2009). A cyberphilosophical issue in education: Unethical computer using behavior The case of prospective teachers. *Computers & Education*, 53(2), 201-208.
- Biber, S. K., & Biber, M. (2020) Ortaokul Öğrencileri ile Meslek Lisesi öğrencilerinde Bilişim Etiği. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 10(2), 504-525.
- Binark, M. & Bayraktutan, G. (2013) *Ayin Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, A. & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778083>
- Bozkurt, A. (2016). Bağlantıcı kitlesel açık çevrimiçi derslerde etkileşim örüntüleri ve öğrenen-öğreten rollerinin belirlenmesi (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., ... & Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 Pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis.(2020).

- Asian Journal of Distance Education, 15(1), 1-126.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.3878572>
- Bozok, Z., Geniş, E., & Avcu, Y. E. (2020). Özel Yetenekli Öğrencilerde Bilişim Etiği Öğretimine Yönelik Bir Dijital Oyun Geliştirilmesi Ve Uygulanması. Uluslararası Eğitim Bilim Ve Teknoloji Dergisi, 6(1), 36-54.
- Bynum, T. W. (2001). Computer ethics: Its birth and its future. Ethics and Information Technology, 3(2), 109-112.
- Canipek, A. S. (2022). Examination Of Teachers'ethical Use Of Information Technologies. Route Educational and Social Science Journal 9(5):299-315
DOI:10.17121/ressjournal.3253
- Castells, M. (2007). "Communication, Power and Counter-power in the Network Society". International Journal of Communication 1. 1932-8036/20070238: ss. 238-266. <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/46>.
- Cerrah, İ. (2001). Bilişim teknolojileri ve etik. Bilişim ve internet teknolojilerinin ceza hukuku açısından doğurduğu yeni sorunlar. (s. 15-29). Bursa: Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı.
- Cevizci, A. (2005). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Civelek, D. Y. (2011). Kişisel verilerin korunması ve bir kurumsal yapılanma önerisi. Uzmanlık tezi. DPT.
- Computer Ethics Institute. (1992). Ten Commandments of Computer Ethics (Turkish). Computer Ethics Institute: <http://computerethicsinstitute.org/turkish.html> adresinden alındı.
- Creswell, J. W. (2020). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma yöntemleri. (Çev. ed. Bütün, M. ve Demir, S.B.). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Cropley, A. (2002). Qualitative Research Methods. An Introduction for Students of Psychology and Education. Riga: Zinatne.
- Çakırel, Y., Görener, A., & Dinçer, H. (2009). Etik ve bilişim etiği arasındaki farkın algılanmasına yönelik bir alan çalışması, 1. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu.
- Çalapkulu, Ç., & Fatma, A. L. P. (2020). Dijital Ebeveynler İle Çocukların Sosyal Medya Kullanımı Üzerindeki Mahremiyet İlişkisi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 132-144.

- Çalışır, E. (2023). Öğretmenlerin Eğitimde Bilişim Teknolojilerini Etik Kullanım Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı, Elazığ.
- Çekerol, K. (2023). Türkiye Yükseköğretiminde 100 Yıllık Süreçte Açık ve Uzaktan Öğretim. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Özel Sayı), 29-58.
- Çelen, F. K. (2012). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında ilköğretim öğrencilerinin etik olmayan davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Çelik, A. (2018). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin dijital ürünlerle ilgili telif hakları konusundaki farkındalık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, B., & Gündoğdu, K. (2019). Bilişim etiği değerlerine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 20(2), 335-350.
- Çiçek, B., Copur, Z., Erkal, S., & Boylu, A. A. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri İle Covid-19 Fobisine Ve Kişisel İyi Oluşuna Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 11(31), 1-24.
- Çoban, S. (2013). Uzaktan ve teknoloji destekli eğitimin gelişimi. İstanbul: XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı.
- Dedeoğlu, G. (2006). Bilişim Toplumunda Etik Sorunlar. II. Uygulamalı Etik Kongresi, 18-20.
- Depoux, A., Martin, S., Karafillakis, E., Preet, R., Wilder-Smith, A., & Larson, H. (2020). The pandemic of social media panic travels faster than the COVID-19 outbreak. *Journal of travel medicine*, 27(3), taaa031.
- Doğan, C. (2023). Ortaokul öğrencilerinin internet etik ihlali ile çevrim içi risk algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Bursa Uludağ Üniversitesi).
- Doğan, K., & Arslantekin, S. (2016). Büyük Veri: Önemi, Yapısı ve Günümüzdeki Durum. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 56(1), 15-36.
- Dömbekci, H. A., & Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.

- Drevin, L. (2008). Ethical perspectives in the cyber world – a comparison of views of it professionals and students. Combined Proceedings of the 13th and 14th Annual CPTS Working Conference, Maarssden, The Netherlands.
- Durak, G., Çankaya, S., Sahin, M. A., Göktas, Ö. B., & Öztuzcu, Ö. (2021). Ethics in Distance Education during the Pandemic: Undergraduate Students' Views about Ethics. *Asian Journal of Distance Education*, 16(2).
- Duymaz, S. H. (2013). Ortaokul öğrencilerine yönelik bilişim etiği öğretim programı uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erdem, Z. (2008). Öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerini kullanımlarının etik açıdan değerlendirilmesi. Doktora Tezi, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erdoğan, F., Gökoğlu, S., & Çakıroğlu, Ü., (2017). Bilişim Teknolojileri Öğretmen Adayları Çevrimiçi Ortamlarda Ne Kadar Etik Davranabiliyor? . 5. Uluslararası Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Sempozyumu (pp.162-167). İzmir, Turkey
- Eren, E. (2020). Yeni tip koronavirüs' ün Türk eğitim politikaları uygulamalarına etkisi: Milli Eğitim Bakanlığının ve Yükseköğretim Kurulunun yeni düzenlemeleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 153-162.
- Eroğlu, Ş. (2018). Dijital yaşamda mahremiyet (gizlilik) kavramı ve kişisel veriler: Hacettepe Üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü öğrencilerinin mahremiyet ve kişisel veri algılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 130-153.
- Eroğlu, Ş. ve Çakmak, T. (2020). Post-Truth Dönemini Anlamak: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Yeni Medya Araçları Kapsamında Bilgi Bozuklukları ve Doğrulama Algılarının Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 39, 307-325.
- Eyüpoğlu, C., Aydın, M. A., Sertbaş, A., Zaim, A. H., & Onur, Ö. N. E. Ş. (2017). Büyük Veride Kişi Mahremiyetinin Korunması. *International Journal Of Informatics Technologies*, 10(2), 177.
- Fallatah, S. A. (2021). Senior interior design students' perceptions about distance learning in the shadow of covid-19. *Journal of Public Health Research*, 9(1), 1914.

- Fidan, M. (2016). Bilişim etiği boyutlarına göre bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı kazanımlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1641-1654.
- Fiesler, C., Garrett, N., & Beard, N. (2020, February). What do we teach when we teach tech ethics? A syllabi analysis. In *Proceedings of the 51st ACM technical symposium on computer science education* (pp. 289-295).
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu. (1951). *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Kanun No: 5846*. Erişim Tarihi: Ocak 1, 2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5846.pdf>
- Fox, D. (2003). An examination of information ethics as a theory to adress internet ethical concerns. [Master thesis, Carleton University]
- Friedman, B. (1997). Social judgments and technological innovation: Adolescents' understanding of property, privacy, and electronic information. *Computers in Human Behavior*, 13(3), 327-351.
- Gearhart, D. (2001). Ethics in distance education: developing ethical policies. *Online journal of distance learning administration*, 4(1), pp.1-3
- Gedik, Ç., & Şahan, G. (2023). Covid-19 Salgın Süreci, Bilişim Teknolojileri Rehber (BTR) Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 55-68.
- Gökçearslan, Ş., Günbatır, M. S., & Berikan, B. (2015). Ortaokul Öğrencilerinde Bilişim Etiği: Gerçek Yaşam Durumu Senaryolarla Bir Değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, 254-273.7
- Gudmundsdottir, G. B., Gassó, H. H., Rubio, J. C. C., & Hatlevik, O. E. (2020). Student teachers' responsible use of ICT: Examining two samples in Spain and Norway. *Computers & Education*, 152, 103877.
- Güçlü, A. B. & Uzun, E. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Güney, A. (2022). Teknoloji ve Dijitalleşmede Etik Değerler. *ERPA 2022*, 61.
- Güngör, K. S., & Yıldırım, Y. (2014). Views Of Information Technolgies Guide Teachers With Regard To Computer Ethics. *Journal of Computer and Education Research*, 2(4), 23-50. <http://www.oecd.org/science/inno/2101372.pdf>.
- Hançerlioğlu, O. (1975). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi

- Harncharnchai, A., & Inplao, K. (2015). Information ethics and behaviors of upper secondary students regarding the use of computers and the Internet. *Journal of Information Ethics*, 24(1).
- Harris, R. (2007). "Evaluating Internet Research Sources". Erişim Tarihi: Ocak 4, 2024, <https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST104-7.1.2-VirtualSalt.pdf>
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/thedifference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
- Hu, Y. H., Yu, H. Y., Tzeng, J. W., & Zhong, K. C. (2023). Using an avatar-based digital collaboration platform to foster ethical education for university students. *Computers & Education*, 196, 104728.
- ICILS. (2018). *International Computer and Information Literacy Study 2018*. Erişim Tarihi: Eylül 2, 2023, <https://www.iea.nl/studies/iea/icils/2018>
- ISTE. (2020). *ISTE Standards: For Educators*. Erişim Tarihi: Kasım 25, 2023, <https://www.iste.org/standards/for-educators>
- ISTE. (2021). *Iste standards for students*. Erişim Tarihi: Kasım 25, 2023, <https://iste.org/standards/students>
- İnsan Hakları Beyannamesi (1948), *İnsan hakları evrensel beyannamesi*. Erişim Tarihi: Ağustos 25, 2023, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>
- Jabbour, K. K. (2011). *Cybertechnology ethics of university students in Lebanon: Assessing University Students' Activities And Perceptions Of Cybertechnology Ethics In Lebanon*. Saint Louis University.
- Johansen, M. W., Goddixsen, M. P., Centa, M., Clavien, C., Gefenas, E., Globokar, R., ... & Lund, T. B. (2022). Lack of ethics or lack of knowledge? European upper secondary students' doubts and misconceptions about integrity issues. *International Journal for Educational Integrity*, 18(1), 20.
- Johnson, D. and Simpson, C. (2005). Are you the copy?. *Learning ve Leading with Technology*, 32(7), 14-20.

- Kadioğlu, E. A. (2019). Öğretmen adayları için bilgi güvenliği ve bilişim etiği dersinin tasarım, geliştirme ve uygulaması: Tasarım temelli araştırma. YÖK Ulusal Tez veritabanından elde edildi. Tez, (547705).
- Kalikov, A., (2006), Veri Madenciliği ve Bir E-Ticaret Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karaca, S., & Kelam, D. (2020). COVID-19 gölgesinde uzaktan eğitim hizmet kalitesinin incelenmesi. Sivas Interdisipliner Turizm Arastirmalari Dergisi,(5), 7-18.
- Karim, S. A., Zamzuri, N. H. A., & Nor, Y. M. (2009). Exploring the relationship between İnternet ethics in university students and the big five model of personality. Computers Education, 53, 86–93.
- Khatsrinova, O., Veronika, B., Barabanova, S. V., Rozalina, S., & Khatsrinova, J. (2021). Teacher Readiness for Distance Learning. Educating Engineers for Future Industrial Revolutions, 1329, 453.
- Kırık, A. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye’deki durumu Marmara İletişim Dergisi, (21), 73-94.
- Kim, H. S., Kim, J. M., & Lee, W.G. (2013). IE behavior intent: A study on ict ethics of college students in korea. The Asia-Pacific Education Researcher, 23(2), 237-247.
- Kim, M., & Choi, D. (2018). Development of youth digital citizenship scale and implication for educational setting. Journal of Educational Technology & Society, 21(1), 155-171.
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. (2016). T.C. Resmi Gazete (29677, 7 Nisan 2016).
- Kong, S. C., Chan, T. W., Griffin, P., Hoppe, U., Huang, R., Kinshuk & Yu, S. (2014). E learning in school education in the coming 10 years for developing 21st century skills: Critical research issues and policy implications. Journal of Educational Technology & Society, 17(1), 70-78.
- Kurt, A., & Aydın, M. (2021). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Karşılaştıkları Zorluklar ve Uzaktan Eğitim Süreci Hakkındaki Görüşleri1. Journal Of History School (Johs).
- Kurt, M., & Teker, N. (2017). Öğretmen adaylarının Net-etik davranışlarının belirlenmesi. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2), 749.

- Kuzu, A. (2009). Problems Related to Computer Ethics: Origins of the Problems and Suggested Solutions. Online Submission, 8(2).
- Lau, W. W., & Yuen, A. H. (2014). Internet ethics of adolescents: Understanding demographic differences. *Computers & Education*, 72, 378-385.
- Levent, A. F., & Şallı, D. (2022). Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Yaşanan Etik Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *İş Ahlakı Dergisi*, 15(1), 109-149.
- Leymun, Ş. O. (2018). Bilişim etiği dersinin incelenmesi: Öğretmen adayları ile bir durum çalışması (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Lin, H. (2005). The ethics of learning technologies: Issues, coping strategies, and decision making experienced by practitioners in design and training situations. The Pennsylvania State University.
- Lipson, L. (2000) Uygarlığın Ahlaksal Bunalımları – Manevi Bir Erime mi? Yoksa İlerleme mi?, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Çeviri: Jale Çam Yeşiltaş
- Mason, R. O. (1986). Four ethical issues of the information age. *MIS quarterly*, 5-12.
- McCabe, D. L., Treviño, L. K., & Butterfield, K. D. (2001). Cheating in academic institutions: A decade of research. *Ethics & Behavior*, 11(3), 219-232.
- Merriam, S. B. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. (Çev. Turan, S.). Ankara: Nobel.
- Mısırlı, Ö. (2016). Öğretmen Adaylarının Sosyal Medyadaki Etik Davranışlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Eskişehir İli Örneği. Doktora Tezi.
- Mısırlı, Ö., & Kuzu, A. (2019). Öğretmen Adaylarının Sosyal Medya Etiğine İlişkin Görüşlerinin Etik İkilem Senaryolarıyla İncelenmesi. *Journal of Social Sciences Eskisehir Osmangazi University/ Eskisehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2017). *Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri*. Erişim Tarihi: Haziran 25, 2023, https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/06160214_4-YYretmen_Yeterlikleri_KitabY_biliYim_teknolojileri_YYretmeni_Yzel_alan_yeterlikleri_ilkYYretim_parYa_7.pdf adresinden ulaşılmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2020a). *Bakan Selçuk'tan uzaktan eğitimle ilgili en çok sorulan 10 soruya yanıt*. Erişim Tarihi: Haziran 25, 2023,

<https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuktan-uzaktan-egitimle-ilgili-en-cok-sorulan-10-soruya-yanit/haber/20579/tr>

- Milli Eğitim Bakanlığı, (2020b). *Pazartesi Günü Kullanıma Açılacak "Canlı Sınıf" Uygulamasına İlişkin Videolu Bilgilendirme*. Erişim Tarihi: Haziran 25, 2023, <https://www.meb.gov.tr/pazartesi-gunu-kullanima-acilacak-canli-sinif-uygulamasina-iliskin-videolubilgilendirme/haber/20683/tr>
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2020c). *Canlı Sınıf Yazılımlarına İlişkin Açıklama*. Erişim Tarihi: Haziran 25, 2023, <https://www.meb.gov.tr/canli-sinif-yazilimlarina-iliskinaciklama/haber/20654/tr>
- Ming, T. M., Jabar, M. A., Wei, K. T., & Sidi, F. (2015). A preliminary study of personality traits and their influence on software piracy. In 2015 9th Malaysian Software Engineering Conference (MySEC) (pp. 252-258). IEEE.
- Mitchell, V., Petrovici, D., Schlegelmilch, B. B., & Szöcs, I. (2015). The influence of parents versus peers on Generation Y Internet ethical attitudes. *Electronic Commerce Research and Applications*, 14(2), 95-103
- Moor, J. H. (1985). What is computer ethics?. *Metaphilosophy*, 16(4), 266-275.
- Muhammad, A., Malik, M. A., & Malik, H. A. M. (2023). Inculcating Ethical and Moral Values amongst the E-Learners: Proposing a Model for E-Learning Platforms. *European Journal of Educational Research*, 12(1).
- Namlu, A.G., & Odabasi, H.F. (2007). Unethical computer using behavior scale: A study of reliability and validity on Turkish university students. *Computers & Education*, 205-215
- O'Fallon, M. J., & Butterfield, K. D. (2012). The influence of unethical peer behavior on observers' unethical behavior: A social cognitive perspective. *Journal of business ethics*, 109, 117-131.
- OECD. (1997). *Patents And Innovation In The International Context*. Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2023. <http://www.oecd.org/science/inno/2101372.pdf>.
- Öcal, B. (2010). Avrupa Topluluğu ve Türk Hukukunda bilişim ve fikri mülkiyet hakları (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Öz, E., Aydemir, S., & Erdamar, G. (2023). Acil Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretim Programların Uygulanması: Sorunlar Ve Öneriler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (65), 228-259.

- Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye’de uzaktan eğitimin güncel durumu. Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, (5), 376-394.
- Özbay, Ö., Doğan, U., Yıldız, E., & Seferoğlu, S. S. (2021). Öğretmen adaylarının dijital etik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. TRT Akademi, 6 (12), 494-513.
- Özdemir, A. (2017). Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğrencilerinin internet teknolojilerinin etik kullanım düzeylerinin incelenmesi (Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Özdemir, S. (2019). Lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesi /Investigation of undergraduate student’s attitudes towards informatics ethics. Yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, M., & Suna, H. E. (2020). Covid-19 salgını ve eğitim. Küresel toplumun anatomisi: İnsan ve toplumun geleceği içinde, 171-192.
- Özpınar, A., Kazaskeroğlu, E. ve Öz, Ö. (2010). Bilgiye erişim, paylaşım ve bilgi teknolojileri alanında etik olmayan davranışlar ve sebepleri. Ankara: Ağ ve Bilgi Güvenliği Sempozyumu.
- Öztürk, Ş. (2015). Sosyal medyada etik sorunlar. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 9(1), 287-311.
- Paapa, F. K., & Boakye, E. (2017). Information ethics among graduate students of the university of Ghana. Library philosophy and practice.
- Paksoy, M. (2015). Ortaokul öğrencilerinin performans görevlerinde bilişim etik kurallarına uyma durumları. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale.
- Paylaşımlarının Etik Açısından İncelenmesi, BMIJ, (2019), 7(4): 1334-1360 doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i4.1178>
- Peslak, A. R. (2006). PAPA revisited: A current empirical study of the Mason framework. Journal of Computer Information Systems, 46(3), 117-123.
- Pieper, A. (1999). Etiğe Giriş. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Ribble, M. (2015). Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know. International Society for Technology in Education.

- Sarıkoç, Z. (2018). Öğretmenlerin etik olmayan bilgisayar kullanım davranışları ile bilgisayar özyeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Savaş, S., Topaloğlu, N., & Yılmaz, M. (2012). Veri madenciliği ve Türkiye'deki uygulama örnekleri.
- Sezgin, S. (2021). Acil uzaktan eğitim sürecinin analizi: Öne çıkan kavramlar, sorunlar ve çıkarılan dersler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 273-296.
- Sınai Mülkiyet Kanunu, (2017). *Sınai Mülkiyet Kanunu, Kanun No: 6769*. Erişim Tarihi: Kasım 5, 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170110-9.htm>
- Siemens, G. (2005). Connectivism: a learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology & Distance Learning*, 2(1), 1-8.
- Skirpan, M., Beard, N., Bhaduri, S., Fiesler, C., & Yeh, T. (2018,). Ethics education in context: A case study of novel ethics activities for the CS classroom. In *Proceedings of the 49th ACM Technical Symposium on Computer Science Education* (pp. 940-945).
- Söylemez, M., & Balaman, F. (2015). Bilişimin etik olarak kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54).
- Starkey, L., Corbett, S., Bondy, A. ve Davidson, S. (2010). Fikri mülkiyet: Öğretmenler ve öğrenciler ne biliyor? *Uluslararası Teknoloji ve Tasarım Eğitimi Dergisi* , 20, 333-344.
- Şengül, K. (2021). Uzaktan eğitim sürecinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 174-222.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2018). Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı. Ankara: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2023). Haftalık ders çizelgeleri. Erişim Tarihi: Aralık 20, 2023, <https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>
- Tatlı, Z., Gülay, A., & Başdağ, O. (2023). Acil Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmenlerin Değerlendirmeleri: Tarama Çalışması. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 4(2), 469-493

- Tofan, L. (2023). Dijital Animasyonların Öğrencilerin Bilişim Etiği Algıları Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Toffler A. (1980). Üçüncü Dalga. (Çev. Ali Seden) İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi.
- Topbaş, H., & Gazi, M. A. (2016). Sosyal Ağlarda Gizlilik Kaygısının Ölçülmesi: İnönü Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. İnönü University International Journal Of Social Sciences (Injoss), 5(1), 143-160.
- Torun, E. D. (2014) Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kullanımında Etik Olmayan Davranışların Modellenmesi. Erciyes İletişim Dergisi, 3(3).
- Torun, Ö. (2007). Resmi ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin internet etiğine ilişkin algılarının incelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, İstanbul.
- Tosun, N., Geçer, A., & Kaşıkçı, D. N. (2016). Öğretmen adaylarının internet etiği algıları ve kontrol odağı algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 2(4), 82-103.
- Touretzky, D., Gardner-McCune, C., Martin, F., & Seehorn, D. (2019, July). Envisioning AI for K-12: What should every child know about AI?. In *Proceedings of the AAAI conference on artificial intelligence* (Vol. 33, No. 01, pp. 9795-9799).
- Tribelhorn, B., & Nuxoll, A. (2023). A Course Model for Ethics Education in Computer Science. *Journal of Computing Sciences in Colleges*, 39(1), 48-55.
- Tunçbilek M. M. & Uz A. (2019), Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya
- Türk Dil Kurumu (2023). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri* Erişim Tarihi: Kasım 10, 2023, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Bilişim Derneği (2010). *Bilişim etiği nihai rapor*. Erişim Tarihi: Kasım 1, 2023, http://www.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubib14/raporlarPDF/RP2-2011.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, 2023. Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574)
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, 2023. Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023.

[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407)

UNESCO (2023). *COVID-19 Education: From COVID-19 school closures to recovery*.

Erişim Tarihi: Aralık 15, 2023, <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>

UNICEF (2020). *Leaving No Child behind during the Pandemic: Children with Disabilities and COVID-19*. Erişim Tarihi: Aralık 15, 2023, <https://data.unicef.org/topic/child-disability/covid-19/>

Uysal, Ö. (2006). Öğretmen Adaylarının bilgisayar etiğine ilişkin görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Uysal, Ö. ve Şendağ, S. (2010). Bilgisayar etiğinde dönüşümler. H.F.Odabaşı, (Ed.) Bilgi ve iletişim teknolojileri ışığında dönüşümler içinde (s.161-184). Ankara: Nobel Yayınları.

Wang, Y. Y., Wang, Y. S., & Wang, Y. M. (2022). What drives students' Internet ethical behaviour: an integrated model of the theory of planned behaviour, personality, and Internet ethics education. *Behaviour & Information Technology*, 41(3), 588-610.

We Are Social (2019). *The Global State Of Digital In October 2019*. Erişim Tarihi: Kasım 1, 2023, <https://wearesocial.com/us/blog/2019/10/the-global-state-of-digital-in-october-2019/>

We Are Social (2023). *Digital 2023 Global Overview Report*. Erişim Tarihi: Kasım 1, 2023, <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/10/digital-2023-october-global-statshot-report/>

Wiener, N. (1950). *The human use of human beings: cybernetics and society* (2.Basım). Londra: Free Association Books. Erişim adresi: http://asounder.org/resources/weiner_humanuse.pdf

Williamson, B., Eynon, R., & Potter, J. (2020). Pandemic politics, pedagogies and practices: digital technologies and distance education during the coronavirus emergency. *Learning, Media and Technology*, 45(2), 107-114. <https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1761641>

World Health Organization (2020). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*. Erişim Tarihi: Kasım 1, 2023,

<https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

- World Intellectual Property Organization (2023). *Member States* Erişim tarihi: Kasım 1, 2023, <https://www.wipo.int/portal/en/>
- Yalçın, H., Yeşilyurt, G. S., Çıvgış, S., & Duran, N. (2023). Uzaktan Eğitim Uygulamalarının İlkokul Öğrencileri ve Sınıf Öğretmenleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Eurasian Education & Literature Journal*, (18), 55-67.
- Yaman, E., Yaman, H., & Horzum, A. B. (2004). Öğretim elemanlarının internet kullanımında etik ilkelere uyma düzeyleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), 133-149.
- Yanar, N., Ceylan, G., & Tuncel, S. (2021). Etik dersi alan ve almayan lisans öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki etik davranışların incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 111-125.
- Yeşilkaya, N. (2023). Yapay Zekaya Dair Etik Sorunlar. *Şarkiyat*, 14(3), 948-963.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2020). İstisnai bir uzaktan eğitim-öğretim deneyiminin öğrettikleri. 1(1), 7-16.
- Yılmaz, Y., & Çelebi, C. (2022). Views of Information Technologies Teachers on the Effects of Values Education on Informatics Ethics. *International Online Journal of Education and Teaching*, 9(1), 506-530.
- Zan, N., & Zan, B. U. (2020). Koronavirüsle Acil Durumda Eğitim: Türkiye'nin Farklı Bölgelerinden Uzaktan Eğitim Sistemine Dahil Olan Edebiyat Fakültesi Öğrencilerine Genel Bakış. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Zeybek, G. (2011). Bilgisayar meslek dersi alan ortaöğretim öğrencilerinin bilişim teknolojilerini kullanımlarının etik açıdan değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

EKLER

EK 1

GÖRÜŞME KILAVUZU

Değerli Meslektaşım,

Bu çalışma “ Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları” konulu tez çalışması kapsamında Bilişim Teknolojileri öğretmenlerinin görüş ve deneyimlerini aktarmak amacıyla yapılmaktadır. Sizlerin görüş ve deneyimleri bilişim etiği konusunda farkındalık yaratarak alandaki çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Kişisel bilgileriniz gizli tutulacak ve görüşme esnasında vermiş olduğunuz cevaplar araştırmada isimleriniz olmadan kullanılacaktır. Görüşme esnasında istemediğiniz soruları cevaplandırmayabilirsiniz. İzniniz olursa aktarmış olduğunuz verileri eksiksiz ve doğru bir şekilde kayıt altına almak için ses kayıt cihazı kullanmak istiyorum. Eğer sorunuz yoksa görüşme sorularına geçelim.

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz:	
Hizmet Yılı:	
Görev Yaptığınız Kademe:	

GÖRÜŞME SORULARI

1. Bilişim etiği kavramını nasıl tanımlarsınız?
2. Uzaktan eğitim sürecinde bilişim etiğine yönelik deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
3. Öğretmenlerin bilişim etiğine dikkat etmedikleri söyleniyor. Sizce bunun sebepleri neler olabilir? Bu sebeplerden kaynaklı sizin şahit olduğunuz etik olmayan davranışlar nelerdir?
4. Uzaktan eğitim süreci ile birlikte öğrenciler bilişim teknolojilerini daha yoğun bir şekilde kullanmaya başlamışlardır. Sizce bu durum öğrenci davranışlarında bilişim etiği bakımından ne gibi değişikliklere neden olmuş olabilir? Örgün eğitim ve uzaktan eğitim sürecinde ne tür farklılıklar gözlemlediniz?
5. Öğrenciler bilişim etiği eğitimi almasına rağmen etik olmayan davranışlarda bulunabilmektedir. Sizce öğrencilerin etik olmayan davranışlarının nedenleri neler olabilir?
6. Sizce öğrencilerin bilişim etiği tutum ve davranışlarında velilerin rolü nedir?
7. Bilişim etiği eğitiminin yeterliliği hakkında ne düşünüyorsunuz açıklayınız? Sizce ideal bir bilişim etiği eğitimi nasıl olmalıdır?
8. Bunun dışında bilişim etiği ile ilgili belirtmek istediğiniz şeyler nelerdir?

İZİN BELGELERİ

EK 2



T.C.
KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-35776031-605.01-25680437
Konu : Uygulama İzni Talebi (Gökür TEKİN)

28.05.2021

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi : a) E.11611387 sayılı yazınız.
b) Millî Eğitim Bakanlığının 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890
(2020/2) sayılı Genelgesi.

İlgi (a) yazı ile başvuru Üniöersiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Gökür TEKİN'in "Uzaktan Eğitimde Bilişim Etimine İlişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları" konulu tez çalışmasına veri oluşturmak amacıyla, İlimize bağlı Elbistan ilçesinde bulunan ortaokul ve lise öğretmenlerine yönelik ilgi (a) yazınız ekindeki anket ve ölçeklerinin uygulanabilmesi ile ilgili talebiniz Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Denetimi ilçe millî eğitim müdürlüğünde ve okul/kurum idarelerinde olmak üzere, gönüllülük esasına göre; onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen ve uygulama sırasında da mühürlü ve imzalı örnekten elektronik ortama aktarılmış veri toplama aracının ilgi (b) Genelge doğrultusunda 2020-2021 Eğitim Öğretim döneminde okulların açılması halinde eğitim öğretim aksatılmadan, pandemi kurallarına uygun olarak veya online olarak uygulanmasına izin verilmiştir. Söz konusu veri toplama aracının Bakanlığımız Veri Toplama Modülü üzerinden yayınlanması Müdürlüğümüz görev ve sorumluluğu dahilinde değildir.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Cemal YILMAZ
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Veri Toplama Araçları (4 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Arge A. KÜÇÜK (Şef) Yenışehir Mah. Çahır Zariifigü Cad.
46060 Kahramanmaraş
Telefon No : 0 (344) 216 46 94
E-Posta: arge46@meb.gov.tr
Kop Adresi : meb@hs01.kap.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-elys>

Bilgi için: H. ŞİMŞEK

Unvan : Müdür

İnternet Adresi: Faks:3442164709



Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://trnkaerge.meb.gov.tr> adresinden: 361b-d6a7-3d95-8567-86e6 kodu ile teyit edilebilir.



T.C.
KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-35776031-605.01-39707547
Konu : Uygulama İzni Talebi

23.12.2021

Sayın, Gökür TEKİN
Adres: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Rektörlük Kampüsü 23119 Elazığ

İlgi : a) 15.12.2021 tarihli dilekçeniz.
b) Millî Eğitim Bakanlığının 21/01/2020 tarihli ve 1563890 (2020/2) sayılı Genelgesi.

İlgi (a) dilekçe ile başvuru "Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları" konulu araştırmanıza veri oluşturmak amacıyla, İlimize bağlı Elbistan İlçesinde bulunan Ortaokul ve Lise Öğretmenlerine yönelik ilgi (a) dilekçeniz ekindeki anket ve ölçeklerinin uygulanabilmesi ile ilgili talebiniz Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Denetimi ilçe millî eğitim müdürlüğünde ve okul/kurum idarelerinde olmak üzere, gönüllülük esasına göre; onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen ve uygulama sırasında da mühürlü ve imzalı örnekten elektronik ortama aktarılmış veri toplama aracının ilgi (b) Genelge doğrultusunda 2021-2022 Eğitim Öğretim döneminde okulların açılması halinde eğitim öğretim aksatılmadan, pandemi kurallarına uygun olarak veya online olarak uygulanmasına izin verilmiştir. Söz konusu veri toplama aracının Bakanlığımız Veri Toplama Modülü üzerinden yayınlanması Müdürlüğümüz görev ve sorumluluğu dahilinde değildir.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Yusuf KAHRAMAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Veri Toplama Araçları (3 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Yenışehir Mah.Cahit Zarifoğlu Cad. 46060/
Dulkadiroğlu/Kahramanmaraş
Telefon No : 0 (344) 216 46 91
E-Posta: arge46@meh.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: B. ÇAĞLARSU
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi: Faks:3442164709



Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrakorgu.meb.gov.tr> adresinden d543-cac6-3039-b640-2fcf kodu ile teyit edilebilir.

EK 3



Evrak Tarih ve Sayısı: 15.02.2021-15460

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-97132852-302.14.01-15460
Konu : Etik Kurul Değerlendirmesi

BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALINA

Anabilim Dalınız Öğretim Üyesi Prof.Dr.Ahmet TEKİN'in danışmanı olduğu yüksek lisans öğrencisi Göknur TEKİN'e ait "**Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları**" konulu çalışma ile ilgili Etik Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Gereğini ve bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Kurul Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BELSKAMBE Pin Kodu :19602
Adres:Firat Üniversitesi Rektörlüğü 23119 ELAZIG/TÜRKİYE
Telefon:0 (424) 237 00 00 Faks:0 424 2122717
Elektronik Ağ:http://www.firat.edu.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/firat-universitesi-ebys>

Bilgi için: Pınar Arslan
Uyvan: Memur



Tel No: 4929

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 4**ETİK KURUL KARARI**

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACILARIN ADI SOYADI
12.02.2021	04	10	Sorumlu Araştırmacı : Prof. Dr. Ahmet TEKİN Yardımcı Araştırmacı: Gökür TEKİN

KARAR

“Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ (Başkan)			
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	İmza	Doç. Dr. Rıfat BİLGİN (Üye)	İmza
Prof. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza	Doç.Dr. Haki PEŞMAN (Üye)	İmza
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç.Dr. Yunus Emre KARAKAYA (Üye)	İmza
Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	İmza	Dr. Öğr. Üyesi Serkan BİÇER (Üye)	İmza
Doç.Dr. Erkan Turan DEMİREL (Üye)	İmza	Dr.Öğr. Üyesi Ayşe Ülkü KAN (Üye)	İmza
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Sekreteri: Pınar ARSLAN			İmza



T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ BENZERLİK RAPORU

FORM
20

I - ÖĞRENCİ BİLGİLERİ						
Adı ve Soyadı:	Göknur TEKİN	Öğrenci No: 191407108				
Bilim Dalı:	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi					
Programı:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora					
II - TEZ BİLGİLERİ						
Tez Başlığı (Enstitü Tescilli)	Pandemi Dönemi Acil Uzaktan Eğitimde Bilişim Etiğine İlişkin Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Algıları					
Danışman	Prof. Dr. Ahmet TEKİN					
II. Danışman						
III - ENSTİTÜ BENZERLİK RAPORU						
Yukarıda bilgileri verilen öğrencimizin tezi, CD ortamında MSWORD ve PDF formatında vermiş olduğu kopyaları kullanılarak aşağıda belirtilen filtreler uygulanmak suretiyle TURNİTİN intihal tespit programında analiz edilmiştir. 1. Kaynaklar bölümü hariç 2. Özet ve Abstract dâhil, diğer ön bölümler hariç 3. Alıntılar dâhil 4. Benzerlik oranı %1 ve üzeri ise dâhil İntihal tespit programının üretmiş olduğu rapora göre ilgili tezin benzerlik oranı <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (62)</td> <td style="width: 50%; text-align: center; border: 1px solid black;">% 8</td> </tr> <tr> <td>Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (67)</td> <td style="text-align: center; border: 1px solid black;">% 8</td> </tr> </table> değerlerine sahip olup Enstitümüzce uygulanan kabul edilebilir üst sınır %25'dir.			Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (62)	% 8	Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (67)	% 8
Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (62)	% 8					
Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (67)	% 8					
Kontrol Personeli	Tez, veri tabanına saklanmıştır. ☒ Saklanmamıştır. ☐	01/04/2024				
Esengül KILIÇ						
Sınav Jüri Üyesi	Düşünce:	İmza				
(Unvanı, Adı ve Soyadı)						
AÇIKLAMA 1. Form öğrenci tarafından bilgisayar ortamında doldurulur ve üst yazı ekinde savunma sınavı jüri üyelerine gönderilir. 2. Her bir jüri üyesi bu raporu dikkate alarak Tez Bireysel Değerlendirme Formu'nda ve bu formda ilgili alanları doldurmaktadır.						
Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 23119 - Elazığ / TÜRKİYE	http://ebe.firat.edu.tr/	Telefon : +90 424 237 0086 Fax: +90 424 237 0087 e-posta: egtbilens@firat.edu.tr				

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

EĞİTİM

Derece	Kurum
Lise	Elbistan Anadolu Lisesi
Lisans	Fırat Üniversitesi /Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim
Yüksek Lisans	Fırat Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü /Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı /Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
	MEB	Bilişim Teknolojileri Öğretmeni

PROJELER

Yıl	Proje	Görev
2018	Elbistan Bilim ve Sanat Merkezi Bilim Fuarı (Ulusal) –TÜBİTAK 4006	Yürütücü
2019	Şeker Ortaokulu Bilim Fuarı (Ulusal) –TÜBİTAK 4006	Yürütücü
2020-2021	Elbistan Bilim Şenliği-2 (Ulusal) –TÜBİTAK 4007	Atölye Lideri
2022-2023	Modelleme ve Oyun Yoluyla K'Olay Matematik (Ulusal)- TÜBİTAK 4004	Eğitmen